

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Σχολή Επαγγελματιών Υγείας

Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας

Πτυχιακή Εργασία :

«Ακραία κοινωνικά φαινόμενα και η παρουσίασή τους από τα ΜΜΕ.

Το παράδειγμα του βίαιου θανάτου του 8χρονου κοριτσιού

στο Κερατσίνι τον Νοέμβριο του 2021»

ΤΗΣ

ΚΟΥΤΟΥΛΑΚΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ

Υπεύθυνη Καθηγήτρια: Οικονόμου Αικατερίνη

ΜΑΡΤΙΟΣ 2023, ΗΡΑΚΛΕΙΟ

Copyright@ 2021 Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, ΣΕΥΠ, ΕΛ.ΜΕ.ΠΑ Κρήτης.

<https://www.hmu.gr/el/tke/8548>

Το περιεχόμενο της συγκεκριμένης Π.Ε. αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία των Κουτουλάκη Αλεξάνδρας, της επιβλέπουσας καθηγήτριας Οικονόμου Αικατερίνης και του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας και προστατεύονται από τους νόμους περί πνευματικής ιδιοκτησίας (Νόμος 2121/1993 και κανόνες Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα).

Δήλωση τήρησης της ακαδημαϊκής δεοντολογίας

Η υπογράφουσα φοιτήτρια του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΕΛΜΕΠΙΑ Κρήτης.

Κουτουλάκη Αλεξάνδρα

δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα πτυχιακή εργασία με τίτλο:

«Ακραία κοινωνικά φαινόμενα και η παρουσίασή τους από τα ΜΜΕ.

Το παράδειγμα του βίαιου θανάτου του 8χρονου κοριτσιού

στο Κερατσίνι τον Νοέμβριο του 2021»

είναι στο σύνολό της προϊόν δικής μου δουλειάς και ότι όλες οι πηγές που έχουν χρησιμοποιηθεί αναφέρονται πλήρως. Επίσης δηλώνω ότι δεν αποτελεί προϊόν οποιασδήποτε εξωτερικής μη αδειοδοτημένης βοήθειας και ότι δεν έχει υποβληθεί σε οποιοδήποτε ίδρυμα ή οργανισμό προς αξιολόγηση, ούτε έχει δημοσιευθεί στο παρελθόν μέρος αυτής ή στο σύνολό της.

(Υπογραφή

Ονοματεπώνυμο

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ολοκλήρωση της πτυχιακής μου εργασίας, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες σε όλους όσους συνέβαλαν στην εκπόνησή της. Οφείλω, αρχικά, θερμές ευχαριστίες στην υπεύθυνη καθηγήτριά μου, Οικονόμου Αικατερίνη, για τη συμπαράστασή της και την καθοδήγησή της από την αρχή μέχρι το τέλος της εκπόνησης της πτυχιακής μου εργασίας. Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές ευχαριστίες μου στην οικογένειά μου για την υποστήριξη καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντικείμενα μελέτης της παρούσας πτυχιακής εργασίας αποτελούν τα ακραία κοινωνικά φαινόμενα και ο τρόπος που αυτά παρουσιάζονται από τα Ελληνικά Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Ειδικότερα το συμβάν που απασχολεί την παρούσα ερευνητική μελέτη διαδραματίστηκε στο Κερατσίνι το απόγευμα της 17^{ης} Νοεμβρίου το 2021, όπου ένα 8χρονο Ρομά κορίτσι έχασε τη ζωή του, βρισκόμενο στις εγκαταστάσεις εργοστασίου. Το κορίτσι εγκλωβίστηκε στην βαριά μεταλλική πόρτα του εργοστασίου με αποτέλεσμα τον σκληρό και αβοήθητο θάνατό της, αφού κανείς από τους περαστικούς και το προσωπικό του εργοστασίου δεν έσπευσε να την βοηθήσει. Σκοπός της μελέτης αυτής, μέσα από μία μελέτη περίπτωσης, είναι η ανάλυση γενικότερα των ακραίων κοινωνικών φαινομένων, των προκαταλήψεων, των στερεότυπων και του ρατσισμού προς τις ευάλωτες κοινωνικά ομάδες, αλλά και ο τρόπος με τον οποίο διαμορφώνεται η κοινή γνώμη. Επιπροσθέτως, μέσω της έρευνας επιδιώκεται να αναδειχθεί ο τρόπος με τον οποίο τα παραπάνω προβάλλονται από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Η παρούσα ερευνητική μελέτη βασίζεται στη μεθοδολογία της ποιοτικής έρευνας και συγκεκριμένα στην ανάλυση κειμένων – αφηγήσεων σύμφωνα με τη μέθοδο του Burke (1945). Το δείγμα της μελέτης αποτέλεσε ο διαδικτυακός τύπος και ειδικότερα 10 κορυφαίοι διαδικτυακοί ειδησεογραφικοί ιστότοποι, σύμφωνα με τις μετρήσεις του alexa.com. Στο διάστημα μεταξύ τις 20/11/21 έως τις 18/12/21 δημοσιεύθηκαν συνολικά από τους συγκεκριμένους διαδικτυακούς ειδησεογραφικούς ιστότοπους 74 άρθρα σχετικά με το περιστατικό του θανάτου της 8χρονης Όλγας. Στα περισσότερα άρθρα παρατηρούνται πολλές ομοιότητες, αλλά και σημαντικές διαφορές όσον αφορά στα αίτια που η 8χρονη Όλγα βρέθηκε στον χώρο των εγκαταστάσεων του εργοστασίου. Ορισμένοι διαδικτυακοί ειδησεογραφικοί ιστότοποι επέλεξαν να αναλύσουν και να αναφερθούν στο συμβάν διεξοδικά, ενώ άλλοι αναφέρθηκαν επιγραμματικά στις βασικότερες πληροφορίες. Ο θάνατος της 8χρονης Όλγας αποτελεί πραγματικά το ζωντανό παράδειγμα του πόσο ατομικιστής, εγωκεντρικός, ρατσιστής και απάνθρωπος έχει γίνει ο κόσμος, ο οποίος πράττοντας σύμφωνα με τη δική του ηθική και τις δικές του αξίες, επέλεξε να μην βοηθήσει ώστε να σωθεί μια ανθρώπινη ζωή.

Λέξεις κλειδιά: Ρομά, ακραία κοινωνικά φαινόμενα, ρατσισμός, προκαταλήψεις, ΜΜΕ, ευάλωτες κοινωνικά ομάδες.

ABSTRACT

This thesis aims to highlight the extreme social phenomena and the way they're presented by the Greek Media. We are particularly concerned with the incident that took place in Keratsini, the afternoon of November 17, 2021, where an 8-year-old gipsy girl lost her life while she was in factory facilities. The girl was trapped in the factory's heavy metal door, resulting to her cruel and helpless death, since no one, neither passers-by, nor the factory's staff rushed to help her. The purpose of this study, through a case study, is to analyze extremes extreme social phenomena, prejudices, stereotypes, racism towards vulnerable social groups, and how the public opinion is formed. Furthermore, through the research it is pursued to give prominence to the way with which the previously are presented by the Mass Media. The present research study is based on qualitative research methodology, and particularly on text-narratives analysis according to Burke's method (1945). The sample of the research is the online press, and in particular 10 top online news sites, according to the measurements of alexa.com. Between 20/11/21 and 18/12/21, 74 articles were published by the specific online news sites about 8-year-old Olga's death. There are noticed many similarities and also important differences in most articles, regarding to the causes that 8-year-old Olga was located in the factory's facilities. Some online news sites chose to analyze the incident in depth, while others referred epigrammatically to the most basic information. 8 year-old Olga's death is the living example of how individualistic, egotistical, racist and inhumane the world has become, who, acting according to his own morals and values, chose not to help to save a human life.

Key words: Roma, extreme social phenomena, racism, prejudices, Mass Media, vulnerable social groups.

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	9
Α΄ ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ.....	11
Κεφάλαιο 1 ^ο : Στερεότυπα, προκαταλήψεις και κοινωνικός αποκλεισμός	11
1.1 Στερεότυπα και Προκαταλήψεις	11
1.2 Κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες - Ευπαθείς κοινωνικές ομάδες.....	14
1.3 Κοινωνικές Ανισότητες και Διακρίσεις	17
1.4 Αποκλεισμός	21
1.5 Ρατσισμός.....	25
1.6 Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός	27
1.7 Ρομά	30
Κεφάλαιο 2 ^ο : Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.....	35
2.1 Ορισμός Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης	35
2.2 Κατηγορίες Μ.Μ.Ε	36
2.3 Παραπληροφόρηση	36
2.4 Προπαγάνδα	37
2.5 Ορισμός Κοινής Γνώμης.....	39
2.5.1 Πώς διαμορφώνεται η κοινή γνώμη.....	40
2.5.2 Πώς μετράται η κοινή γνώμη.....	40
2.5.3 Πώς επηρεάζεται η κοινή γνώμη.....	40
Β΄ ΜΕΡΟΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ	41
Κεφάλαιο 3 ^ο : Μεθοδολογία Έρευνας	41
3.1 Σκοπός της μελέτης.....	41
3.2 Διατύπωση ερευνητικών ερωτημάτων	41
3.3 Επιλογή Μεθοδολογίας.....	41
3.4 Δυσκολίες και περιορισμοί της έρευνας	44
3.5 Ηθικά ζητήματα	45
3.6 Χρονοδιάγραμμα.....	46
Κεφάλαιο 4 ^ο : Παρουσίαση ευρημάτων αναζήτησης	47
4.1 Εισαγωγή.....	47
4.2.1 Μελέτη του άξονα Πράξη	48
4.2.2 Μελέτη του άξονα Σκηνή.....	49
4.2.3 Μελέτη του άξονα Πρόσωπο	51
4.2.4 Μελέτη του άξονα Ενέργεια/Δράση	52
4.2.5 Μελέτη του άξονα Σκοπός:	56

4.3 Κοινά σημεία δημοσιεύσεων	59
Κεφάλαιο 5 ^ο : Συζήτηση και Συμπεράσματα	60
5.1 Συζήτηση ευρημάτων, βάσει ερευνητικών ερωτημάτων	60
5.1.1 Πώς παρουσιάστηκε το τραγικό γεγονός από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης;	60
5.1.2 Τί στάση είχε ο κόσμος κατά τη διάρκεια του τραγικού γεγονότος;	60
5.1.3 Ποιος κατηγορήθηκε ή ανέλαβε την ευθύνη; Το εργοστάσιο, το προσωπικό, οι γονείς του κοριτσιού;	61
5.1.4 Πώς επηρεάστηκε η κοινή γνώμη από τον τρόπο που παρουσιάστηκε το γεγονός από τα ΜΜΕ;	62
5.1.5 Σχετίζεται η στάση του κόσμου με προκαταλήψεις και στερεότυπα που ενδεχομένως κατέχει;	63
5.1.6 Η οικονομική κρίση σχετίζεται με το συγκεκριμένο γεγονός, υποθέτοντας ότι αυξάνει τον ατομικισμό και κάνει τους ανθρώπους να αδιαφορούν για τους συναθρώπους τους, καθώς έχουν ήδη αρκετά προβλήματα;	65
5.2 Συμπεράσματα	66
Βιβλιογραφία	69

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η συγκεκριμένη ερευνητική μελέτη, ερευνώντας το παράδειγμα του θανάτου ενός 8χρονου Ρομά κοριτσιού σε εγκαταστάσεις εργοστασίου στο Κερατσίνι, στις 17 Νοεμβρίου 2021, επιχειρεί να αναλύσει γενικότερα τα ακραία κοινωνικά φαινόμενα, τις προκαταλήψεις, τα στερεότυπα, το ρατσισμό προς τις ευάλωτες κοινωνικά ομάδες και το πώς αυτά προβάλλονται μέσω των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ). Επίσης, επιχειρεί να αποτυπώσει τις διαφορές στην παρουσίαση του γεγονότος μέσα από τα άρθρα των διαφορετικών διαδικτυακών ειδησεογραφικών ιστότοπων. Πιο συγκεκριμένα, το περιστατικό που απασχολεί την παρούσα διπλωματική εργασία συνέβη το απόγευμα της 17^{ης} Νοεμβρίου 2021, περίπου στις 17:30, στο Κερατσίνι. Ένα 8χρονο Ρομά κορίτσι, η Όλγα, βρέθηκε στις εγκαταστάσεις εργοστασίου στο Κερατσίνι. Κοιτάζοντας την μεταλλική πόρτα που έκλεινε και σκεπτόμενη τι να κάνει, πήρε την απόφαση να βγει από το εργοστάσιο, χωρίς όμως να προλάβει και με αποτέλεσμα να εγκλωβιστεί σε αυτήν. Το κορίτσι πάλευε να μείνει ζωντανό, ενώ διερχόμενοι περαστικοί και προσωπικό του εργοστασίου, που αντιλαμβάνοντουσαν το τραγικό συμβάν, δεν της πρόσφεραν βοήθεια. Αντιθέτως, κάποιος σκούνηξε το 8χρονο παιδί για να δει αν είναι ζωντανό, χωρίς όμως να προβεί σε περαιτέρω ενέργειες. Το κορίτσι εν τέλει απεβίωσε αβοήθητο και εγκλωβισμένο στην πόρτα του εργοστασίου (In.gr, 2021δ).

Τα ΜΜΕ αποτελούν φορείς ενημέρωσης, ψυχαγωγίας και επαφής με το κοινωνικό γίγνεσθαι (Αραμπατζή, 2012). Ο ρόλος των ΜΜΕ στη σημερινή εποχή είναι πολύ σημαντικός. Τα ΜΜΕ έχουν αντίκτυπο στο λαό και έτσι δύναται να συνεισφέρουν στη δημοκρατία και στην εύρυθμη λειτουργία αυτής. Τα ΜΜΕ αποτελούν άτυπα την τέταρτη εξουσία, η οποία ασκεί έλεγχο στις υπόλοιπες τρεις, τη νομοθετική, την εκτελεστική και τη δικαστική προωθώντας έτσι την δημοκρατία (Στεργίου, 2012). Έχουν, επιπλέον, τη δυνατότητα να καλλιεργήσουν το πνεύμα του κοινού και πιστεύεται ότι αποτελούν προϋπόθεση για την ύπαρξη και τη διασφάλιση της δημοκρατίας (Βαλάρης, 2016). Από την άλλη, τα συμφέροντα των ισχυρών κέντρων εξουσίας, τα οποία ασκούν έλεγχο στα ΜΜΕ, καταλήγουν πολλές φορές να φαλκιδεύουν τη δημοκρατία (Στεργίου, 2012). Όταν, δηλαδή, τα ΜΜΕ κρύβουν πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα, αποσκοπώντας στον αποπροσανατολισμό του κοινού, θέτοντας σε κίνδυνο την αντικειμενική και ορθή ενημέρωση του κοινού, καταλήγουν να το χειραγωγούν, να το παραπληροφορούν και να το προπαγανδίζουν (Βαλάρης, 2016). Επομένως, όταν δρουν με βάση το συμφέρον και το κέρδος υποσκάπτουν τη δημοκρατία και κατά αυτόν τον τρόπο ο ρόλος τους μπορεί να είναι είτε θετικός και ωφέλιμος, είτε αρνητικός και βλαβερός για το δημοκρατικό πολίτευμα (Στεργίου, 2012).

Η Επιστήμη της Κοινωνική Εργασίας είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τις ευάλωτες κοινωνικά ομάδες. «Η σύγχρονη πρακτική της κοινωνικής εργασίας προσεγγίζει αυτό που ο Bauman (2005, όπως αναφέρεται στο Καλλινάκη, 2011) αποκαλεί «σπαταλημένες ζωές, περιττούς ανθρώπους», τους απόβλητους, τους μετανάστες, τους πρόσφυγες και τους ποικίλους άλλους παρίες-δημιουργήματα ενός συγκεκριμένου τύπου οικονομικής ανάπτυξης και της συνεχιζόμενης αναζήτησης κέρδους που χαρακτηρίζει η νεωτερικότητα» (Καλλινάκη, 2011, σ. 32).

Οι αρχές των ανθρώπινων δικαιωμάτων και της κοινωνικής δικαιοσύνης είναι θεμελιώδεις στην επιστήμη της Κοινωνικής Εργασίας, η οποία υπερασπίζεται τις κοινωνικά ευάλωτες και αδικημένες ομάδες και αντιτίθεται στις διακρίσεις και στην καταπίεση. Υπερασπίζεται και προστατεύει τα δικαιώματα, την ελευθερία και την αυτοδιάθεση κάθε ατόμου, ανεξάρτητα από τη φυλή, το φύλο, τη θρησκεία και τον σεξουαλικό προσανατολισμό, διασφαλίζοντας την ποιότητα στη ζωή τους και προωθώντας την κοινωνική αλλαγή (Καλλινάκη, 2011).

Ειδικότερα το πρώτο μέρος της ερευνητικής αυτής μελέτης αποτελείται από το θεωρητικό μέρος. Στο πρώτο κεφάλαιο του πρώτου μέρους αναλύονται έννοιες όπως στερεότυπα και προκαταλήψεις, γίνεται αναφορά στις κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες, οι οποίες και αναλύονται. Εν συνεχεία, γίνεται λόγος για τις κοινωνικές ανισότητες και τις διακρίσεις, για τον αποκλεισμό αλλά και τον ρατσισμό. Τέλος, αναλύονται και περιγράφονται όροι, όπως η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός, αλλά γίνεται και αναφορά στην πληθυσμιακή ομάδα των Ρομά. Το δεύτερο κεφάλαιο αφορά στα ΜΜΕ, όπου δίνεται ο ορισμός και οι κατηγορίες αυτών. Ταυτόχρονα αποτυπώνονται και αναπτύσσονται οι κίνδυνοι που κρύβουν τα ΜΜΕ, δηλαδή η παραπληροφόρηση και η προπαγάνδα. Τέλος, αποδίδεται ο ορισμός της κοινής γνώμης και αναλύεται το πώς διαμορφώνεται, το πώς μετράται και το πώς αυτή επηρεάζεται. Το δεύτερο μέρος της μελέτης, δηλαδή το ερευνητικό, αποτελείται από το τρίτο, το τέταρτο και το πέμπτο κεφάλαιο. Το τρίτο κεφάλαιο αφορά στη μεθοδολογία έρευνας, όπου αναφέρεται ο σκοπός της παρούσας μελέτης, η διατύπωση των ερευνητικών ερωτημάτων, η επιλογή της μεθοδολογίας, οι δυσκολίες και οι περιορισμοί της έρευνας, τα ηθικά ζητήματα και το χρονοδιάγραμμα. Το τέταρτο κεφάλαιο αναφέρεται στην παρουσίαση των ευρημάτων, το πέμπτο κεφάλαιο επικεντρώνεται στη συζήτηση αυτών και, απαντώντας στα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης, καταλήγει στα συμπεράσματα της μελέτης.

Α΄ ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

Κεφάλαιο 1^ο: Στερεότυπα, προκαταλήψεις και κοινωνικός αποκλεισμός

1.1 Στερεότυπα και Προκαταλήψεις

Ως στερεότυπα ονομάζονται οι γενικεύσεις που αφορούν ένα άτομο ή μια ολόκληρη ομάδα ατόμων. Τα στερεότυπα δημιουργούνται από εμάς τους ίδιους όταν δεν μπορούμε, ή απλούστατα δεν θέλουμε να αντλήσουμε και να συγκεντρώσουμε όλες τις πληροφορίες που θα χρειαζόμασταν για να έχουμε μια ολοκληρωμένη άποψη και να κρίνουμε με τρόπο δίκαιο και αντικειμενικό άτομα και καταστάσεις. Τα στερεότυπα βασίζονται σε προκατασκευασμένα στοιχεία, οδηγώντας στις προκαταλήψεις εις βάρος κάποιας ομάδας/ατόμου. Έτσι προκύπτει ότι στερεότυπο είναι μια γενικευμένη εικόνα ενός ατόμου ή μιας κοινωνικής ομάδας, η οποία δεν αναγνωρίζει τις ατομικές διαφορές και περιέχει τις γνώσεις, τις πεποιθήσεις, τις προσδοκίες (Nelson, 2006, όπως αναφέρεται στο Αναγνωστοπούλου, Τριλίβα, Χατζηνικολάου, 2008) και τις συνακόλουθες συναισθηματικές αντιδράσεις προς μια συγκεκριμένη ομάδα ατόμων (Αναγνωστοπούλου, Τριλίβα, Χατζηνικολάου, 2008). Τον όρο «στερεότυπο» εισήγαγε ο Lippman (1922, όπως αναφέρεται στο Κανδυλάκη, 2009), στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, υπογραμμίζοντας ότι πρόκειται για νοητικές εικόνες. «Τα στερεότυπα αποτελούν γνωστικές αναπαραστάσεις που αφορούν μία οποιαδήποτε κοινωνική ομάδα και τα μέλη της» (Κανδυλάκη, 2009 σ. 47). Κατά τον Lippman (1922, όπως αναφέρεται στο Δραγώνα, 2007), τα στερεότυπα αποτελούν μια γενίκευση με την οποία χαρακτηρίζουμε όλα τα μέλη μιας ανθρώπινης ομάδας και τα οποία έχουν αντίκτυπο στον τρόπο σκέψης μας. Οι κοινωνικές τους συνέπειες είναι μεγάλες και έχουν ως αποτέλεσμα τις κοινωνικές αδικίες (Δραγώνα, 2007). Κατά τη Δραγώνα (2004, όπως αναφέρεται στο Κανδυλάκη, 2009) τα στερεότυπα αποτελούν «ιδεολογικές αναπαραστάσεις», δικαιώνοντας, υποστηρίζοντας και νομιμοποιώντας τις σχέσεις εξουσίας μέσα στην κοινωνία και την εκμετάλλευση κάποιων κοινωνικών ομάδων από άλλες. Την ίδια στιγμή αποδίδουν την αιτιολογία των φυσικών συνεπειών στα φαινόμενα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, νομιμοποιώντας και δικαιώνοντας έτσι τις σχέσεις εξουσίας στην κοινωνία (Κανδυλάκη, 2009). Η Καλαντζή-Αζίζι κ.ά (1996, όπως αναφέρεται στο Κανδυλάκη, 2009) πιστεύουν ότι τα στερεότυπα αφορούν στα συναισθήματα αποδοχής ή απόρριψης ενός ατόμου ή μιας ομάδας, τα οποία προέρχονται από πραγματικές εμπειρίες, που προκαλούν συγκινησιακή αντίδραση. Σύμφωνα με τον Mullins (1999, όπως αναφέρεται

στο Κανδυλάκη, 2009), τα στερεότυπα προκύπτουν από απλοποιημένες, αυθαίρετες γενικεύσεις, που προέρχονται από αμφισβητήσιμες παρατηρήσεις (Κανδυλάκη, 2009). Στερεότυπα είναι οιπίστεις και οι απόψεις που έχουν οι άνθρωποι για τα άλλα άτομα ως μέλη κοινωνικών ομάδων. Έτσι, μια ολόκληρη ομάδα ανθρώπων συνδέεται με κάποια χαρακτηριστικά, είτε θετικά, είτε αρνητικά, όπως είναι για παράδειγμα η εθνικότητα, η φυλή, η κοινωνική τάξη, το φύλο κ.α. Τα στερεότυπα, κατά αυτήν την έννοια ορίζονται ως γνωστικές αναπαραστάσεις, απόψεις ήπίστεις για μία ομάδα και τα μέλη της. Επομένως επιδρούν στην κοινωνική αξιολόγηση των ανθρώπων και των ομάδων (Παζαρζή, 2015).

Όσον αφορά στις προκαταλήψεις, ο Brown (1995, όπως αναφέρεται στο Κανδυλάκη, 2009) επικεντρώνεται στον αρνητικό χαρακτήρα των προκαταλήψεων, υποστηρίζοντας ότι οφείλονται σε λανθασμένες πεποιθήσεις, μη στηριζόμενες στη λογική, οι οποίες εκφράζονται μέσω διακρίσεων προς τις ομάδες που απευθύνονται (Κανδυλάκη, 2009). Ως προκατάληψη ορίζεται μια δυσάρεστη αντίληψη που δημιουργείται εις βάρος ενός ατόμου ή μιας ομάδας, η διαδικασία πρόωρου χαρακτηρισμού ενός συγκεκριμένου ατόμου, ομάδας ή πράγματος εξαιτίας της εμφάνισης του, του τρόπου που συμπεριφέρεται ή της προέλευσής του, καταλήγοντας σε πορίσματα χωρίς αρκετά στοιχεία. Σχετικά με τις κοινωνικές ομάδες, η προκατάληψη βασίζεται στα κοινωνικά στερεότυπα που ήδη υπάρχουν εναντίον των μελών που αποτελούν την ομάδα και μπορεί να οδηγήσει μέχρι και στη στέρηση των πολιτικών τους δικαιωμάτων και σε άνιση μεταχείριση τους (Αναγνωστοπούλου, Τριλίβα, Χατζηνικολάου, 2008). Κατά τους Allport (1954, όπως αναφέρεται στο Hughes & Kroehler, 2014), Devine, (1989, όπως αναφέρεται στο Hughes & Kroehler, 2014) και Bakanic (2009, όπως αναφέρεται στο Hughes & Kroehler, 2014) οι προκαταλήψεις αφορούν στις στάσεις αποστροφής και εχθρότητας που νιώθει κάποιος για τα μέλη μιας άλλης ομάδας, μονάχα επειδή ανήκουν σε αυτήν την ομάδα, καθώς θεωρεί ότι κατέχουν αξιωματικά τις μη αποδεκτές ιδιότητες που αποδίδονται σε αυτήν την ομάδα (Hughes & Kroehler, 2014).

Η γενίκευση που χαρακτηρίζει τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις μας κάνει να βλέπουμε όλα τα άτομα μιας ομάδας το ίδιο. Οι απόψεις χαρακτηρίζονται από ρατσιστικό περιεχόμενο και αποτελούν την αρχή των κοινωνικών διακρίσεων (Κανδυλάκη, 2001, όπως αναφέρεται στο Κανδυλάκη, 2009). Συνήθως τα στερεότυπα έχουν αρνητικό περιεχόμενο σε σχέση με τα χαρακτηριστικά μιας ομάδας, τα οποία μεγεθύνονται τόσο πολύ που καταλήγουν να είναι αποκρουστικά ή γελοία. Ο φόβος προς το διαφορετικό είναι εκείνος που δημιουργεί τα στερεότυπα, τα οποία βασίζονται σε μια σειρά μεμονωμένων συμπεριφορών που είχε το μέλος μιας ομάδας, οι οποίες αμέσως γενικεύτηκαν και με αυτόν τον τρόπο θεωρήθηκαν

χαρακτηριστικά όλων των μελών της συγκεκριμένης ομάδας. Συμπερασματικά τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις χρησιμοποιούνται με προκατειλημμένο και αρνητικό τρόπο για να δικαιολογήσουν ορισμένες μεροληπτικές συμπεριφορές (Αναγνωστοπούλου, Τριλίβα, Χατζηνικολάου, 2008).

Από πολύ μικρή ηλικία τα παιδιά ακούν και απορροφούν μηνύματα σχετικά με ομάδες ανθρώπων και έχουν την ικανότητα να διακρίνουν ποια μέλη ανήκουν στην ομάδα και ποια όχι (Nelson, 2006, όπως αναφέρεται στο Αναγνωστοπούλου, Τριλίβα, Χατζηνικολάου, 2008). Οι στάσεις που υιοθετούν οι φίλοι, η οικογένεια, οι συμμαθητές και τα άτομα του σχολικού περιβάλλοντος διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη στερεοτύπων και προκαταλήψεων, ενώ και οι επαναλαμβανόμενες εικόνες που μένουν στο μυαλό των παιδιών μέσω της τηλεόρασης και άλλων μέσων είναι καθοριστικής σημασίας (Aboud, 1988, Monteith & Mark, 2005, όπως αναφέρεται στο Αναγνωστοπούλου, Τριλίβα, Χατζηνικολάου, 2008). Μέσω των εικόνων αυτών και τις ομάδες που αναπαριστούν οι εικόνες καταλήγουμε σε γενικεύσεις και απλοποιήσεις για το πώς οι άνθρωποι είναι ή θα πρέπει να είναι, γεγονός που δεν μας επιτρέπει να αναγνωρίζουμε τον κάθε άνθρωπο ως μονάδα με τις ιδιαιτερότητες του. Συμπερασματικά όσο περισσότερο επαναλαμβάνονται αυτές οι παραποιημένες πεποιθήσεις και ενθαρρύνονται από το οικογενειακό, φιλικό, σχολικό περιβάλλον αλλά και από τα ΜΜΕ, τόσο περισσότερο αποτυπώνονται στο μυαλό μας. Τα παιδιά αγνοούν εντελώς την προέλευση, την ορθότητα και την επίδραση των πεποιθήσεων αυτών, γεγονός που μας κάνει να αντιλαμβανόμαστε ότι τα στερεότυπα λειτουργούν αυτόματα και επηρεάζουν τη συμπεριφορά όλων των ανθρώπων, ανεξαιρέτως (Αναγνωστοπούλου, Τριλίβα, Χατζηνικολάου, 2008).

Γενικότερα ως άνθρωποι χαρακτηριζόμαστε από μια έμφυτη τάση απλοποίησης, γενίκευσης και υπερβολής, στην προσπάθεια μας να καταλάβουμε την πραγματικότητα, χρησιμοποιώντας αυθόρμητα στερεότυπα σε καθημερινή βάση, χωρίς καν να το αντιλαμβανόμαστε με αποτέλεσμα να αποδίδουμε μεγαλύτερη αξία στα προσωπικά χαρακτηριστικά και μικρότερη στις περιστάσεις. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να καταλογίζουμε ευθύνες στο ίδιο το άτομο για το πρόβλημα του, παραποιώντας, έτσι, ενδεχομένως, τις αντιλήψεις μας και οδηγώντας σε στερεοτυπική σκέψη και κοινωνικό αποκλεισμό. Ταυτόχρονα, όσον αφορά σε συγκεκριμένες ομάδες, όπως π.χ άστεγοι, Ρομά, ζητιάνοι, μετανάστες, έχουμε την τάση να αποδίδουμε αιτίες και να καταλήγουμε σε διάφορα λανθασμένα και άδικα συμπεράσματα, που κατά βάση υποστηρίζουν ότι οι ίδιοι οφείλονται για τη δυστυχία τους. Ο Crandall (2002, όπως αναφέρεται στο Αναγνωστοπούλου, Τριλίβα,

Χατζηνικολάου, 2008) χαρακτηρίζει τις αποδόσεις αυτές ως «αδεολογίες που δικαιολογούν τα στερεότυπα» και προωθούν και δικαιολογούν το στίγμα (Αναγνωστοπούλου, Τριλίβα, Χατζηνικολάου, 2008).

Τα στερεότυπα, όπως αναφέραμε και προηγουμένως, μπορεί να είναι αρνητικά, ουδέτερα ή θετικά, αν και κατά βάση έχουν αρνητικό χαρακτήρα. Είναι αντιλήψεις οι οποίες εδραιώνονται και μετατρέπονται σε προλήψεις και προκαταλήψεις. Πολλές φορές ακόμα και τα θετικά στερεότυπα μπορεί να έχουν αρνητικές συνέπειες. Χρησιμοποιώντας τα οδηγούμαστε στην υιοθέτηση μη ρεαλιστικών αντιλήψεων για τον κόσμο και χρησιμοποιούμε λεκτικούς χαρακτηρισμούς, προσβλητικούς για τους συνανθρώπους μας, προχωρούμε σε πράξεις απόρριψης ή ακόμα και σε βίαιες συμπεριφορές, οι οποίες στιγματίζουν και τραυματίζουν τον άλλον (Αναγνωστοπούλου, Τριλίβα, Χατζηνικολάου, 2008).

Ποικίλες έρευνες υποστηρίζουν την αρνητική επιρροή των στερεοτύπων στον τρόπο σκέψης, στην αυτοεικόνα και στη δημιουργία σχέσεων. Αξιοσημείωτη είναι η θεωρία της απειλής του στερεοτύπου, την οποία διατύπωσε ο Claude Steele (1997: 46, όπως αναφέρεται στο Αναγνωστοπούλου, Τριλίβα, Χατζηνικολάου, 2008), κατά τον οποίο η απειλή του στερεοτύπου ορίζεται ως «η απειλή ότι θα ανήκεις σε ένα αρνητικό στερεότυπο ή ο φόβος ότι η συμπεριφορά σου θα επιβεβαιώσει αυτό το στερεότυπο» (Αναγνωστοπούλου, Τριλίβα, Χατζηνικολάου, 2008).

1.2 Κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες - Ευπαθείς κοινωνικές ομάδες

Οι ευπαθείς κοινωνικές ομάδες χαρακτηρίζονται ως ευπαθείς λόγω του μεγάλου ρίσκου κοινωνικού αποκλεισμού που αντιμετωπίζουν, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι αποτελούν ομάδες αποκλεισμού, ακόμα κι αν βιώνουν αντίστοιχες διαδικασίες ή ακόμα κι αν τους προσδίδονται τέτοια χαρακτηριστικά (Παπαδοπούλου, 2012).

Ο κοινωνικός αποκλεισμός διακρίνεται από την «κοινωνική ευπάθεια», αν και πολλές φορές ο πρώτος προκύπτει από την δεύτερη. Οι ευπαθείς κοινωνικές ομάδες καταγράφονται επίσημα είτε από τους κρατικούς φορείς, είτε από την Ευρωπαϊκή Ένωση με αποτέλεσμα να γίνονται αντιληπτά τα σημεία, στα οποία είναι ευάλωτη μια κοινωνία. Πέρα από τον όρο «κοινωνικές ευπαθείς ομάδες» χρησιμοποιούνται και άλλοι όροι, όπως για παράδειγμα «ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες» και «ομάδες υψηλού κινδύνου». Συχνά παρατηρείται μέσα

από το λόγο μας να μπερδεύουμε τις ευπαθείς ομάδες με τις κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες (Παπαδοπούλου, 2012).

«Ως ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, χαρακτηρίζονται εκείνες οι πληθυσμιακές ομάδες, οι οποίες αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα εμπόδια και δυσκολίες στην εξεύρεση εργασίας και την κοινωνική τους συμμετοχή και ενσωμάτωση στην τοπική κοινωνία. Οι ομάδες αυτές κατά κανόνα αντιμετωπίζουν κοινωνικό αποκλεισμό.» (Σταθόπουλος, 2015 σ. 509).

Σύμφωνα με το Συνήγορο του Πολίτη ορίζονται ως κοινωνικά ευπαθείς ομάδες, ή ομάδες υψηλού κινδύνου, εκείνες οι ομάδες του πληθυσμού που έχουν περιορισμένη έως καθόλου πρόσβαση σε δημόσια και κοινωνικά αγαθά και δυσκολεύονται ή αδυνατούν να έχουν μια ποιοτική ζωή. Η ποιότητα στη ζωή συνήθως εξαρτάται από παράγοντες όπως η εργασία, η στέγη, το εισόδημα, η κοινωνική ασφάλιση, η εκπαίδευση και η ιατρική περίθαλψη. Συχνά πρόκειται για αστέγους, ανέργους, άτομα με αναπηρία (ΑμεΑ), πάσχοντες, με προβλήματα υγείας, αποφυλακισμένους, νυν και πρώην χρήστες εξαρτησιογόνων ουσιών, οροθετικούς, άτομα από θρησκευτικές ή πολιτισμικές μειονότητες, ρομά / τσιγγάνους, μονογονεϊκές οικογένειες, ανήλικους παραβάτες, κακοποιημένες γυναίκες, θύματα εμπορίας (trafficking), πρόσφυγες, μετανάστες, παλινοστούντες, πληγέντες από θεομηνίες και φυσικές καταστροφές (Συνήγορος του Πολίτη, χ.χ).

Έτσι με βάση τα παραπάνω ως «ευπαθείς ομάδες πληθυσμού», γενικά, νοούνται οι κοινωνικές ομάδες πληθυσμού, οι οποίες αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη συμμετοχή στην κοινωνική και οικονομική ζωή, εξαιτίας κοινωνικών, οικονομικών, ψυχικών, σωματικών ή και απρόβλεπτων παραγόντων. Οι «ευπαθείς ομάδες πληθυσμού» διακρίνονται σε δύο κατηγορίες, στις «ευάλωτες ομάδες πληθυσμού» και στις «ειδικές ομάδες πληθυσμού». Ως «ευάλωτες ομάδες πληθυσμού» ουσιαστικά, χαρακτηρίζονται εκείνες οι ομάδες που η ένταξή τους στην κοινωνική και οικονομική ζωή εμποδίζεται από σωματικά και ψυχικά αίτια. Σε αυτές ανήκουν κυρίως άτομα με αναπηρίες, άτομα που αντιμετωπίζουν προβλήματα ψυχικής υγείας ή νοητικής υστέρησης και άτομα εξαρτημένα ή απεξαρτημένα από ουσίες. Όσον αφορά στις «ειδικές ομάδες πληθυσμού», αυτές αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην ένταξή τους στην αγορά εργασίας εξαιτίας οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών παραγόντων. Σε αυτές ανήκουν κατά κύριο λόγο οι άνεργοι νέοι, οι άνεργοι άνω των 50 ετών, οι γυναίκες άνεργες, οι αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών, οι αναλφάβητοι, οι μακροχρόνια άνεργοι, οι κάτοικοι απομακρυσμένων ορεινών και νησιωτικών περιοχών, οι πρώην ή οι νυν τρόφιμοι φυλακών, οι ανήλικοι παραβάτες, τα άτομα με γλωσσικές ή πολιτισμικές ιδιαιτερότητες και οι μετανάστες. (Συνήγορος του Πολίτη, χ.χ)

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Ένωση στις ευπαθείς ομάδες ανήκουν οι ακόλουθες πληθυσμιακές κατηγορίες ανθρώπων (Παπαδοπούλου, 2012) :

- Μακροχρόνια άνεργοι άνδρες
- Μακροχρόνια/Μεσοχρόνια άνεργες/άεργες γυναίκες χωρίς εισόδημα ύστερα από διαζύγιο, οικογενειακή ρήξη
- Κακοποιημένες γυναίκες που εγκατέλειψαν το χώρο που διέμεναν
- Άνδρες και γυναίκες με προβλήματα υγείας μετά από σοβαρή ή χρόνια πάθηση, ή πνευματική ασθένεια
- Ψυχικά ασθενείς
- Μετανάστες
- Πρόσφυγες και παλιννοστούντες
- Άποροι
- Άστεγοι
- Νέοι παραβάτες
- Χρήστες ουσιών, φορείς AIDS, και άτομα που αντιμετωπίζουν πρόβλημα με τον αλκοολισμό
- Ηλικιωμένα άτομα (χωρίς οικείο/οικογενειακό περιβάλλον και χωρίς οικονομικούς πόρους)
- Κάτοικοι ορεινών και απομακρυσμένων περιοχών
- Πολιτισμικές, θρησκευτικές, εθνικές ομάδες

Ο Γάλλος κοινωνιολόγος Claude Dubar (2000, όπως αναφέρεται στο Παπαδοπούλου, 2012) αναφέρει ότι η κοινωνική ταυτότητα ενός ατόμου κατασκευάζεται μέσω της συνεχούς αλληλεπίδρασης δύο σχεσιακών αξόνων, του άξονα που στηρίζεται στην άποψη που έχουν οι άλλοι για το άτομο και του άξονα που στηρίζεται στην αντίληψη που έχει το ίδιο το άτομο για τον εαυτό του. Έτσι τα δύο παραπάνω, η σχέση με τους άλλους και η σχέση με τον εαυτό, αποτελούν το νόημα της κοινωνικής ταυτότητας, σε διάσταση συλλογική, αλλά και ατομική. Κατά αυτόν τον τρόπο ο κοινωνικός δεσμός είναι η συλλογική έκφραση σε επίπεδο κοινωνίας των κοινωνικών ταυτοτήτων (Παπαδοπούλου (2012).

Η θεωρία της «διπλής κατασκευής της κοινωνικής ταυτότητας» ως διαδικασία κοινωνικοποίησης στη διαπλοκή της αντικειμενικής και της υποκειμενικής της διάστασης, καταλήγει σε μια διεργασία «διαπραγμάτευσης της ταυτότητας» από τη μεριά του υποκειμένου. Κατά αυτή τη θεωρία, τα άτομα κατασκευάζουν την ατομική τους ταυτότητα

στην κοινωνική της διάσταση, λαμβάνοντας υπόψιν την αντίληψη που έχει η κοινωνία για αυτά (Dubar, 1991 όπως αναφέρεται στο Παπαδοπούλου 2012).

Όσον αφορά στην κατασκευή αποκλεισμένων και μη κοινωνικών ταυτοτήτων, από την πλευρά των υποκειμένων, αυτή βασίζεται στις συμπεριφορές τους, στις στάσεις τους, στην καθημερινότητά τους και στους στόχους κατά τη διάρκεια της ζωής τους. Έτσι η κατασκευή μιας αποκλεισμένης κοινωνικής ταυτότητας βασίζεται στην κατασκευή μιας κοινωνικής ταυτότητας που είτε είναι διερρηγμένη, ή δεν είναι εντελώς ανεπτυγμένη, ή είναι βασισμένη πάνω σε διαφέρουσες κοινωνικά αξίες. Μέσω της διαπίστωσης αυτής ο κοινωνιολόγος διαπιστώνει τη διάρρηξη του κοινωνικού δεσμού στις σύγχρονες κοινωνίες και τη δυσλειτουργία αυτών (Παπαδοπούλου, 2012).

Από όλα τα παραπάνω προκύπτει ότι οι σύγχρονες κοινωνίες που ζούμε, κατασκευάζουν κοινωνικά αποκλεισμένες ταυτότητες και παράγουν διαδικασίες κοινωνικού αποκλεισμού. Μια κοινωνική ομάδα χαρακτηρίζεται από διάφορα στοιχεία, τα οποία όμως δεν αναγνωρίζουν το άτομο ως μονάδα ή ως οντότητα (Παπαδοπούλου, 2012).

1.3 Κοινωνικές Ανισότητες και Διακρίσεις

Οι κοινωνικές ανισότητες προκύπτουν από την ύπαρξη άνισων ευκαιριών και ανταμοιβών για διαφορετικές κοινωνικές θέσεις σε μία κοινωνία, ή σε μια ομάδα. Οι κοινωνικές ανισότητες χαρακτηρίζονται από άνισες διανομές αγαθών, πλούτου, ευκαιριών, ανταμοιβών και τιμωριών (Τομπέα, 2016).

Οι ανισότητες διακρίνονται στην ανισότητα των συνθηκών και στην ανισότητα των ευκαιριών. Η πρώτη ουσιαστικά αναφέρεται στην άνιση κατανομή του εισοδήματος, των υλικών αγαθών και του πλούτου, ενώ η δεύτερη αφορά στην άνιση κατανομή των «ευκαιριών ζωής» και αναφέρεται σε τομείς εκπαίδευσης, υγείας, και δικαιοσύνης (Τομπέα, 2016).

Υπάρχουν δύο βασικές και κύριες θεωρίες της κοινωνικής ανισότητας σύμφωνα με την Κοινωνιολογία. Η πρώτη άποψη συντάσσεται με τη φονξιοναλιστική θεωρία, ενώ η δεύτερη με τη θεωρία της σύγκρουσης. Οι υποστηρικτές της φονξιοναλιστικής θεωρίας ισχυρίζονται ότι η ανισότητα είναι αναπόφευκτη και επιθυμητή, καθώς οι σημαντικές θέσεις στην κοινωνία απαιτούν περισσότερη κατάρτιση και επομένως περισσότερες ανταμοιβές. Έτσι, η κοινωνική ανισότητα και η κοινωνική διαστρωμάτωση θα οδηγήσει σε αξιοκρατία με βάση την ικανότητα. Από την άλλη πλευρά, οι υποστηρικτές της θεωρίας της σύγκρουσης βλέπουν

την ανισότητα ως αποτέλεσμα της κυριαρχικής δύναμης που ασκούν κάποιες ισχυρές ομάδες πολιτών, στις λιγότερο ισχυρές ομάδες. Ισχυρίζονται ότι η κοινωνική ανισότητα παρεμποδίζει την κοινωνική πρόοδο, αφού οι ισχυρότερες ομάδες ασκούν καταπίεση στις πιο αδύναμες ομάδες ανθρώπων (Τομπέα, 2016).

Κοινωνιολογικά η κοινωνική ανισότητα μελετάται ως κοινωνικό πρόβλημα με τρεις διαστάσεις, τις διαρθρωτικές συνθήκες, την ιδεολογική ηγεμονία και τις κοινωνικές μεταρρυθμίσεις. Οι πρώτες, δηλαδή οι διαρθρωτικές συνθήκες, περιλαμβάνουν πράγματα, τα οποία μετρούνται αντικειμενικά και συμβάλλουν στην κοινωνική ανισότητα. Οι κοινωνιολόγοι, δηλαδή, μελετούν τον τρόπο με τον οποίο, ο πλούτος, το επάγγελμα, το μορφωτικό επίπεδο κ.ά. οδηγούν στην κοινωνική ανισότητα μεταξύ ατόμων και ομάδων. Η δεύτερη, η ιδεολογική ηγεμονία, αφορά στα στοιχεία υποστήριξης της κοινωνικής ανισότητας, τα οποία παρατηρούνται σε μια κοινωνία. Ειδικότερα μέσω της ιδεολογικής ηγεμονίας οι κοινωνιολόγοι εξετάζουν πως η κοινωνική ανισότητα απορρέει από τις αξίες, τους νόμους και τις δημόσιες πολιτικές. Τέλος στις κοινωνικές μεταρρυθμίσεις περιλαμβάνονται η οργανωμένη αντίσταση, οι ομάδες διαμαρτυρίας και τα κοινωνικά κινήματα. Οι κοινωνιολόγοι από την πλευρά τους μελετούν τον τρόπο διαμόρφωσης των κοινωνικών ανισοτήτων μέσω των μεταρρυθμίσεων, καθώς και την επιρροή, την προέλευση και τις επιπτώσεις των πρώτων (Τομπέα, 2016).

Ουσιαστικά η κοινωνική ανισότητα είναι το άκρως αντίθετο της κοινωνικής ισότητας, η οποία χαρακτηρίζεται από την εξομοίωση του εισοδήματος και της ευημερίας (Fitzpatrick, 2001, όπως αναφέρεται στο Βενιέρης, 2015). Η κοινωνική ισότητα έχει ως βάση της την αναγκαιότητα διανομής των κοινωνικών αγαθών σύμφωνα με κάποια μορφή δίκαιης μεταχείρισης (Goodin, 1988 όπως αναφέρεται στο Βενιέρης, 2015), ενώ ταυτόχρονα συνδέεται και με την αναγνώριση καθολικών ανθρώπινων αναγκών (Doyal & Gough, 1990 όπως αναφέρεται στο Βενιέρης, 2015). Κατά τον Rawls (1972 όπως αναφέρεται στο Βενιέρης, 2015), οι ανισότητες στην ευημερία συνδέονται με θέσεις ή αξιώματα που όλοι πρέπει να μπορούν να επιδιώκουν κάτω από συνθήκες δίκαιης ισότητας ευκαιριών. Το κράτος, το οποίο παρέχει προστασία στους πολίτες του, θα πρέπει και να ρυθμίζει τις υπηρεσίες ευημερίας, αλλά και οι πόροι της Κοινωνικής Πολιτικής να μοιράζονται με τρόπο τέτοιο, ώστε να επωφελούνται οι 'λιγότερο ευνοημένοι', ενώ από την άλλη, οι θέσεις να μοιράζονται με δίκαιο τρόπο, βάσει της ισότητας ευκαιριών (Βενιέρης, 2015).

Ο όρος «διακρίσεις» χρησιμοποιείται για να περιγράψει συμπεριφορές, είτε θετικές, είτε αρνητικές, οι οποίες κατευθύνονται προς μια κοινωνική ομάδα και τα μέλη της. Οι διακρίσεις

βασίζονται στα στερεότυπα και στις προκαταλήψεις, που αναλύθηκαν παραπάνω, και υπάρχουν αμοιβαίες σχέσεις ανάμεσα σε αυτούς τους όρους και τις έννοιες τους. Έτσι τα στερεότυπα μπορεί να οδηγούν τους ανθρώπους στην προκατάληψη, και μέσω της προκατάληψής τους να χρησιμοποιούν στερεότυπα για να δικαιολογήσουν τα συναισθήματά τους (Παζαρτζή, 2015). Ωστόσο οι Hughes και Kroehler (2014), υποστηρίζουν ότι οι προκαταλήψεις δεν συσχετίζονται πάντα με τις κοινωνικές διακρίσεις και ότι δεν υπάρχει πάντα άμεση σχέση μεταξύ της στάσης και της συμπεριφοράς των ατόμων. Ο κοινωνιολόγος Merton (1968, όπως αναφέρεται στο Hughes & Kroehler, 2014), ανέφερε ότι υπάρχουν άνθρωποι χωρίς προκαταλήψεις, οι οποίοι όμως κάνουν διακρίσεις, και το αντίστροφο, υπάρχουν, δηλαδή, άνθρωποι προκατειλημμένοι, οι οποίοι δεν κάνουν διακρίσεις (Hughes & Kroehler, 2014).

Σύμφωνα με το ενημερωτικό φυλλάδιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης «Καταπολεμώντας τις διακρίσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση», οι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης βιώνουν καθημερινά προκαταλήψεις και διακρίσεις. Για τον λόγο αυτό, έχουν ψηφιστεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση νόμοι, οι οποίοι εξασφαλίζουν σε όλους τους ανθρώπους ίσα δικαιώματα. Η νομοθεσία της Ευρώπης καθιστά παράνομη οποιαδήποτε διάκριση θρησκευτικού χαρακτήρα, αναπηρίας, ηλικίας και γενετήσιου προσανατολισμού σε τομείς απασχόλησης και κατάρτισης. Επιπροσθέτως απαγορεύει φυλετικές ή εθνοτικές διακρίσεις σε τομείς απασχόλησης, εκπαίδευσης, υγειονομικής περίθαλψης και στέγασης, αποσκοπώντας στην προστασία των πολιτών από τις διακρίσεις. Οι πολίτες, ταυτόχρονα, που έχουν υποστεί διακρίσεις, μπορούν κατά αυτόν τον τρόπο να απευθυνθούν σε δικαστικές ή διοικητικές αρχές και να καταθέσουν τα αιτήματά τους (Καταπολεμώντας τις διακρίσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση, 2005).

Σύμφωνα με την Αμερικανική Ομοσπονδία Ψυχολογίας, ως διάκριση ορίζεται η άδικη, συμπεριφορά ατόμων και ομάδων, η οποία προκύπτει από προκαταλήψεις και βασίζεται σε χαρακτηριστικά όπως η φυλή, το φύλο, η ηλικία ή ο σεξουαλικός προσανατολισμός. Όλα αυτά συνήθως προκύπτουν και αναπαράγονται από το οικογενειακό μας περιβάλλον, από τους συνομήλικους μας και της πεποιθήσεις που οι ίδιοι αναπτύσσουμε για τον κόσμο και το πώς αυτός λειτουργεί. Συχνά οι διακρίσεις προκύπτουν από το φόβο του διαφορετικού (American Psychological Association, 2019).

Κατά το Υπουργείο Δικαιοσύνης, «άμεση διάκριση» είναι όταν ένα πρόσωπο υφίσταται, για λόγους φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας ασθένειας, ηλικίας,

οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου, μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν που θα είχε κάποιο άλλο άτομο σε παρόμοια περίσταση. Ως «έμμεση διάκριση» ορίζεται όταν μία ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική μπορεί να θέσει πρόσωπα με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, ανάλογα με αυτά που αναφέρθηκαν παραπάνω, σε μειονεκτική θέση συγκριτικά με άλλα πρόσωπα. Δεν υπάρχει «έμμεση διάκριση», εάν η πρακτική αυτή δικαιολογείται, έχοντας κάποιον σκοπό και τα μέσα για την εκπλήρωση του σκοπού χρήζουν ανάγκης, εάν τα μέτρα που λαμβάνονται είναι απαραίτητα για την τήρηση της δημόσιας ασφάλειας. Η «παρενόχληση» νοείται ως διάκριση κατά την έννοια της παραγράφου 1, εφόσον σημειώνεται ανεπιθύμητη συμπεριφορά που συνδέεται με ένα από τους λόγους του άρθρου 1 με σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας προσώπου και τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος. Ως «διάκριση», νοείται επιπλέον, οποιαδήποτε εντολή για την εφαρμογή διακριτικής μεταχείρισης σε βάρος προσώπου για οποιονδήποτε από τους ανωτέρω λόγους. Η «διάκριση λόγω σχέσης» είναι ουσιαστικά η μη ευνοϊκή μεταχείριση ενός προσώπου λόγω της στενής του σχέσης με άτομα με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, ανάλογα με εκείνα που αναφέρθηκαν προηγουμένως. Επιπροσθέτως υπάρχει η «διάκριση λόγω νομιζόμενων χαρακτηριστικών», η οποία ορίζεται ως η λιγότερη ευνοϊκή μεταχείριση ενός προσώπου που εικάζεται ότι διαθέτει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Ως «πολλαπλή διάκριση» νοείται οποιαδήποτε διάκριση, αποκλεισμός ή περιορισμός, σε βάρος προσώπου, που βασίζεται σε περισσότερους από έναν από τους ανωτέρω λόγους. Ακόμα, η «άρνηση εύλογων προσαρμογών» για τα άτομα με αναπηρία ή χρόνια ασθένεια νοείται ως διάκριση, με «εύλογες προσαρμογές» να νοούνται οι πρακτικές ίσης μεταχείρισης που οφείλουν να έχουν τα άτομα αυτά (Υπουργείο Δικαιοσύνης, 2016).

Τέλος, ο Merton (1968, όπως αναφέρεται στο Hughes & Kroehler, 2014), απέδειξε ότι το πολιτικό κλίμα, η πολιτική οργάνωση και το νομικό σύστημα που χαρακτηρίζουν μια κοινωνία, αποτελούν καθοριστικό παράγοντα στη συμπεριφορά των ατόμων που την απαρτίζουν, η οποία συμπεριφορά πολλές φορές ενδεχομένως να μην συμβαδίζει με τη στάση τους. Συμπερασματικά, οι κοινωνικές διακρίσεις δεν βασίζονται μόνο στις ατομικές στάσεις, αλλά πολλές φορές οι θεσμικές κοινωνικές διακρίσεις συμβάλλουν στη διατήρησή τους (Hughes & Kroehler, 2014).

Λέγοντας θεσμικές κοινωνικές διακρίσεις εννοούμε τις διακρίσεις που γίνονται εις βάρος κάποιων ομάδων από τους ίδιους τους θεσμούς της κοινωνίας. Τα αποτελέσματα και εδώ είναι η άνιση κατανομή των κοινωνικών αγαθών και η αποστέρηση των δικαιωμάτων των

ανθρώπων. Τα παραπάνω χαρακτηρίζουν το φαινόμενο της θεσμικής κοινωνικής διάκρισης. Όταν οι θεσμικές κοινωνικές διακρίσεις αφορούν σε μια ομάδα που ανήκει σε κάποια φυλετική μειονότητα, τότε προκύπτει το φαινόμενο του θεσμικού ρατσισμού, το οποίο θα αναλυθεί αργότερα στο παρόν κεφάλαιο (Hughes & Kroehler, 2014).

1.4 Αποκλεισμός

Ο αποκλεισμός συμβιώνει με τις κοινωνικές ανισότητες, οι οποίες αποτελούν χαρακτηριστικό των κοινωνιών που ζούμε. Ο κοινωνικός αποκλεισμός, όμως, δεν αποτελεί απλά μια κοινωνική ανισότητα, αλλά είναι η ακραία και συσσωρευμένη κοινωνική ανισότητα που αναπτύσσεται κατά τη διάρκεια της ζωής του ατόμου, ή της δράσης μιας ομάδας και χαρακτηρίζεται από την παρεμπόδιση συμμετοχής στην καθημερινότητα, στους θεσμούς, στην κοινωνική ζωή κ.α. Ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι η συγκέντρωση αρνητικών χαρακτηριστικών, κοινωνικών μειονεκτημάτων που εμποδίζουν τα άτομα/ τις ομάδες από τη συμμετοχή. Για να προκύψει ο τελευταίος, χρειάζονται πολλά στοιχεία κοινωνικής ευπάθειας συγκεντρωμένα (Παπαδοπούλου, 2012).

Σύμφωνα με τη Levitas (2005, όπως αναφέρεται στο Κανδυλάκη, 2009) η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού αφορά στον ξεκάθαρο διαχωρισμό των ενταγμένων ατόμων στην κοινωνία από τους αποκλεισμένους. Η παραπάνω ανάλυση δεν περιλαμβάνει έννοιες όπως «ανισότητα», «διακρίσεις» και «διαφορετικότητα», και διαμορφώνει έτσι την εικόνα μιας ομοιογενούς κοινωνίας που είτε συμπεριλαμβάνει, είτε αποκλείει εκείνους που διαφέρουν πολιτισμικά.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός εμφανίστηκε αρχικά στο έργο του Max Weber, με την έννοια της κλειστής απομονωμένης κοινότητας, αναφερόμενο στις προσπάθειες ομάδων να διατηρήσουν τα οφέλη τους εις βάρος άλλων, οι οποίοι κατά αυτούς θεωρούνται υποδεέστεροι (Parkin, 1979' Burchardt κ.ά., 2002, όπως αναφέρεται στο Κανδυλάκη, 2009). Κατά τον Jordan (1996, όπως αναφέρεται στο Κανδυλάκη, 2009), ο κοινωνικός αποκλεισμός αναφέρεται σε μία διαδικασία απομόνωσης που αποσκοπεί στην παρεμπόδιση των ατόμων που δεν ανήκουν στην ομάδα «ελίτ», με αποτέλεσμα να μην επωφελούνται από τα οφέλη. Παράλληλα, ο κοινωνικός αποκλεισμός αφορά και σε ρατσιστικές διακρίσεις που δυσχεραίνουν την πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση ή στις υψηλές θέσεις εργασίας (Κανδυλάκη, 2009).

Ακόμα, ο όρος «κοινωνικός αποκλεισμός» εμφανίζεται πιο εκσυγχρονισμένος στη Γαλλία, προσδιορίζοντας ως κοινωνικά αποκλεισμένα άτομα, εκείνα που εμπλέκονται στα δίκτυα κοινωνικής προστασίας, (Lenoir, 1974· Duffy, 1997· Evans, 1998· Burchardt κ.ά., 2002, όπως αναφέρεται στο Κανδυλάκη, 2009). Κατά τη ρεπουμπλικανή παράδοση (για παράδειγμα η Γαλλία), η κοινωνική συνοχή είναι προαπαιτούμενη για μια κοινωνία και η ύπαρξη κοινωνικά αποκλεισμένων ατόμων αποτελεί απειλή για εκείνη (Silver, 1995· Burchardt κ.ά., 2002, όπως αναφέρεται στο Κανδυλάκη, 2009). Παράλληλα, στην αμερικανική βιβλιογραφία συναντάμε όρους όπως «γκετοποίηση» και «περιθωριοποίηση», αντί για τον όρο «κοινωνικός αποκλεισμός», οι οποίοι όροι αναφέρονται σε μειονοτικές ομάδες, όπως φτωχοί μαύροι πληθυσμοί, και εθνοτικές ομάδες, που ζουν σε αστικά γκέτο, χωρίς καμία επαφή με την υπόλοιπη κοινωνία και κάτω από τα όρια της φτώχειας (Murray, 1999 όπως αναφέρεται στο Κανδυλάκη, 2009).

Η Πετράκη (1998, όπως αναφέρεται στο Κανδυλάκη, 2009) υποστηρίζει ότι κοινωνικός αποκλεισμός είναι ο τρόπος περιγραφής των κοινωνικών προβλημάτων, η επαναδιατύπωση τους. Τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω των πολιτικών κοινωνικής ένταξης στοχεύουν στις κοινωνικά αποκλεισμένες και ευάλωτες ομάδες. Κατά την Πετράκη η ανεργία είναι ένας από τους βασικότερους παράγοντες που οδηγεί σε κοινωνικό αποκλεισμό. Η Μουσούρου (1998, όπως αναφέρεται στο Κανδυλάκη, 2009) ορίζει τον κοινωνικό αποκλεισμό ως τη μη εξασφάλιση των βασικών ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων και τη μη συμμετοχή στην παραγωγή. Όλα αυτά συνεπάγονται τη στέρηση κοινωνικών αγαθών αλλά και τους περιορισμούς στην πρόσβαση στην εξουσία. Κατά την Dominelli (2004, όπως αναφέρεται στο Κανδυλάκη, 2009) ο κοινωνικός αποκλεισμός συσχετίζεται με την ανισότητα και τη φτώχεια και είναι μια πολύπλοκη έννοια, με δυσκολία στον ορισμό της, αφού αφορά πολλά και ποικίλα επίπεδα στη δημόσια και ιδιωτική ζωή. (Κανδυλάκη, 2009).

Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη Βελτίωση της Ποιότητας Ζωής και των Συνθηκών Εργασίας (1995, όπως αναφέρεται στο Κανδυλάκη, 2009), «ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι η διαδικασία διαμέσου της οποίας τα άτομα ή οι ομάδες είναι μερικώς ή καθολικά αποκλεισμένα από την πλήρη συμμετοχή στην κοινωνία στην οποία ζουν». Ο Duffy (1995, όπως αναφέρεται στο Κανδυλάκη 2009) υποστηρίζει ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός αναφέρεται στην αδυναμία της αποτελεσματικής συμμετοχής του ατόμου στην οικονομική, πολιτική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή, συνδυαστικά με στοιχεία απομόνωσης, αποξένωσης και αποστασιοποίησης από την κοινωνία (Κανδυλάκη, 2009).

Ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι μια πολύπλοκη διεργασία, κατά την οποία άτομα και ομάδες του πληθυσμού αδυνατούν να συμμετέχουν στην κοινωνία στην οποία ζουν, καθώς αφορά στην άρνηση ευκαιριών σχετικά με την κοινωνική, συναισθηματική και διανοητική ανάπτυξη των ατόμων-ομάδων, που έχει ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση της συμμετοχής τους σε οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο. Ο καθηγητής Πανούσης (2004:10, όπως αναφέρεται στο Σταθόπουλος, 2015) χαρακτηρίζει το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού σαν μια διαδικασία, κατά την οποία οι κοινωνικά περιθωριοποιημένες ομάδες αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην αγορά εργασίας, με αποτέλεσμα να στερούνται τα δικαιώματά τους και δημόσια αγαθά (Σταθόπουλος, 2015).

Σύμφωνα με τον Kokoreff (1995, όπως αναφέρεται στο Σταθόπουλος, 2015), ο αποκλεισμός θεωρείται ένα τεράστιο κοινωνικό και πολιτικό ζήτημα, αφού εξαιτίας αυτού συσσωρεύονται περιθωριοποιήσεις, ανισότητες, φτώχεια και απομονώσεις μέσα στην κοινωνία. Ο αποκλεισμός αποτελεί κοινωνικό φαινόμενο με βαθύτερη έννοια και ψυχολογικές διαστάσεις, αφού αποσυντονίζει τις εσωτερικές δυνάμεις, δεξιότητες, ικανότητες του ατόμου στο βωμό της διεκδίκησης μιας θέσης μέσα στην κοινωνία. Συνεπώς ο κοινωνικός αποκλεισμός βλάπτει αναπόφευκτα τον ιστό συνοχής της κοινωνίας (Σταθόπουλος, 2015).

Σύμφωνα με τους πρωτοπόρους της Κοινωνιολογίας, η διάρρηξη του κοινωνικού δεσμού καθώς και η αδυναμία πρόσβασης στα κοινωνικά αγαθά, αποτελούν την αιτία του αποκλεισμού, αφού με αυτόν τον τρόπο το άτομο στερείται τα βασικά κοινωνικά του δικαιώματα (Παπαδοπούλου, 2012). Οι καινούριες μορφές ιεραρχίας που χαρακτηρίζουν αυτές τις κοινωνίες, οδηγούν κάποια άτομα ή ομάδες τα οποία θεωρούνται λιγότερα «ικανά» ή λιγότερο «άξια» να χάσουν την αξιοπρέπεια τους και την αναγνώριση τους μέσα στην κοινωνία (Παπαδοπούλου, 2012).

Η κοινωνική συνοχή απειλείται και ο κοινωνικός ιστός διασπάται μέσα από τις διαδικασίες του αποκλεισμού. Ο κοινωνικός δεσμός είναι ουσιαστικά η λύση στο ζήτημα του κοινωνικού αποκλεισμού, και όταν ο πρώτος δε λειτουργεί, δεν υπάρχουν θετικά αποτελέσματα. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι όσο αυξάνουν οι εύθραυστοι πληθυσμοί σε μία κοινωνία, τόσο χαλαρώνει η κοινωνική συνοχή και ο δεσμός. Συμβαίνει όμως και το αντίστροφο, ένας δυνατός κοινωνικός δεσμός, δηλαδή, προστατεύει ή ελέγχει τις διαδικασίες του αποκλεισμού (Παπαδοπούλου, 2012).

Σύμφωνα με τις επίσημες έρευνες του Συμβουλίου της Ευρώπης και την επίσημη ερμηνεία των κατευθυντήριων γραμμών της Πράσινης και Λευκής Βίβλου, αποκλεισμός είναι η

απώλεια των κοινωνικών δικαιωμάτων και των ανθρώπινων δικαιωμάτων, ή η παρεμπόδιση απορρόφησης κοινωνικών και δημόσιων αγαθών. Ο κοινωνικός αποκλεισμός γίνεται αντιληπτός εκεί που δεν υπάρχουν δικαιώματα, ή όταν υπάρχουν, αλλά η πρόσβαση είναι αδύνατη σε αυτά (Παπαδοπούλου, 2012). Η Πράσινη Βίβλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης δίνει τον εξής ορισμό στο φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού: «είναι μια περιγραφική οροθέτηση των χαρακτηριστικών όσων πρωτίστως έχουν ανεπαρκές εισόδημα. Πρόκειται για μια αρκετά ρευστή έννοια, που ωστόσο επιχειρεί να διερευνήσει τον πολυδιάστατο χαρακτήρα των διαδικασιών και των μηχανισμών που δημιουργούν το φαινόμενο. Η ανεπάρκεια ορισμένων πολιτικών ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό για την περιθωριοποίηση και τον κοινωνικό αποκλεισμό των πολιτισμικά διαφορετικών ομάδων. Ρίζες του κοινωνικού αποκλεισμού είναι η μακροχρόνια ανεργία, ως αντίκτυπος της βιομηχανικής αλλαγής, και οι απαιτήσεις για εξειδίκευση που παρατηρούνται στην παγκόσμια αγορά, η μετανάστευση και οι αλλαγές των οικογενειακών δομών» (Κασιμάτη, 1998 όπως αναφέρεται στο Κανδυλάκη, 2009 σ. 31-32).

Ωστόσο, στην Ελλάδα, το ζήτημα του κοινωνικού αποκλεισμού αντιμετωπίζεται επίσημα τα τελευταία πέντε χρόνια, μέσω πολιτικών και επιδοτήσεων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Για αυτόν τον λόγο, οι πολιτικές καταπολέμησης του φαινομένου του αποκλεισμού διαπιστώνεται ότι έχουν αποσπασματικό, προσωρινό και επίκτητο χαρακτήρα, εφόσον συχνά δεν βρίσκονται κοντά στο πρόβλημα (Παπαδοπούλου, 2012).

Τέλος, ο κοινωνικός αποκλεισμός αποτελεί μια πολυδιάστατη διαδικασία, που διαδραματίζεται σε πολλά διαφορετικά επίπεδα ζωής και διακρίνεται σε πολλές μορφές (Burchardt κ.ά., 2002, όπως αναφέρεται στο Κανδυλάκη, 2009). Το γεγονός ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι ένα πολύ πολύπλοκο φαινόμενο οδήγησε στην δημιουργία προγραμμάτων κοινωνικής πολιτικής σε όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Κανδυλάκη, 2009). Σχετικά με τις κοινωνικές πολιτικές καταπολέμησης του αποκλεισμού, αυτές είναι προϊόν του πολιτικού-οικονομικού συστήματος, και οι ίδιοι οι τρόποι επίλυσης του προβλήματος τείνουν να αναπαράγουν το πρόβλημα. Έτσι, οποιαδήποτε παρέμβαση στιγματίζει τις ομάδες στις οποίες προσπαθούν να παρέχουν βοήθεια, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται αρνητικές κοινωνικές ταυτότητες. Μιλώντας για «ομάδες-στόχους», τους προσδίδουμε αυτομάτως τα χαρακτηριστικά της ευαλωτότητας όσον αφορά στην διαδικασία της ένταξης και της ενσωμάτωσης τους στην κοινωνία, με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζονται ήδη σαν αποκλεισμένες (Παπαδοπούλου, 2012).

1.5 Ρατσισμός

Αρχικά ως ρατσισμός ορίζεται η πεποίθηση ότι οι άνθρωποι χωρίζονται σε ξεχωριστές και αποκλειστικές βιολογικές οντότητες που ονομάζονται «φυλές». Υπάρχει, δηλαδή, αιτιώδης συνάφεια μεταξύ των κληρονομικών φυσικών χαρακτηριστικών και των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας, της ηθικής, των πολιτιστικών και άλλων χαρακτηριστικών συμπεριφοράς. Βάση του ρατσισμού είναι η πεποίθηση ότι κάποιες φυλές είναι εγγενώς ανώτερες από άλλες. Ο όρος αναφέρεται επιπροσθέτως σε πολιτικούς, οικονομικούς ή νομικούς θεσμούς και συστήματα που διαιωνίζουν τις διακρίσεις με βάση τη φυλή ή με διάφορους άλλους τρόπους και ενισχύουν τις φυλετικές ανισότητες σε οικονομικό, εκπαιδευτικό, υγειονομικό και πολιτικό επίπεδο. Επιπλέον ο ρατσισμός αφορά στις ανισότητες των ανθρώπων με βάση τη φυλή και διάφορα άλλα χαρακτηριστικά. Ο ρατσισμός δεν είναι απλά μια προκατάληψη, αλλά είναι η καταπίεση και η στέρηση βασικών δικαιωμάτων. Ο ρατσισμός μπορεί να εκφραστεί μέσω πράξεων σωματικής βίας, κακοποίησης, προσβολών, πρακτικών περιφρόνησης και ασέβειας, εξευτελισμού και εκφοβιστικής συμπεριφοράς, τα οποία έχουν αντίκτυπο τόσο στο ίδιο το άτομο ή την ομάδα που βιώνει το ρατσισμό, όσο και στο κοινωνικό σύνολο και την κοινωνία (Smedley, 2023· Australian Human Rights Commission, χ.χ.)

Ο ρατσισμός σημαίνει το μίσος, τον φόβο, την εχθρική, υποτιμητική και βίαιη στάση, τους συστηματικούς περιορισμούς και τις διακρίσεις απέναντι σε άτομα διαφορετικών φυλών, βασιζόμενος στην ανωτερότητα ορισμένων φυλών έναντι άλλων. Ο όρος ρατσισμός χρησιμοποιείται και σε σχέση με άλλα διακριτικά γνωρίσματα και χαρακτηριστικά πέρα από τη φυλή, όπως για παράδειγμα το φύλο, την εθνική/τοπική καταγωγή, την κοινωνική θέση, την κατάσταση της υγείας κ.ά. (Social Policy, 2018).

Ο ρατσισμός αποτελεί ένα πρόβλημα, το οποίο συναντάται συχνά στις πολυφυλετικές και πολυπολιτισμικές κοινωνίες. Ετυμολογικά η λέξη ρατσισμός προέρχεται από τη λέξη *raza*, η οποία σημαίνει φυλή, και χρησιμοποιείται παγκόσμια για την περιγραφή του φαινομένου των φυλετικών και κοινωνικών διακρίσεων. Ο φυλετικός ρατσισμός έχει ως βάση του τη βιολογική ανωτερότητα της λευκής φυλής έναντι όλων των υπολοίπων. Κατά τον Lorde (1984, όπως αναφέρεται στο Κανδυλάκη, 2009), ο ρατσισμός είναι η πεποίθηση της ανωτερότητας μιας φυλής έναντι όλων των άλλων και η κυριαρχία αυτής εις βάρος των υπολοίπων. Ο ρατσισμός, ουσιαστικά αποσκοπεί στην υποβάθμιση ομάδων με διαφορετικά πολιτισμικά στοιχεία (Anthias & Yuval-Davis, 1993, όπως αναφέρεται στο Κανδυλάκη, 2009). Κατά τους Bromley και Longino (1972, όπως αναφέρεται στο Κανδυλάκη, 2009), ο

ρατσισμός είναι μια πολυδιάστατη και σύνθετη έννοια, η οποία αναλύεται σε ατομικό, θεσμικό και πολιτισμικό επίπεδο. Έτσι, προκύπτει ότι ο ατομικός ρατσισμός αφορά στις συμπεριφορές και προσωπικές στάσεις του έκαστου ατόμου ξεχωριστά (Dominelli, 1992, όπως αναφέρεται στο Κανδυλάκη, 2009), οι οποίες στάσεις απορρέουν από προσωπικές προκαταλήψεις των διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων (Κανδυλάκη, 2009). Οι Hughes και Kroehler (2014) υποστηρίζουν ότι ο ατομικός ρατσισμός σχετίζεται με την ανωτερότητα ορισμένων φυλετικών ομάδων, έναντι κάποιων άλλων. Ο ατομικός ρατσισμός βασίζεται σε δύο αντιλήψεις, με την πρώτη να υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι μπορούν να καταταχθούν με επιστημονικά και βιολογικά κριτήρια σε φυλετικές ομάδες (Rosenberg κ.ά., 2002· Feldman, Lewontin και King, 2003, όπως αναφέρεται στο Hughes & Kroehler, 2014) και με τη δεύτερη να ισχυρίζεται ότι οι ομάδες αυτές διαφέρουν εγγενώς στην ευφυΐα τους, στην κοινωνική συμπεριφορά, στον πολιτισμό, στις ικανότητες και στον χαρακτήρα τους (Block και Dworkin, 1976· Fischer κ.ά., 1996· Nisbett, 1998, όπως αναφέρεται στο Hughes & Kroehler, 2014). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία στάσεων αποστροφής και εχθρότητας προς τις ομάδες αυτές απλά και μόνο επειδή ανήκουν σε κάποια συγκεκριμένη φυλή (Hughes & Kroehler, 2014). Εν συνεχεία, ο θεσμικός ρατσισμός είναι αυτός ο οποίος νομιμοποιεί τις προκαταλήψεις και αιτιολογεί την άσκηση εξουσίας μέσω του κοινωνικού αποκλεισμού, τον οποίο αντιμετωπίζουν ομάδες με άθλιες κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες διαβίωσης και φτώχεια. Ο θεσμικός ρατσισμός καταλογίζει, ουσιαστικά, την ευθύνη στις κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες για την αδυναμία της ένταξής τους και για τον αποκλεισμό που βιώνουν. Τον θεσμικό ρατσισμό αποτελούν οι ατομικές αυτές συμπεριφορές συνδυαστικά με τους θεσμοθετημένους κανόνες και τις νομιμοποιημένες διακρίσεις (Κανδυλάκη, 2009). Στο θεσμικό επίπεδο ο ρατσισμός αφορά στις φυλετικές διακρίσεις που οδηγούν στην κοινωνική ανισότητα. Συμπερασματικά ο ατομικός ρατσισμός βασίζεται στις στάσεις και στις πεποιθήσεις των ανθρώπων, ενώ ο θεσμικός ρατσισμός αφορά στην κοινωνική δομή και είναι ανεξάρτητος από τον ατομικό ρατσισμό (Hughes & Kroehler, 2014). Τέλος, σύμφωνα με την Dominelli (1992, όπως αναφέρεται στο Κανδυλάκη, 2009) ο πολιτισμικός ρατσισμός αφορά στις αξίες, στις πεποιθήσεις, στις απόψεις και στις στάσεις, οι οποίες αποτελούν την «κοινή λογική» και αναφέρονται στην ανωτερότητα των λευκών πολιτισμών (Κανδυλάκη, 2009).

Κατά τον Stuart Hall (1980, όπως αναφέρεται στο Κανδυλάκη, 2009) ο ρατσισμός είναι μια κοινωνική κατασκευή, που μέσα από πολιτικές, οικονομικές και ιδεολογικές πρακτικές,

προκύπτει μια κυρίαρχη ομάδα, η οποία ασκεί ηγεμονία, εις βάρος των κοινωνικών ομάδων που βιώνουν κάτω από υποβαθμισμένες συνθήκες (Κανδυλάκη, 2009).

1.6 Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός

Σύμφωνα με το Συνήγορο του Πολίτη, ως «φτώχεια» ορίζεται η κατάσταση αποστέρησης αγαθών και υπηρεσιών και διακρίνεται στην απόλυτη φτώχεια, η οποία είναι ουσιαστικά η αδυναμία κάλυψης βασικών αναγκών, όπως η διατροφή, η στέγαση, ο ρουχισμός και οι συνθήκες υγιεινής, και στη σχετική φτώχεια, η οποία είναι η εισοδηματική ανισότητα. Γενικά, ως «φτωχό» ορίζεται ένα άτομο με βιοτικό επίπεδο κάτω από το ελάχιστο όριο διαβίωσης ή κάτω από το μέσο βιοτικό επίπεδο. Έτσι προκύπτει ότι η φτώχεια μπορεί να είναι φυσική ή κοινωνική, απόλυτη ή σχετική ή να αποτελεί ένα συνδυασμό και των δύο. Το άτομο μπορεί να παρουσιάζει πολλά ελαττώματα εξαιτίας της ανεργίας, του χαμηλού εισοδήματος, των φτωχών συνθηκών στέγασης, της ανεπαρκούς υγειονομικής περίθαλψης και των εμποδίων στη δια βίου μάθηση. Ένα φτωχό άτομο συνήθως δε συμμετέχει σε οικονομικές, πολιτιστικές και κοινωνικές δραστηριότητες, και πολλές φορές εμποδίζεται η πρόσβασή του στα θεμελιώδη δικαιώματα (Συνήγορος του Πολίτη, χ.χ)

Η φτώχεια, εν ολίγοις, προκύπτει όταν οι άνθρωποι δεν διαθέτουν τα μέσα για να ικανοποιήσουν τις βασικές τους ανάγκες, όπως για παράδειγμα ανάγκες επιβίωσης και ανάγκες διατήρησης του βιοτικού επιπέδου. Οι ανάγκες επιβίωσης αφορούν ουσιαστικά σε συνθήκες απόλυτης φτώχειας, ενώ οι ανάγκες διατήρησης του βιοτικού επιπέδου αναφέρονται σε άτομα των οποίων η διατροφή, η στέγαση και η ένδυση, αν και επαρκούν για τη διασφάλιση της ζωής τους, δεν ανταποκρίνονται στα επίπεδα του πληθυσμού στο σύνολό τους. Μπορούν να διακριθούν διάφοροι τύποι φτώχειας ανάλογα με διάφορους παράγοντες, όπως είναι για παράδειγμα ο χρόνος ή η διάρκεια, με αποτέλεσμα να προκύπτει η μακροπρόθεσμη, η βραχυπρόθεσμη και η κυκλική φτώχεια, και παράγοντες όπως η κατανομή, από όπου προκύπτει η ευρεία, η συγκεντρωμένη και η ατομική φτώχεια (Britannica, 2023).

Ως κυκλική φτώχεια ορίζεται η φτώχεια που είναι ευρέως διαδεδομένη σε έναν πληθυσμό, αλλά η διάρκεια της είναι περιορισμένη. Αυτός ο τύπος φτώχεια προκύπτει συνήθως από την αδυναμία κάλυψης βασικών αναγκών, η οποία οφείλεται συνήθως σε προσωρινές ελλείψεις τροφίμων που προκαλούνται από φυσικά φαινόμενα ή κακό γεωργικό σχεδιασμό. Έτσι, οι

τιμές αυξάνονται εξαιτίας της έλλειψης των τροφίμων και προκύπτει το προαναφερθέν φαινόμενο (Britannica, 2023).

Η συλλογική φτώχεια, από τη μεριά της αφορά σε μια μόνιμη ανεπάρκεια μέσων για την εξασφάλιση βασικών αναγκών. Η γενικευμένη όσο και η συγκεντρωμένη συλλογική φτώχεια μπορεί να μεταδοθεί από γενιά σε γενιά. Η συλλογική φτώχεια επικρατεί συχνά σε μέρη της Ασίας, της Μέσης Ανατολής, στο μεγαλύτερο μέρος της Αφρικής και σε μέρη της Νότιας και Κεντρικής Αμερικής. Οι συνθήκες διαβίωσης για το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού σε αυτές τις περιοχές είναι κάτω από το κατώτερο επίπεδο. Οι ελλείψεις στη διατροφή προκαλούν ασθένειες που σπάνια παρατηρούνται από τους γιατρούς στις πολύ ανεπτυγμένες χώρες. Τις κοινωνίες αυτές χαρακτηρίζουν το χαμηλό προσδόκιμο ζωής, τα υψηλά επίπεδα βρεφικής θνησιμότητας και η κακή υγεία (Britannica, 2023).

Η συγκεντρωμένη συλλογική φτώχεια παρατηρείται σε πολλές βιομηχανικές, σχετικά εύπορες χώρες. Δηλαδή ορισμένες δημογραφικές ομάδες είναι ευάλωτες και αντιμετωπίζουν μακροχρόνια φτώχεια. Σε πόλεις γκέτο, σε περιοχές που έχουν παρακαμφθεί ή εγκαταλειφθεί από τη βιομηχανία και σε περιοχές όπου η γεωργία και η βιομηχανία δεν φέρει κάποιο αποτέλεσμα, ενώ συνυπάρχει ο παράγοντας της έλλειψης του ανταγωνισμού, υπάρχουν θύματα συγκεντρωμένης συλλογικής φτώχειας. Οι πληθυσμοί αυτοί χαρακτηρίζονται από υψηλότερα ποσοστά θνησιμότητας, κακή υγεία, χαμηλό μορφωτικό επίπεδο συγκριτικά με τα πιο εύπορα στρώματα της κοινωνίας, ανεργία, υποαπασχόληση, ανειδίκευτα επαγγέλματα και αστάθεια της εργασίας (Britannica, 2023).

Η περίπτωση φτώχειας αφορά στην αδυναμία ενός ατόμου ή μιας οικογένειας για εξασφάλιση βασικών αναγκών ακόμη και σε κοινωνικό περιβάλλον γενικής ευημερίας. Η ανικανότητα αυτή σε γενικές γραμμές προκύπτει από ελλείψεις. Τέτοια άτομα μπορεί να πλήττονται από κάποια αναπηρία, χρόνια ή ανίατη ασθένεια για παράδειγμα. Οι προσπάθειες για τη μείωση της φτώχειας που οφείλεται σε τέτοιους παράγοντες εστιάζονται στην εκπαίδευση, στην προστατευμένη απασχόληση και, εάν χρειάζεται, στην οικονομική συντήρηση (Britannica, 2023).

Ο όρος «κοινωνικός αποκλεισμός» σχετίζεται με αυτόν της «φτώχειας». Ο όρος «φτώχεια» αναφέρεται σε ένα οικονομικό φαινόμενο με κοινωνικές προεκτάσεις και συνέπειες. Ωστόσο ο όρος «κοινωνικός αποκλεισμός» να μεν συνδέεται με την φτώχεια, αλλά διακρίνεται από αυτήν καθώς δεν αφορά αποκλειστικά σε φαινόμενα οικονομικού χαρακτήρα, αλλά και σε άλλα φαινόμενα, χαρακτηρίζοντας διαδικασίες και όχι καταστάσεις, ακόμα και αν οδηγεί σε

καταστάσεις, όπως για παράδειγμα αυτή της φτώχειας. Πιστεύεται από ορισμένους επιστήμονες ότι η φτώχεια είναι η μετεξέλιξη του κοινωνικού αποκλεισμού. Σαφώς, όπως αναφέραμε και παραπάνω, υπάρχει σημαντική και αδιαμφισβήτητη σχέση μεταξύ τους, χωρίς όμως να είναι αποκλειστική. Η φτώχεια ήταν, είναι και θα είναι ένα σοβαρό φαινόμενο που παρατηρείται στις σύγχρονες κοινωνίες, παρ' όλα αυτά δεν πρέπει να συγχέεται με τον κοινωνικό αποκλεισμό (Παπαθεοδώρου, Πετμεζίδου, 2004).

Όταν έκανε αρχικά την εμφάνιση του ο όρος του κοινωνικού αποκλεισμού, θεωρήθηκε ότι έχει μια άρρηκτη σχέση με τον παραδοσιακό όρο της φτώχειας, αφού τα φαινόμενα και οι καταστάσεις συνδέονταν το ένα με το άλλο έμπρακτα. Στην ταύτιση αυτή συνέβαλε και η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσα από τις προκηρύξεις μέτρων και ερευνητικών δράσεων που παρουσίαζαν προτάσεις αναφερόμενες στη «φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό» (Παπαθεοδώρου, Πετμεζίδου, 2004).

Όπως αναφέρθηκε και στην ενότητα του αποκλεισμού, αυτός απειλεί τον κοινωνικό δεσμό, την κοινωνική συνοχή και διασπά τον κοινωνικό ιστό. Πολλές μορφές κοινωνικού αποκλεισμού δημιουργούνται από τη διάρρηξη του κοινωνικού δεσμού. Η σύσφιξη του κοινωνικού δεσμού και η κοινωνική αλληλεγγύη είναι η λύση στο πρόβλημα του κοινωνικού αποκλεισμού, αφού κινούνται ενάντια το ένα προς το άλλο. Όσο αυξάνονται οι ευάλωτοι πληθυσμοί σε μία κοινωνία τόσο χαλαρώνει η κοινωνική συνοχή και ο κοινωνικός δεσμός. Συμβαίνει όμως και το αντίστροφο, ένας δυνατός κοινωνικός δεσμός προστατεύει και καθιστά ελεγχόμενες τις διαδικασίες του αποκλεισμού (Παπαθεοδώρου, Πετμεζίδου, 2004).

Τα φαινόμενα του κοινωνικού αποκλεισμού έχουν οξυνθεί σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης τα τελευταία χρόνια, επηρεάζοντας τους πολιτικούς θεσμούς. Τα υψηλά επίπεδα ανεργίας, η φτώχεια και η αδυναμία στην άσκηση των κοινωνικών δικαιωμάτων του πληθυσμού, έχουν ως αποτέλεσμα την αύξηση των κοινωνικών ανισοτήτων. Συχνά ο κοινωνικός αποκλεισμός καταδικάζεται με ιδεολογικές και πολιτικές δηλώσεις, χωρίς όμως να επαρκούν για τα κοινωνικά προβλήματα που προκύπτουν από τον κοινωνικό αποκλεισμό (Παπαδοπούλου, 2002· Παπαθεοδώρου, Πετμεζίδου, 2004).

Η εφαρμογή των περιοριστικών πολιτικών στον επαγγελματικό τομέα τις τελευταίες δεκαετίες, είχε ως αποτέλεσμα την όξυνση των κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων και του κοινωνικού αποκλεισμού. Η φτώχεια εμποδίζει την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των εθνικών κρατών και την αρχή της ισότητας των θεμελιωδών δικαιωμάτων του πολίτη. Η πολυπλοκότητα του φαινομένου του κοινωνικού αποκλεισμού και οι ποικίλες και

διαφορετικές επιπτώσεις του, τόσο σε σχέση με το άτομο, όσο και σχετικά με το κοινωνικό σύνολο, φάνηκαν έπειτα από ποσοτική και ποιοτική ανάλυση και μελέτη του φαινομένου αυτού. Επιπροσθέτως, αξίζει να σημειωθεί ότι η φύση του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα είναι διαφορετική σε σύγκριση με τις υπόλοιπες πιο ανεπτυγμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εξαιτίας της διάρρηξης του κοινωνικού δεσμού (Παπαθεοδώρου, Πετμεζίδου, 2004).

Η ανεργία, οι εκπαιδευτικές ανισότητες, η φτώχεια και οι ανισότητες στο χώρο της υγείας είναι φαινόμενα στα οποία παρατηρείται τεράστια αύξηση και σχετίζονται άρρηκτα με τον κοινωνικό αποκλεισμό. Συχνά τον προκαλούν, αλλά και συμβάλλουν στο να εξελίσσεται και να οξύνεται (Παπαθεοδώρου, Πετμεζίδου, 2004).

Η ανεργία και η φτώχεια είναι δύο φαινόμενα που συνυπάρχουν και εμφανίζονται συχνά τα τελευταία χρόνια στις δυτικές χώρες. Ο κοινωνικός αποκλεισμός σχετίζεται αιτιωδώς με τη σχετική φτώχεια, όμως στην πράξη ταυτίζεται με το φαινόμενο της απόλυτης φτώχειας, στην περίπτωση των δυτικών χωρών (Παπαθεοδώρου, Πετμεζίδου, 2004).

1.7 Ρομά

Οι Ρομά αποκαλούνται «αθίγγανοι», «ατσίγγανοι», «τσιγγάνοι», «γύφτοι», ενώ πρόσφατα, για λόγους πολιτικής ορθότητας, έχει υιοθετηθεί ο όρος «Ρομ» και «Ρομά». Ανέκαθεν θεωρούνταν νομαδικός λαός με έντονα στοιχεία διαφορετικότητας, όπως τη γλώσσα, την ενδυμασία, τη μουσική αλλά και τα ήθη και τα έθιμα συγκριτικά με τους γηγενείς πληθυσμούς των χωρών στις οποίες εγκαταστάθηκαν. Μέσα σε όλους αυτούς τους αιώνες με τις συνεχείς μετακινήσεις τους από χώρα σε χώρα, ήρθαν σε επαφή με πολλούς λαούς και βίωσαν πολλές και ποικίλες αντιδράσεις, από την κοινωνική αποδοχή έως την απόρριψη (Σταθόπουλος, 2015). Σήμερα οι Ρομά διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: στους εγκατεστημένους που έχουν μόνιμη κατοικία και στους περιπλανώμενους οι οποίοι συνεχίζουν τον νομαδικό τρόπο ζωής και κοινωνικής οργάνωσης. Οι εγκατεστημένοι Ρομά κατοικούν σε αστικές περιοχές, σε διαμερίσματα και έχουν συνήθως καταστήματα με είδη ρουχισμού, ταπήτων, οικιακής χρήσης κ.α. Άλλοι διαμένουν κοντά σε πόλεις και ασχολούνται κυρίως με μικροεμπόριο και πιο σπάνια με εξηρητημένη μισθωτή εργασία. Οι δεύτεροι, συνήθως ασχολούνται ως πλανόδιοι πωλητές λαχανικών, φρούτων, φυτών σε λαϊκές αγορές και κάποιοι ως οργανοπαίκτες τα καλοκαίρια στα πανηγύρια. Άλλοι εργάζονται από περιοχή σε περιοχή σε επαγγέλματα αγροτικού χαρακτήρα. Ο πληθυσμός

των Ρομά στην Ελλάδα, σύμφωνα με το ελληνικό κράτος, το 2015, δηλαδή πριν 7 χρόνια, υπολογιζόταν σε 120-150 χιλιάδες, ενώ οι οργανώσεις των Ρομά υπολόγιζαν ότι ο πληθυσμός φτάνει τις 400 χιλιάδες (Σταθόπουλος, 2015).

Μέχρι πρότινος στην Ελλάδα, οι Ρομά είχαν πολλές ευκαιρίες εργασίας, εξαιτίας του αγροτικού χαρακτήρα της οικονομίας της χώρας, ενώ η συμμετοχή τους στα πανηγύρια ως μουσικοί, τους ενσωμάτωνε στη ζωή των αγροτικών κοινοτήτων και δημιουργούσαν διαπροσωπικές σχέσεις με τους ανθρώπους που έρχονταν σε επαφή. Ωστόσο, η μηχανική καλλιέργεια οδήγησε στην περιθωριοποίηση των Ρομά, εφόσον τα επαγγέλματα που ασκούσαν δεν υπάρχουν πλέον. Το γεγονός ότι ένα μικρό ποσοστό των παιδιών Ρομά ολοκληρώνει την υποχρεωτική εκπαίδευση, σε συνδυασμό με την αστικοποίηση, την ραγδαία τεχνολογική ανάπτυξη και την εξειδίκευση της απασχόλησης, κάνει το μέλλον της πληθυσμιακής αυτής ομάδα δύσκολο. Παράλληλα ο ανταγωνισμός που υπάρχει και μεταξύ άλλων ομάδων μεταναστών για ανειδίκευτη εργασία, ενισχύει την εκμετάλλευση, τα χαμηλά ημερομίσθια αλλά και τις εντάσεις (Σταθόπουλος, 2015).

Η απόρριψη, η καχυποψία και η περιθωριοποίηση που βιώνουν οι Ρομά, από τους άλλους, τους «μη τσιγγάνους», τους κάνει να στρέφονται όλο και περισσότερο προς τη δική τους φυλή για να νιώθουν ασφαλείς μέσω της ενδοοικογενειακής και ενδοκοινωνικής τους συνοχής. Εξαιτίας της απειλής της ταυτότητας τους που βιώνουν, δημιουργούν δικούς τους εσωτερικούς κανόνες, αξίες και νόμους. Συχνά οι Ρομά παντρεύουν τα παιδιά τους σε παιδική ηλικία με δικούς τους κανόνες και κριτήρια, γεγονός από το οποίο απορρέουν νομικά, κοινωνικά, ηθικά ζητήματα, αλλά και ζητήματα υγείας. Εξαιτίας της οικονομικής αβεβαιότητας, των προκαταλήψεων και των διώξεων από τις αρχές, οι Ρομά αναπτύσσουν ισχυρούς δεσμούς αλληλεγγύης και αλληλεξάρτησης, μένοντας δίπλα-δίπλα, για να επικοινωνούν μεταξύ τους. Η συζήτηση, η αλληλοβοήθεια, το παιχνίδι, αλλά ακόμα και ο τσακωμός ενισχύουν τους δεσμούς των Ρομά. Βέβαια ο κρατικός πολεοδομικός σχεδιασμός εμποδίζει κατά κάποιο τρόπο πλέον την οργάνωση της ζωής τους (Σταθόπουλος, 2015).

Τόσο παλαιότερα όσο και σήμερα, οι Ρομά έχουν υποστεί διωγμούς και διακρίσεις σε βάρος τους. Με βάση το ελληνικό Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι (2013, όπως αναφέρεται στο Σταθόπουλος, 2015), στην Ελλάδα οι Ρομά ζουν σε άθλιες συνθήκες. Οι αρχές τους αρνούνται την παροχή ηλεκτρικού ρεύματος και τρεχούμενου νερού σαν να κατοικούν σε αυθαίρετες κατοικίες. Υφίστανται συχνές παράνομες εξώσεις χωρίς μετεγκατάσταση, ενώ έχει παρατηρηθεί και παράνομος εσωτερικός εκτοπισμός τους με συνεργασία όλων των αρχών. Ωστόσο εξακολουθούμε να πιστεύουμε ότι οι Ρομά επιλέγουν

να ζουν κάτω από αυτές τις συνθήκες, ενώ στην πραγματικότητα καταδικάζονται σε αυτήν την κατάσταση εξαιτίας των πολλών παραγόντων που οδηγούν στον κοινωνικό αποκλεισμό τους. Ταυτόχρονα τα παιδιά των Ρομά αντιμετωπίζουν και μια εσωτερική βία, από την ίδια την κοινότητα των Ρομά. Δηλαδή, η παράνομη παιδική εργασία και ο γάμος ανηλίκων, έχουν ως αποτέλεσμα την αναπαραγωγή ενός κλειστού οικογενειακού και κοινωνικού μοντέλου, το οποίο όταν συνδυάζεται με τις διακρίσεις που βιώνουν και τις ρατσιστικές συμπεριφορές, δημιουργείται μια μορφή βίας που βιώνουν τα παιδιά της πληθυσμιακής ομάδας των Ρομά, και ειδικότερα εκείνα που διαβιούν σε συνθήκες καταυλισμών και αστεγείας (Σταθόπουλος, 2015).

Πολλές φορές πιστεύεται ότι οι ίδιες οι μειονότητες οφείλονται για τον ρατσισμό που αντιμετωπίζουν, ότι οι ίδιοι ευθύνονται για την τραγική κατάσταση και τις άθλιες συνθήκες που ζουν, άποψη που οδηγεί και διατηρεί τις διακρίσεις εις βάρος τους. Η πραγματική αλήθεια, όμως, είναι ότι έχουν παγιδευτεί σε έναν φαύλο κύκλο, απομονωμένοι από την υπόλοιπη κοινωνία, χωρίς καμία πρόσβαση σε υπηρεσίες. Από την άλλη βέβαια, ο ρατσισμός που βιώνουν οι Ρομά αφορά και στον πολιτισμό τους, στον τρόπο ζωής τους, στη δυσκολία ενσωμάτωσης και στη μη αφομοίωση τους (Σταθόπουλος, 2015).

Σύμφωνα με το νομοθετικό διάταγμα 3370/55, το ελληνικό κράτος αναγνωρίζει τους Ρομά ως Έλληνες πολίτες, με την απόδοση της ελληνικής ιθαγένειας και επομένως είναι δικαιούχοι βασικών και θεμελιωδών κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων. Ταυτόχρονα, εκείνοι οφείλουν να γράφονται στα ληξιαρχεία και στα δημοτολόγια, καθώς μόνο αυτός ο τρόπος αποτελεί νομικό στοιχείο της ύπαρξης τους στη χώρα (Σταθόπουλος, 2015). Ο Καλογήρου (2007, όπως αναφέρεται στο Σταθόπουλος, 2015) υποστηρίζει ότι η μη ταυτοποίηση των προσωπικών στοιχείων των Ρομά αποτελεί παράγοντα κοινωνικού αποκλεισμού τους, αφού μόνο με την ταυτοποίηση προσώπου μπορούν να ασκούν τα πολιτικά τους δικαιώματα. (Σταθόπουλος, 2015).

Επιπλέον σε όλες σχεδόν τις περιοχές που υπάρχουν Ρομά παρατηρείται το σοβαρό ζήτημα της εγκατάστασης και της στέγασης σε κατάλληλους χώρους. Παρ' όλες τις προσπάθειες απόκτησης και βελτίωσης στέγης με τη μορφή μονοκατοικιών, με πιστώσεις από προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η πλειονότητα των Ρομά εξακολουθεί να ζει κάτω από κακές συνθήκες. Παρατηρήθηκε όξυνση του προβλήματος της στέγασης με τη μαζική προσέλευση Ρομά από το 1990 και μετά από τις χώρες των Βαλκανίων. Ταυτόχρονα, η οικονομική κρίση και η έλλειψη πόρων ως αποτέλεσμα της πρώτης έχει κάνει την επίλυση

του προβλήματος ακόμα πιο δύσκολη για την πληθυσμιακή ομάδα των Ρομά (Σταθόπουλος, 2015).

Οι Ρομά ως Έλληνες πολίτες, δικαιούνται να έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και πρόνοιας, στις οποίες, βέβαια, ορισμένες φορές έρχονται αντιμέτωποι με δυσκολίες εξαιτίας της έλλειψης απαραίτητων δικαιολογητικών, έλλειψης ταυτότητας, βιβλιαρίου υγείας, που είναι απαραίτητα για παροχές από τις υπηρεσίες υγείας και κοινωνικής πρόνοιας. Είναι γεγονός ότι πολλές φορές οι Ρομά αντιμετωπίζονται απαξιωτικά, προσβλητικά και αρνητικά από το προσωπικό των υπηρεσιών, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα την αρνητική τους στάση και αντίληψη προς τις υπηρεσίες και την αποφυγή αυτών ακόμα και για σοβαρά ζητήματα (Σταθόπουλος, 2015).

Όσον αφορά στην εκπαίδευση των Ρομά, πολλοί από αυτούς δεν φοιτούν σε σχολεία, ενώ πολλές φορές δεν καταφέρνουν να τελειώσουν ούτε το δημοτικό. Οι βασικότεροι λόγοι είναι αφενός η μετακίνηση της οικογένειας για βιοποριστικούς λόγους, η μεγάλη απόσταση από τον τόπο διαμονής έως το σχολείο, οι άσχημες συνθήκες διαβίωσης και η οικονομική κατάσταση της οικογένειας, η οποία συχνά εξαναγκάζει τα παιδιά να εργάζονται και αφετέρου οι προκαταλήψεις και οι ρατσιστικές συμπεριφορές απέναντι στους μαθητές και τις οικογένειες Ρομά από το σχολικό περιβάλλον και την ευρύτερη κοινότητα περιβάλλον. Σύμφωνα με τον Καλογήρου (2014:5, όπως αναφέρεται στο Σταθόπουλος, 2015) η εκπαίδευση των Ρομά έχει τα εξής χαρακτηριστικά: 1) έλλειψη προσχολικής αγωγής, 2) μικρό ποσοστό εγγραφής, 3) ελλιπής παρακολούθηση, 4) χαμηλή επίδοση, 5) διακοπή της υποχρεωτικής φοίτησης και 6) ρατσιστικές συμπεριφορές από το σχολικό περιβάλλον. Όλα αυτά έχουν αρνητικό αντίκτυπο στην εκπαίδευση των Ρομά οδηγώντας στην εγκατάλειψη του σχολείου και ακολούθως στον εκπαιδευτικό αποκλεισμό, στον αναλφαβητισμό και στην κοινωνική περιθωριοποίηση. Πολλές φορές στο σχολείο παρατηρούνται ελλατωματικές σχέσεις μεταξύ των μαθητών, και δυσκολίες των παιδιών Ρομά στα μαθήματα και τη γλώσσα.. Σύμφωνα με το Ελληνικό Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι (2013, όπως αναφέρεται στο Σταθόπουλος, 2015), λίγα παιδιά Ρομά έχουν ενταχθεί στη δημόσια υποχρεωτική εκπαίδευση, αφού η πολιτεία υποκύπτει στο ρατσιστικό αποκλεισμό τους από τα σχολεία σε πολλές περιοχές της Ελλάδας (Σταθόπουλος, 2015) (Καράτζιου, 2022).

Οι Ρομά έρχονται αντιμέτωποι με ρατσιστικές συμπεριφορές, διακρίσεις και αποκλεισμό και στις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης, όπου σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, τέσσερις στους πέντε Ρομά ζουν κάτω από συνθήκες φτώχειας. Μόνο το 2% καταφέρνει να φοιτήσει στην τεχνική και ανώτατη εκπαίδευση, ενώ λιγότεροι από τους μισούς Ευρωπαίους

δηλώνουν ότι νιώθουν άνετα όταν τα παιδιά τους έχουν συμμαθητές Ρομά (Καράτζιου, 2022).

Κεφάλαιο 2^ο: Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

2.1 Ορισμός Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης

Αρχικά ως Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ) ορίζονται εκείνα τα μέσα που μεταφέρουν σε ένα τεράστιο κοινό πληροφορίες, συμβάντα της επικαιρότητας, γνώμες, διαφημίσεις, αλλά και ψυχαγωγούν το κοινό. Έτσι ως ΜΜΕ μπορούν να θεωρηθούν η τηλεόραση, ο έντυπος τύπος, το ραδιόφωνο και το Διαδίκτυο. Χρησιμοποιώντας τα ΜΜΕ οι άνθρωποι, το κοινό μπορούν να στέλνουν και να λαμβάνουν μηνύματα. Έτσι μέσα από τα ΜΜΕ μεταφέρονται πληροφορίες σε έναν πολύ μεγάλο αριθμό ανθρώπων (Duignan, 2022)

Ο Dutton και άλλοι (1998, όπως αναφέρεται στο Sociology Central, 2011) υποστηρίζουν ότι τα ΜΜΕ διαφοροποιούνται από άλλες μορφές επικοινωνίας, όπως είναι για παράδειγμα η άμεση επικοινωνία, αιτιολογώντας το με τέσσερα χαρακτηριστικά που χαρακτηρίζουν τα ΜΜΕ. Το πρώτο χαρακτηριστικό σχετίζεται με την απόσταση, ότι δηλαδή η επικοινωνία μεταξύ του πομπού (εκείνου που στέλνει το μήνυμα, την πληροφορία) και του δέκτη (εκείνου που λαμβάνει το μήνυμα, την πληροφορία) είναι απρόσωπη, μονόπλευρη και δεν είναι άμεση. Το δεύτερο χαρακτηριστικό αφορά στην τεχνολογία, προϋποθέτοντας να έχει στην κατοχή του ο δέκτης ένα τεχνολογικό μέσο, ώστε να μπορεί να λαμβάνει ή και να στέλνει τις πληροφορίες, ή τα μηνύματα. Το τρίτο χαρακτηριστικό που ανέφεραν οι παραπάνω σχετίζεται με την εμπορευματοποίηση, ότι δηλαδή αν κάποιος επιθυμεί να ενημερώνεται, να ψυχαγωγείται από τα ΜΜΕ, τότε οφείλει να έχει την οικονομική ευχέρεια, ώστε να μπορεί να έχει στην κατοχή του ένα τεχνολογικό μέσο. Τέλος, η κλίμακα, το τέταρτο χαρακτηριστικό, αναφέρεται στο γεγονός της ταυτόχρονης επικοινωνίας με πολλούς ανθρώπους. (Sociology Central, 2011).

Ο Crosbie (2002, όπως αναφέρεται στο Sociology Central, 2011) αναφέρει ότι στα νέα ΜΜΕ παρατηρούνται χαρακτηριστικά, τα οποία όταν συνδυάζονται, διαφέρουν σημαντικά από άλλες μορφές ΜΜΕ. Τέτοια χαρακτηριστικά μπορούν να θεωρηθούν η τεχνολογία, εννοώντας ότι τα νέα αυτά ΜΜΕ δεν μπορούν να υπάρξουν χωρίς τις κατάλληλες τεχνολογίες, η εξατομίκευση, αφού υπάρχει η δυνατότητα να παραδίδονται εξατομικευμένα μηνύματα σε έναν τεράστιο αριθμό ανθρώπων, και τέλος ο συλλογικός έλεγχος, με τον οποίο κάθε άτομο μπορεί να μοιραστεί, να διαμορφώσει πληροφορίες, αλλά και να αλλάξει το περιεχόμενο των πληροφοριών που πρόκειται να μοιραστεί (Sociology Central, 2011).

2.2 Κατηγορίες Μ.Μ.Ε

Τα ΜΜΕ διαφοροποιούνται σε δύο κατηγορίες. Η πρώτη αναφέρεται στα έντυπα ΜΜΕ και περιλαμβάνει τις εφημερίδες και τον περιοδικό τύπο και η δεύτερη στα ηλεκτρονικά ΜΜΕ που αφορούν στο ραδιόφωνο, στην τηλεόραση και στο διαδίκτυο. Εν συνεχεία, αυτά κατηγοριοποιούνται σε περαιτέρω δραστηριότητες ανάλογα με το κοινό τους. Τόσο παλαιότερα, όσο και σήμερα τα ΜΜΕ έχουν σκοπό την ενημέρωση και την ψυχαγωγία του κοινού, καλύπτοντας και τα τρία επίπεδα αναγκών του, τα οποία είναι 1) να ενημερώνονται 2) να έρχονται σε επαφή με το κοινωνικό γίγνεσθαι και 3) να ψυχαγωγούνται. Έτσι, τα ΜΜΕ προβάλλουν κοινωνικά πρότυπα, διαμορφώνουν νοοτροπίες και αξίες, επηρεάζουν την κοινή γνώμη και σε μεγάλο βαθμό είναι το μέσο επικοινωνίας μεταξύ κράτους και πολίτη (Αραμπατζή, 2012). Αξίζει να σημειωθεί ότι από τα τέλη του 20ου αιώνα, το Διαδίκτυο ως μέσο μαζικής επικοινωνίας και ενημέρωσης, έχει προσφέρει πολλές εναλλακτικές λύσεις για οργανισμούς μέσω μαζικής ενημέρωσης που μέχρι τότε περιορίζονταν σε παλαιότερες τεχνολογίες. Έτσι, πολλές φορές συναντάμε εφημερίδες, περιοδικά και βιβλία να δημοσιεύονται στο Διαδίκτυο, γεγονός που έχει οδηγήσει πολλές εκδοτικές εταιρείες να υιοθετήσουν αυτόν τον τρόπο (Duignan, 2022).

2.3 Παραπληροφόρηση

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ορίζει την «παραπληροφόρηση» ως τη δημιουργία, την παρουσίαση και τη διάδοση επαληθεύσιμα ψευδών και παραπλανητικών πληροφοριών που αποσκοπούν στην απόκομιση οικονομικού οφέλους ή στην εσκεμμένη εξαπάτηση του κοινού που μπορεί να προκαλέσει δημόσια ζημία. Αυτή η δημόσια ζημία μπορεί να αφορά σε δημοκρατικές πολιτικές διαδικασίες και διαδικασίες χάραξης πολιτικής, καθώς και στην προστασία της υγείας των πολιτών, του περιβάλλοντος και της ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ψευδής ή παραπλανητική πληροφόρηση, δεν είναι από μόνη της παράνομη, καθώς η νομιμοποίηση και ο σκοπός της Ευρωπαϊκής Ένωσης βασίζονται στη δημοκρατία, την οποία χαρακτηρίζει η δημοκρατική έκφραση της βούλησης του ενημερωμένου εκλογικού σώματος μέσω ελεύθερων και δίκαιων εκλογών. Συνεπώς, οποιαδήποτε σκόπιμη υπονόμηση ή χειραγώγηση της κοινής γνώμης αποτελεί σοβαρή απειλή για την ίδια την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ταυτόχρονα, η καταπολέμηση της παραπληροφόρησης αποτελεί σημαντική πρόκληση, καθώς δεν θα πρέπει να θίγει την ελευθερία της γνώμης και της έκφρασης που κατοχυρώνεται στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα

τελευταία χρόνια, λόγω του διαδικτύου, έχει αυξηθεί τόσο το εύρος όσο και η ταχύτητα με την οποία διαδίδονται οι ψευδείς πληροφορίες στο κοινό, συνήθως ανώνυμα και με ελάχιστο κόστος (Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο, 2021).

Η παραπληροφόρηση αντιτίθεται της έγκυρης και επαληθευμένης πληροφορίας, η οποία αποσκοπεί στο όφελος του δημόσιου συμφέροντος και παράγεται από την αυθεντική δημοσιογραφία. Ο όρος παραπληροφόρηση μπορεί να χωριστεί σε 3 υποκατηγορίες. Η πρώτη αναφέρεται στην παραπληροφόρηση ως λανθασμένη πληροφορία, αλλά με το άτομο που τη διαδίδει να πιστεύει πραγματικά ότι όσα διαδίδει είναι αληθή. Η δεύτερη κατηγορία αφορά στη σκόπιμη παραπληροφόρηση, όπου η πληροφορία είναι λανθασμένη, το άτομο που τη διαδίδει το γνωρίζει και με ενέργειες και δράσεις σκόπιμες, διαδίδει ψέματα αποσκοπώντας στην παραπλάνηση του κοινού. Τελευταία υποκατηγορία της παραπληροφόρησης είναι η κακόβουλη πληροφόρηση, η οποία ναι μεν βασίζεται σε πραγματικά γεγονότα και αληθής πληροφορίες αλλά χρησιμοποιείται, όπως αναφέρει και η ίδια η λέξη, κακόβουλα, για να βλάψει κάποιο άτομο, οργανισμό ή χώρα. Όλες οι παραπάνω μορφές παραπληροφόρησης αντιτίθενται στις αρχές και στη δεοντολογία της δημοσιογραφίας (Cherilyn & Posetti, 2021).

2.4 Προπαγάνδα

Αναφερόμενοι στην προπαγάνδα, εκτός από την παραπληροφόρηση που αναφέρθηκε προηγουμένως, αποτελεί και αυτή σημαντικό κίνδυνο στη διάδοση πληροφοριών που απειλεί τα ΜΜΕ και το κοινό τους. Η προπαγάνδα μπορεί να οριστεί ως η μέθοδος επικοινωνίας χρησιμοποιούμενη από κρατικούς φορείς ή άτομα, αποσκοπώντας στον επηρεασμό και στη χειραγώγηση της συμπεριφοράς του κοινού, προς μια συγκεκριμένη κατεύθυνση. Η επιρροή και η χειραγώγηση είναι βασικά στοιχεία της προπαγάνδας. (Τσομπανίδης, 2018).

«Για τον καθηγητή σύγχρονης ιστορίας David Welch (1999: 24-26, όπως αναφέρεται στο Τσομπανίδης, 2018) «Η προπαγάνδα είναι η σκόπιμη προσπάθεια επιρροής της γνώμης του κοινού μέσω της μετάδοσης ιδεών και αξιών για συγκεκριμένο σκοπό, συνειδητά σχεδιασμένη να εξυπηρετήσει το συμφέρον και τις πολιτικές αξιώσεις των προπαγανδιστών, με τρόπο τόσο άμεσο όσο και έμμεσο.» Ο Philip Taylor (2003:15, όπως αναφέρεται στο Τσομπανίδης, 2018) περιγράφει την προπαγάνδα ως μια «διαδικασία επικοινωνίας ιδεών με στόχο να πείθει τους πολίτες και να τους κατευθύνει σε συγκεκριμένο τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς με τη χρήση συνειδητών, μεθοδικών και μελετημένων αποφάσεων ώστε να

εξυπηρετεί, άμεσα ή έμμεσα, τα συμφέροντα της πηγής από την οποία προέρχεται». (Τσομπανίδης, 2018, σ. 19)

Σύμφωνα με το διακλαδικό δόγμα ψυχολογικών επιχειρήσεων του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας, ως προπαγάνδα ορίζεται «η επιστημονική τεχνική της διάδοσης οποιασδήποτε πληροφορίας, ή ιδέας, ή οποιουδήποτε δόγματος ή ειδικής παρότρυνσης που τίθεται εσκεμμένα άμεσα ή έμμεσα σε κυκλοφορία, για να επηρεάσει ευμενώς τη σκέψη, τα αισθήματα, τη στάση και τη συμπεριφορά μίας συγκεκριμένης ομάδας – στόχου, προς όφελος αυτού που θέτει αυτές σε κυκλοφορία» (Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας όπως αναφέρεται στο Τσομπανίδης, 2018). Κατά τον Bernays (χ.χ, όπως αναφέρεται στο Τσομπανίδης, 2018) οτιδήποτε συμβαίνει και έχει κοινωνικό αντίκτυπο, σε ποικίλους τομείς, πρέπει να γίνει μέσω της προπαγάνδας, ενώ οι Taylor και Snow (χ.χ, όπως αναφέρεται στο Τσομπανίδης, 2018) ισχυρίζονται ότι η αποκαλούμενη Δημόσια Διπλωματία, είναι ουσιαστικά η προπαγάνδα, χρησιμοποιούμενη με διαφορετικό όνομα, για να μην έχει αρνητικό αντίκτυπο (Τσομπανίδης, 2018).

Η κατευθυνόμενη δράση των ΜΜΕ και η παρεμπόδιση του έργου τους υποσκάπτουν τη δημοκρατία. Τα ΜΜΕ μέσα από την παραπληροφόρηση, παραβλέπουν σημαντικά γεγονότα και εστιάζουν στον εντυπωσιασμό του κοινού, στην κινδυνολογία και στην προπαγάνδα, με αποτέλεσμα να αποπροσανατολίζουν και να χειραγωγούν το κοινό (Στεργίου, 2012).

Ανάλογα με την ταυτότητα της πηγής της, η προπαγάνδα διακρίνεται σε τρεις μορφές, στη λευκή προπαγάνδα, στη φαιά προπαγάνδα και στη μαύρη προπαγάνδα. Για αρχή η λευκή προπαγάνδα υπάρχει όταν αυτή που εμφανίζεται ως πηγή της είναι η πραγματική. Έτσι όσα παρουσιάζονται, υποστηρίζονται από το κύρος και την αξιοπιστία της πηγής, γεγονός που την κάνει να είναι η αποδοτικότερη μορφή σε περιπτώσεις αποκαλύψεων εναντίον αντιπάλων, με την προϋπόθεση πάντα αυτές οι αποκαλύψεις να στηρίζονται σε αληθινά γεγονότα. Σε περίπτωση που συμβεί το αντίθετο, εκείνη θεωρείται αναξιόπιστη. Η φαιά προπαγάνδα αφορά στο όταν δεν γίνεται να προσδιοριστεί η πηγή της, επειδή κρύβει την ταυτότητα της ή επειδή η προέλευσή της δεν είναι ξεκάθαρη. Εδώ υπάρχει το προτέρημα ότι δεν φανερώνεται η σχέση με την πηγή της, αν και το γεγονός αυτό μειώνει την αξιοπιστία της. Τέλος η μαύρη προπαγάνδα συναντάται όταν η πραγματική πηγή είναι διαφορετική από εκείνη που εμφανίζεται ως πηγή. Τέλος, αποσκοπεί στο να συγχύσει και να μπερδέψει το κοινό (Τσομπανίδης, 2018).

2.5 Ορισμός Κοινής Γνώμης

Οι στάσεις του κοινού πάνω σε ένα θέμα είναι αυτό που ονομάζεται «κοινή γνώμη», η οποία έχει αποτελέσει αντικείμενο μελέτης πολλών κοινωνικών φιλοσόφων και από τον 20^ο αιώνα είναι κύριο αντικείμενο μελέτης της Κοινωνικής Ψυχολογίας (Παζαρζή, 2015).

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη «η γνώμη των πολλών» είναι το κύριο θέμα, αποτελώντας θετικό στοιχείο για την κοινωνική ζωή και είναι σωστότερη και ορθότερη από την κρίση του ενός (Παζαρζή, 2015). Η κοινωνία αποτελείται από πολλούς και, όπως η συνεστίαση που οργανώνεται από πολλούς είναι καλύτερη από τη συνεστίαση που οργανώνεται από τον ένα, έτσι και η κρίση των πολλών είναι σωστότερη και ορθότερη από την κρίση του ενός (Εμμανουήλ 1978, όπως αναφέρεται στο Παζαρζή, 2015).

Κατά τον Jeremy Bentham (1835, όπως αναφέρεται στο Παζαρζή, 2015), η κοινή γνώμη είναι σημαντικό όργανο κριτικής και κοινωνικού ελέγχου και πρέπει να συνυπολογίζεται στη διαμόρφωση της νομοθεσίας. Ακόμα κατά τον Hegel (1833, όπως αναφέρεται στο Παζαρζή, 2015) στην κοινή γνώμη διακρίνονται και η αλήθεια και η πλάνη, και είναι έργο του μεγάλου ανδρός να αναζητά την αλήθεια. Τέλος κατά τον Hegel (1833, όπως αναφέρεται στο Παζαρζή, 2015), εκείνος που αδυνατεί να παραγνωρίζει την κοινή γνώμη, αδυνατεί και να δημιουργήσει το κάτι αξιόλογο (Παζαρζή, 2015).

Ταυτόχρονα το έργο του Gabriel Tarde “L’ opinion et la Foule” θα μπορούσε να θεωρηθεί η πρώτη κοινωνιολογική μελέτη της κοινής γνώμης, εφόσον προκάλεσε μεγάλο ενδιαφέρον. Η πιο συστηματική μελέτη του φαινομένου της κοινής γνώμης καθιερώθηκε στην περίοδο του μεσοπολέμου, τον 20^ο αιώνα, με την ανάπτυξη προβληματισμών σχετικούς με τους μετασχηματισμούς της κοινής γνώμης σε πλήθη, μάζα, όχλο, με τις διαφορές ανάμεσα στην προπαγάνδα, με τα MME και την επιρροή τους στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης (Παζαρζή, 2015).

Κατά την κοινωνιολογική προσέγγιση, η μελέτη της κοινής γνώμης διακρίνεται σε δυο βασικές κατευθύνσεις. Η πρώτη αντιμετωπίζει την κοινή γνώμη ως άσκηση κοινωνικού ελέγχου και εστιάζει στο φαινόμενο της προπαγάνδας, ενώ η δεύτερη υποστηρίζει ότι η κοινή γνώμη είναι η έκφραση των στάσεων των ατόμων και δίνει βάση στο ζήτημα της κοινωνικής αλλαγής (Παζαρζή, 2015).

Συμπερασματικά, κοινή γνώμη είναι το σύνολο των στάσεων και των κρίσεων ενός μεγάλου αριθμού ατόμων, που σχετίζονται με κοινωνικά φαινόμενα και προβλήματα. Χαρακτηριστικό της είναι η ποικιλία που υπάρχει στις γνώμες που διαμορφώνονται με γενικευμένες

συζητήσεις και οι διάφοροι τρόποι έκφρασης τους. Η κοινή γνώμη αποτελεί ένα συλλογικό φαινόμενο, που έχει βαρύτητα στις δημοκρατικές, ανοιχτές κοινωνίες, ενώ στις ολοκληρωτικές κοινωνίες είτε δεν διαμορφώνεται καθόλου, είτε οι γνώμες των ατόμων και των ομάδων βασίζονται σε ελλιπή στοιχεία. Οι ανεπτυγμένες κοινωνίες προωθούν την κοινή γνώμη, χρησιμοποιώντας την ως εργαλείο και ως οδηγό για οποιαδήποτε αναπροσαρμογή. Η λειτουργικότητα της κοινής γνώμης εξαρτάται και από το αν τα άτομα και οι ομάδες είναι έμπειρα. Ακόμα η συνεχιζόμενη ανάπτυξη των μέσων επικοινωνίας, βοηθάει στην διαμόρφωση και αναδιαμόρφωση της κοινής γνώμης. Τέλος θετική κοινή γνώμη, ωστόσο, είναι εκείνη που βασίζεται σε αληθινά στοιχεία (Παζαρζή, 2015).

2.5.1 Πώς διαμορφώνεται η κοινή γνώμη

Το κοινωνικό περιβάλλον, η συμμετοχή σε ομάδες, οι ομάδες αναφοράς και οι καθοδηγητές γνώμης διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση της κοινής γνώμης. Ως παράγοντες επιρροής της διαμόρφωσης της κοινής γνώμης θεωρούνται η κοινή ηθική, η ομαδική συνείδηση, η ομαδική μνήμη, η υποβολή, τα ρεύματα σκέψης κ.ά. (Παζαρζή, 2015)

2.5.2 Πώς μετράται η κοινή γνώμη

Η κοινή γνώμη μετράται κατά κύριο λόγο με τη μέθοδο της σφυγμομέτρησης, η οποία χρησιμοποιεί ένα σημαντικό μεθοδολογικό εργαλείο των κοινωνικών επιστημών, δηλαδή την έρευνα πεδίου (Παζαρζή, 2015).

2.5.3 Πώς επηρεάζεται η κοινή γνώμη

Οι τρόποι με τους οποίους μπορεί να επηρεαστεί η κοινή γνώμη εξαρτώνται κατά κανόνα από την κατεύθυνση επιρροής. Έτσι, για παράδειγμα, η προπαγάνδα αποτελεί έναν τρόπο επιρροής της κοινής γνώμης και χρησιμοποιείται ώστε να επωφελεί εκείνους που την ασκούν, χειραγωγώντας ιδέες και προκαλώντας συναισθήματα και προκαταλήψεις στους ανθρώπους. Ταυτόχρονα η διαφήμιση και οι Δημόσιες Σχέσεις μπορούν να θεωρηθούν ως τρόποι επιρροής της κοινής γνώμης, αφού προσπαθούν να κερδίσουν τη δημόσια αποδοχή και εστιάζονται σε συγκεκριμένους σκοπούς (Παζαρζή, 2015).

B' ΜΕΡΟΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ

Κεφάλαιο 3^ο: Μεθοδολογία Έρευνας

3.1 Σκοπός της μελέτης

Σκοπός της ερευνητικής μελέτης είναι να περιγραφεί και να αναλυθεί με ποιο τρόπο παρουσιάζεται ένα τραγικό συμβάν, με θύμα ένα ανήλικο παιδί, μέσα από τα ΜΜΕ, και να αναδειχθεί η στάση των ανθρώπων της κοινωνίας απέναντι σε αυτό το περιστατικό. Επίσης, να εξεταστεί πώς ακριβώς τα ΜΜΕ παρουσίασαν το γεγονός αυτό, εάν διαφοροποιήθηκαν ή όχι μεταξύ τους, σε ποια σημεία και για ποιο λόγο. Τέλος να επιχειρηθεί η ερμηνεία της στάσης του κόσμου, τόσο κατά τη διάρκεια του συμβάντος όσο και μετά την παρουσίασή του από τα ΜΜΕ, δηλαδή για ποιο λόγο συνέβη και με τι μπορεί να σχετίζεται η παραπάνω στάση.

3.2 Διατύπωση ερευνητικών ερωτημάτων

- Πώς παρουσιάστηκε το τραγικό γεγονός από τα ΜΜΕ;
- Τι στάση είχε ο κόσμος κατά τη διάρκεια του τραγικού γεγονότος και γιατί;
- Ποιος κατηγορήθηκε ή ανέλαβε την ευθύνη; Το εργοστάσιο, το προσωπικό, οι γονείς του κοριτσιού;
- Πώς επηρεάστηκε η κοινή γνώμη από τον τρόπο που παρουσιάστηκε το γεγονός από τα ΜΜΕ;
- Σχετίζεται η στάση του κόσμου με προκαταλήψεις και στερεότυπα που ενδεχομένως κατέχει;
- Σχετίζεται η οικονομική κρίση με το συγκεκριμένο γεγονός, υποθέτοντας ότι αυξάνει τον ατομικισμό και κάνει τους ανθρώπους να αδιαφορούν για τους συνανθρώπους τους, καθώς έχουν ήδη αρκετά προβλήματα;

3.3 Επιλογή Μεθοδολογίας

Η παρούσα ερευνητική μελέτη βασίζεται στη μεθοδολογία της ποιοτικής έρευνας. Η ποιοτική έρευνα αποτελεί το κατ' εξοχήν εργαλείο αναζήτησης της γνώσης στις κοινωνικές επιστήμες, ενώ τα τελευταία χρόνια επεκτείνεται και στις επιστήμες υγείας. Οι ερευνητές χρησιμοποιούν την ποιοτική έρευνα για την αποσαφήνιση ερευνητικών ερωτημάτων, τα

οποία δεν μπορούν να απαντηθούν με την ποσοτική έρευνα. Ειδικότερα, οι ερευνητές χρησιμοποιούν την ποιοτική έρευνα για διερεύνηση, κατανόηση και ερμηνεία σε μεγαλύτερο βάθος των ανθρώπινων πεποιθήσεων, συμπεριφορών, στάσεων, αντιλήψεων, εμπειριών, αξιών, απόψεων, σκέψεων και γνώσεων (Γαλάνης, 2018).

Ειδικότερα, η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στη συγκεκριμένη ερευνητική μελέτη βασίζεται στην ανάλυση κειμένων – αφηγήσεων και ειδικότερα στη μέθοδο του Burke (1945). Η συγκεκριμένη μέθοδος, όσον αφορά τη δομική προσέγγιση που υιοθετεί, θεωρείται κλασική για την ανάλυση της γλώσσας και έχει εν δυνάμει εφαρμογή σε ποικίλους τύπους αφήγησης, χρησιμοποιώντας τους παρακάτω όρους:

1. πράξη (τι έγινε)
2. σκηνή (πότε ή πού έγινε),
3. πρόσωπο (ποιος το έκανε),
4. ενέργεια / δράση (πώς το έκανε),
5. σκοπός (γιατί το έκανε).

Στην περίπτωση του συγκεκριμένου περιστατικού, που επιδιώκει να παρουσιάσει η παρούσα μελέτη, οι παραπάνω όροι αποτυπώνονται ως εξής:

A/A	ΟΡΟΙ	ΣΥΜΒΑΝ ΠΡΟΣ ΜΕΛΕΤΗ
1	Πράξη	Ένα 8χρονο Ρομά κορίτσι έχασε τη ζωή του
2	Σκηνή	Το απόγευμα της 17ης Νοεμβρίου 2021, γύρω στις 17:30 το απόγευμα, σε ένα εργοστάσιο στο Κερατσίνι
3	Πρόσωπο	α. Το κορίτσι. β. Οι υπάλληλοι που παρακολουθούσαν τη σκηνή
4	Ενέργεια/Δράση	α. Το κορίτσι εγκλωβίστηκε στη συρόμενη μεταλλική πόρτα του εργοστασίου και ξεψύχησε ύστερα μερικά λεπτά β. Οι υπάλληλοι αδιαφόρησαν / απλά παρακολουθούσαν / κάποιος έσπρωξε με το πόδι το σώμα του κοριτσιού να διαπιστώσει, εάν ζει ή πέθανε
5	Σκοπός	α. Το κορίτσι έπαιζε με την πόρτα, η οποία λειτουργούσε με

		φωτοκύτταρα β. Αδιαφορία υπαλλήλων
--	--	---------------------------------------

Όσον αφορά στο δείγμα/επιλογή πληθυσμού, δηλαδή ποιοι θα αποτελέσουν σε μια έρευνα τα «υποκείμενα έρευνας», εξαρτάται τόσο από το θέμα όσο και από τη μέθοδο που έχουμε επιλέξει (Νόβα - Καλτσούνη, 2006). Στην προκειμένη περίπτωση το δείγμα της μελέτης αποτελεί ο διαδικτυακός τύπος. Για να αποφευχθεί η τυχαία δειγματοληψία, θεωρήθηκε σωστό να γίνει συλλογή πληροφοριών από τους ιστότοπους με τη μεγαλύτερη απήχηση στο κοινό. Σύμφωνα με τις μετρήσεις του alexa.com, οι οποίες αναρτήθηκαν στην ιστοσελίδα e-tetradio.gr, τον Απρίλιο του 2020 (e-tetRadio.gr, 2020), οι οποίες βασίζονται στις καθημερινές επισκέψεις και τις προβολές σελίδων, μόνο από Έλληνες χρήστες, τα δέκα κορυφαία ενημερωτικά site του ελληνικού διαδικτύου είναι τα εξής.

- 1) in.gr
- 2) lifo.gr
- 3) dikaiologitika.gr
- 4) enimerotiko.gr
- 5) zougla.gr
- 6) pagenews.gr
- 7) alfavita.gr
- 8) makeleio.gr
- 9) tanea.gr
- 10) typosthes.gr

Οι δέκα παραπάνω κορυφαίοι ιστότοποι ενημέρωσης, ύστερα από διερεύνηση, διαπιστώθηκε ότι παρέχουν πληροφορίες για το τραγικό συμβάν που απασχολεί την παρούσα μελέτη και ως εκ τούτου αποτέλεσαν το δείγμα της έρευνας.

Από τους ιστότοπους ενημέρωσης που προαναφέρθηκαν, συλλέχθηκαν τα σχετικά με το θέμα αποσπάσματα και με βάση τους 5 όρους του Burke (1945) καταγράφηκαν και αποτυπώθηκαν οι ομοιότητες, οι διαφορές και οι ερμηνείες ανάμεσα στους ιστότοπους. Δηλαδή η πράξη η οποία αφορά στο συμβάν και απαντά στο ερώτημα τι έγινε, που στην

προκειμένη περίπτωση αφορά στον θάνατο ενός 8χρονου Ρομά κοριτσιού, ηλικίας 8 ετών. Η σκηνή που παραπέμπει στο χώρο και στο χρόνο και απαντά στο ερώτημα πότε και πού έγινε, δηλαδή το απόγευμα της 17^{ης} Νοεμβρίου, στις 17:30 το απόγευμα σε ένα εργοστάσιο στο Κερατσίνι, το πρόσωπο που αφορά στο συμβάν και απαντά στην ερώτηση ποιος το έκανε, όπου η απάντηση είναι διττή, το κορίτσι, αλλά και οι υπάλληλοι του εργοστασίου που παρακολουθούσαν τη σκηνή. Η ενέργεια/δράση που αφορά στον τρόπο με τον οποίο προέκυψε το συμβάν και απαντά στην ερώτηση πώς το έκανε, όπου η απάντηση είναι επίσης διττή, καθώς και εγκλωβίστηκε το κορίτσι στη συρόμενη μεταλλική πόρτα του εργοστασίου όπου ξεψύχησε, αλλά και οι υπάλληλοι αδιαφόρησαν, δεν προσέφεραν βοήθεια, απλώς παρακολουθούσαν. Τέλος, ο σκοπός παραπέμπει στην αιτιολογία του γεγονότος και απαντά στο ερώτημα γιατί το έκανε, όπου μια αιτιολογία είναι ότι το κορίτσι έχασε τη ζωή του επειδή έπαιζε με την πόρτα που λειτουργεί με φωτοκύτταρα, ενώ η άλλη αφορά ενδεχομένως στην αδιαφορία των ανθρώπων που βρίσκονταν εκεί. Οπότε, η καταγραφή των σχετικών άρθρων για το συγκεκριμένο γεγονός προσφέρει κάποιο είδος απάντησης σε αυτές τις πέντε ερωτήσεις (Burke, 1945).

3.4 Δυσκολίες και περιορισμοί της έρευνας

Μία δυσκολία της έρευνας αποτελεί η ανάληψη της πτυχιακής εργασίας από μόνο ένα άτομο (από επιλογή), αλλά και ο φόρτος εργασίας αυτού. Ωστόσο είναι κάτι που έγινε συνειδητά και από επιλογή, επομένως υπήρξε σωστή προετοιμασία ώστε να μην αποτελέσει εμπόδιο στην εκπόνηση της πτυχιακής εργασίας.

Για τον παραπάνω ίδιο λόγο, ενδεχομένως να αποτελεί δυσκολία το γεγονός ότι δεν μπόρεσα να ανταλλάξω απόψεις με κάποιον συνάδελφο, σε αντίθεση με οποιαδήποτε ομαδική εργασία, όπου θα είχα αυτήν την ευκαιρία και επιλογή. Ωστόσο με την σωστή, αντικειμενική, πολύπλευρη ενημέρωση, θεωρώ πως δεν θα αποτελέσει μειονέκτημα στην τελική μορφή της εργασίας μου.

Αναφορικά με τις δυσκολίες δεν μπορούν να συλλεχθούν πληροφορίες από όλα τα ειδησεογραφικά μέσα για το συγκεκριμένο γεγονός που απασχολεί την πτυχιακή αυτή εργασία, καθώς είναι ένας τεράστιος όγκος πληροφοριών. Οπότε αυτό μπορεί να αποτελεί έναν περιορισμό της έρευνας.

3.5 Ηθικά ζητήματα

Από το θέμα της παρούσας πτυχιακής εργασίας προκύπτουν κάποια ηθικά ζητήματα. Αρχικά όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως προκύπτει το ζήτημα της παραπληροφόρησης, η οποία είναι δυνατό να συμβεί με την παρουσίαση διάφορων ψευδών, αναληθών, τροποποιημένων πληροφοριών σε ιστοσελίδες, αποσκοπώντας στην παραπλάνησή του κοινού. Παραπληροφόρηση συμβαίνει και όταν οι πληροφορίες είναι ελλιπείς με αποτέλεσμα να οδηγήσουν σε λανθασμένα συμπεράσματα (Ασφάλεια στο Διαδίκτυο, χ.χ.). Προκύπτει, επίσης, και το ζήτημα της προπαγάνδας, η συστηματική και οργανωμένη προσπάθεια διάδοσης πολιτικών, θρησκευτικών κτλ. ιδεών και απόψεων με σκοπό τον επηρεασμό της συνείδησης της κοινής γνώμης προς συγκεκριμένη κατεύθυνση και με συγκεκριμένους στόχους και η στρεβλή μετάδοση πληροφοριών με ιδιοτελείς στόχους (Portal of the Greek language, χ.χ). Το ηθικό θέμα που τίθεται συγκεκριμένα είναι η σωστή πληροφόρηση της ερευνήτριας και η χρήση των σωστών/αντικειμενικών πληροφοριών στην ερευνητική μελέτη και όχι η χρήση λανθασμένων, μη αντικειμενικών πληροφοριών, που έχουν ως στόχο την παραπληροφόρηση και την προπαγάνδα, που ενδεχομένως υπάρχουν στο διαδίκτυο για την εργασία αυτή.

Ένα άλλο ηθικό ζήτημα που προκύπτει από την πτυχιακή αυτή εργασία είναι το εάν και κατά πόσο η ερευνήτρια θα έχει μια αντικειμενική άποψη/γνώμη πάνω στο θέμα του θανάτου της 8χρονης Όλγας. Αποτελεί ένα ζήτημα πολύ ιδιαίτερο εξαρχής, καθώς κατηγορίες αποδόθηκαν σχεδόν αμέσως τόσο στην οικογένεια του μικρού κοριτσιού για αμέλεια, όσο και στο εργοστάσιο και στο προσωπικό. Βέβαια το ζήτημα επιχειρήθηκε να εξεταστεί όσο γίνεται πιο αντικειμενικά, ώστε να παρουσιαστεί και με έναν εξίσου αντικειμενικό τρόπο, όπως ακριβώς, δηλαδή, συνέβη στην πραγματικότητα και όχι μέσα από την οπτική της ερευνήτριας.

3.6 Χρονοδιάγραμμα

	Οκτώβριος(2021)- Ιανουάριος(2022)	Φεβρουάριος-Απρίλιος 2022	Μάιος- Αύγουστος 2022	Σεπτέμβριος -Δεκέμβριος 2022	Ιανουάριος- Μάρτιος 2023
Διερεύνηση βιβλιογραφίας					
Προετοιμασία πρωτοκόλλου					
Επεξεργασία θεωρητικού μέρους					
Διαμόρφωση θεωρητικού μέρους					
Επεξεργασία και ανάλυση δεδομένων					
Ολοκλήρωση και παρουσίαση πτυχιακής					

Κεφάλαιο 4^ο: Παρουσίαση ευρημάτων αναζήτησης

4.1 Εισαγωγή

Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζονται αναλυτικά τα άρθρα που έχουν συγκεντρωθεί από τους δέκα διαδικτυακούς ιστότοπους που προαναφέρθηκαν και περιγράφονται οι ειδήσεις, όπως ακριβώς παρουσιάστηκαν από την κάθε ιστοσελίδα ξεχωριστά. Ταυτόχρονα εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάστηκε ο θάνατος της 8χρονης Όλγας από τα συγκεκριμένα Μέσα. Πιο συγκεκριμένα, σκοπός του παρόντος κεφαλαίου είναι η εκτενής παρουσίαση, αλλά και ανάλυση της στάσης που κράτησαν οι διαδικτυακοί ειδησεογραφικοί ιστότοποι σχετικά με το παρόν θέμα.

Ξεκινώντας με τον πρώτο σε σειρά διαδικτυακό ειδησεογραφικό ιστότοπο, το www.in.gr, αυτός από το διάστημα 20/11/21 έως 18/12/21 δημοσίευσε 17 άρθρα τα οποία σχετίζονταν με τον θάνατο της 8χρονης στο Κερατσίνι. Μόνο και μόνο από τον αριθμό και τον όγκο των άρθρων και των πληροφοριών που παρείχε, γίνεται αντιληπτό ότι ασχολήθηκε εκτενώς με το συγκεκριμένο γεγονός. Εν συνεχεία, ο δεύτερος διαδικτυακός ειδησεογραφικός ιστότοπος, το www.lifo.gr, δημοσίευσε 4 άρθρα σχετικά με το γεγονός, από τις 20/11/21 έως και τις 28/11/21. Ο τρίτος σε σειρά διαδικτυακός ειδησεογραφικός ιστότοπος, www.dikaiologitika.gr, ανάρτησε το χρονικό διάστημα από τις 20/11/21 έως και τις 17/12/21 12 άρθρα, αναλύοντας διεξοδικά το περιστατικό του θανάτου της 8χρονης στο Κερατσίνι. Συνεχίζοντας, το διάστημα μεταξύ 20/11/21 μέχρι 17/12/21 ο τέταρτος διαδικτυακός ειδησεογραφικός ιστότοπος, www.enimerotiko.gr, δημοσίευσε 10 άρθρα, ενώ το www.zougla.gr, στο ίδιο χρονικό διάστημα δημοσίευσε 6 άρθρα. Ο έκτος και ο έβδομος σε σειρά ειδησεογραφικοί ιστότοποι, www.pagenews.gr και www.alfavita.gr, ανάρτησαν 4 άρθρα ο καθένας, ο πρώτος μεταξύ 21/11/21 και 17/12/21, ενώ ο δεύτερος μεταξύ 20/11/21 και 17/12/21. Ο όγδοος σε σειρά διαδικτυακός ειδησεογραφικός ιστότοπος, www.makeleio.gr, δημοσίευσε 5 άρθρα σχετικά με το συμβάν στο Κερατσίνι από τις 20/11/21 έως και τις 26/11/21, ενώ ο ένατος σε σειρά, www.tanea.gr, δημοσίευσε στο σύνολο του 10 άρθρα, με το πρώτο να αναρτιέται στις 20/11/21 και το τελευταίο στις 17/12/21. Τέλος, ο δέκατος διαδικτυακός ειδησεογραφικός ιστότοπος, www.typosthes.gr, ανάρτησε στο σύνολο 2 άρθρα, με το πρώτο να δημοσιεύεται στις 22/11/21 και το δεύτερο στις 25/11/21. Από τις διαφορές στον αριθμό των άρθρων που δημοσιεύθηκαν στους παραπάνω 10 διαδικτυακούς ειδησεογραφικούς ιστότοπους, αντιλαμβανόμαστε ότι

ορισμένοι ιστότοποι ενημέρωσης ασχολήθηκαν εκτενώς με το συμβάν του θανάτου της 8χρονης, ενώ άλλοι πολύ λιγότερο, αναφέροντας απλά βασικές πληροφορίες. Τέλος, παρατηρείται σχετική ομοιότητα στα άρθρα των διαφορετικών ειδησεογραφικών ιστότοπων μεταξύ τους.

4.2.1 Μελέτη του άξονα Πράξη

A/A	ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΕΙΔΗΣΕΟΓΡΑΦΙΚΟΙ ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ	ΠΡΑΞΗ
1	in.gr	Ένα 8χρονο κορίτσι έχασε τη ζωή του, Ένα (άτυχο) 8χρονο κορίτσι/η 8χρονη βρήκε φρικτό (και τραγικό) θάνατο (4), Θάνατος 8χρονης (3), 8χρονο κοριτσάκι/ένα κοριτσάκι 8 ετών έχασε τη ζωή του, Ακαριαίο θάνατο βρήκε το παιδάκι, Αποτρόπαιο θάνατο βρήκε η 8χρονη, Η 8χρονη Όλγα σκοτώθηκε (2), Η μικρή Όλγα πέθανε
2	lifo.gr	Τραγικό θάνατο βρήκε μία 8χρονη (2), 8χρονο κορίτσι πέθανε, Σκοτώθηκε η 8χρονη Όλγα
3	dikaiologitika.gr	Φρικτό θάνατο βρήκε 8χρονο αγγελούδι, 8χρονη (1), Τραγικό θάνατο βρήκε η 8χρονη (2), Όλγα (1), 8χρονο κορίτσι έχασε τη ζωή του, πέθανε, Θάνατο 8χρονης, (Μαρτυρικό) θάνατο βρήκε η 8χρονη (2)
4	enimerotiko.gr	8χρονο κορίτσι βρήκε/βρίσκει τραγικό θάνατο (2), Θάνατος άτυχης 8χρονης, Τραγικός θάνατος 8χρονης, Μαρτυρικό και ασφυκτικό θάνατο βρήκε η 8χρονη Όλγα
5	zougla.gr	Φρικτό θάνατο βρήκε ένα 8χρονο κοριτσάκι, Τραγικός θάνατος 8χρονης, Θάνατος 8χρονης Όλγας
6	pagenews.gr	Τραγικό θάνατο βρήκε ένα 8χρονο κορίτσι, Φρικτό θάνατο βρήκε μια 8χρονη (1), κοπέλα (1), Μαρτυρικό και ασφυκτικό θάνατο βρήκε η 8χρονη
7	alfavita.gr	Τραγικό θάνατο βρήκε ένα 8χρονο κορίτσι, Τραγικός

		θάνατος 8χρονης (1), μικρού κοριτσιού (1), Κατέληξε η 8χρονη Όλγα
8	makeleio.gr	Βρήκε φρικτό θάνατο 8χρονη, Τραγικός θάνατος 8χρονης (2), Ένα 8χρονο κορίτσι βρήκε τραγικό θάνατο
9	tanea.gr	Τραγικό θάνατο βρήκε ένα 8χρονο κορίτσι (1), η 8χρονη (1), 8χρονη έχασε τη ζωή της (2), Αποτρόπαιος θάνατος 8χρονης, Φρικτός θάνατος 8χρονης, Φρικτό θάνατο βρήκε το 8χρονο κορίτσι, Σκοτώθηκε η 8χρονη Όλγα
10	typosthes.gr	Τραγωδία με το 8χρονο κορίτσι, Τραγικός θάνατος οκτάχρονου κοριτσιού

4.2.2 Μελέτη του άξονα Σκηνή

A/A	ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΕΙΔΗΣΕΟΓΡΑΦΙΚΟΙ ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ	ΣΚΗΝΗ
1	in.gr	Το απόγευμα της 17 ^{ης} Νοεμβρίου 2021 (γύρω στις 17:30) σε ένα εργοστάσιο στο Κερατσίνι (3), (1), Σε εργοστάσιο στο Κερατσίνι (3), Τετάρτη 17/11 σε εγκαταστάσεις εταιρείας στο Κερατσίνι, Στις 17 Νοεμβρίου στο Κερατσίνι, Το απόγευμα της 17 ^{ης} Νοεμβρίου σε εργοστάσιο, Στις 17:30 το απόγευμα της περασμένης Τετάρτης στις εγκαταστάσεις του εργοστασίου στο Κερατσίνι, Στο Κερατσίνι, Σε ένα εργοστάσιο στο Κερατσίνι στις 17 Νοεμβρίου (4)
2	lifo.gr	Στις 17/11 στις 17:30 το απόγευμα στο Κερατσίνι, Στις 17:30 το απόγευμα της 17 ^{ης} Νοεμβρίου στο Κερατσίνι, Στο Κερατσίνι, Σε εργοστάσιο στο Κερατσίνι
3	dikaiologitika.gr	Στις 17:30 το απόγευμα της 17 ^{ης} Νοεμβρίου σε εργοστάσιο στο Κερατσίνι, (Την Τετάρτη) 17/11 σε εργοστάσιο στο Κερατσίνι (3), Στο Κερατσίνι, Σε εργοστάσιο στο Κερατσίνι (4), Πριν από μια εβδομάδα

		σε εγκαταστάσεις εργοστασίου στο Κερατσίνι
4	enimerotiko.gr	Το απόγευμα της 17 ^{ης} Νοεμβρίου σε εργοστάσιο στο Κερατσίνι, Στις 17:30 το απόγευμα της Τετάρτης σε εργοστάσιο στο Κερατσίνι, Στις 17 Νοεμβρίου στις 17:30 το απόγευμα σε εργοστάσιο στο Κερατσίνι (2), Στο Κερατσίνι
5	zougla.gr	17:30 το απόγευμα της 17 ^{ης} Νοεμβρίου σε εργοστάσιο στο Κερατσίνι, (Τετάρτη) 17/11 σε εργοστάσιο στο Κερατσίνι (2)
6	pagenews.gr	(Τετάρτη) 17/11 σε εργοστάσιο στο Κερατσίνι (3), Στο Κερατσίνι
7	alfavita.gr	Σε εργοστάσιο στο Κερατσίνι (2), Τετάρτη 17 Νοεμβρίου σε εργοστάσιο στο Κερατσίνι, Πριν ένα μήνα σε εργοστάσιο στο Κερατσίνι
8	makeleio.gr	Το απόγευμα της 17 ^{ης} Νοεμβρίου στις 17:30 σε εργοστάσιο στο Κερατσίνι (2), Τετάρτη 17/11 σε εργοστάσιο στο Κερατσίνι, Στις 17 Νοεμβρίου σε εγκαταστάσεις εργοστασίου στο Κερατσίνι
9	tanea.gr	Το απόγευμα της 17 ^{ης} Νοεμβρίου (στις 17:30) σε εργοστάσιο στο Κερατσίνι (2), Την Τετάρτη 17/11 (στις 17:30) σε εργοστάσιο στο Κερατσίνι (2), Στις πέντε και μισή το απόγευμα της περασμένης Τετάρτης σε εγκαταστάσεις εργοστασίου στο Κερατσίνι, Σε εργοστάσιο στο Κερατσίνι (2), Στις 17 Νοεμβρίου σε εργοστάσιο στο Κερατσίνι
10	typosthes.gr	(Στις 17:30) το απόγευμα της 17 ^{ης} Νοεμβρίου σε εργοστάσιο στο Κερατσίνι (2)

4.2.3 Μελέτη του άξονα Πρόσωπο

Α/Α	ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΕΙΔΗΣΕΟΓΡΑΦΙΚΟΙ ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ	ΠΡΟΣΩΠΟ
1	in.gr	<p>α. Το κορίτσι (3), Το 8χρονο κορίτσι (2), Το μικρό κορίτσι, Η 8χρονη Όλγα (4), Η 8χρονη (3)</p> <p>β. Οι οικείοι, Η μητέρα & η γιαγιά της 8χρονης</p> <p>γ. Ένα άτομο που συνέλαβαν, Ανθρωποκτόνος, Υπάλληλοι/ος που παρακολουθούσαν τη σκηνή/ που πέρναγε μπροστά από το κορίτσι, Φύλακας, Άτομα που βρίσκονταν στο σημείο (1)/ περνούσαν από το σημείο (1), Οι περαστικοί, Υπάλληλοι/Εργαζόμενοι του εργοστασίου (3)</p>
2	lifo.gr	<p>α. Η 8χρονη (2), Το 8χρονο κορίτσι, Η 8χρονη Όλγα</p> <p>β. Οι εργαζόμενοι/ υπάλληλοι του εργοστασίου (2)</p>
3	dikaiologitika.gr	<p>α. Το κοριτσάκι, Η 8χρονη (6), Το 8χρονο κορίτσι, Η 8χρονη Όλγα (2)</p> <p>β. Οι οικείοι της, Η μητέρα & η γιαγιά της 8χρονης (2)</p> <p>γ. Υπάλληλος/οι εργοστασίου (7), Ένα άτομο (που συνελήφθη) (2)</p>
4	enimerotiko.gr	<p>α. Η 8χρονη (3), Το 8χρονο κορίτσι, Η 8χρονη Όλγα</p> <p>β. Οι δικοί της, Η μητέρα & η γιαγιά της ανήλικης</p> <p>γ. Ένα άτομο (που συνελήφθη) (2), Εργαζόμενοι/ Εργάτες εργοστασίου (2)</p>
5	zougla.gr	<p>α. Η 8χρονη Όλγα (2), Η 8χρονη</p> <p>β. Η μητέρα & η γιαγιά της 8χρονης (2)</p> <p>γ. Εργαζόμενοι, Ένα άτομο (που συνελήφθη)</p>

6	pagenews.gr	α. Η 8χρονη (4) β. Η μητέρα & η γιαγιά της 8χρονης (2) γ. Ένα άτομο (που συνελήφθη) (2), Οι εργαζόμενοι
7	alfavita.gr	α. Το 8χρονο κορίτσι, Η 8χρονη, Η μικρή, Η 8χρονη Όλγα β. Οι δικοί της, Η μητέρα & η γιαγιά της 8χρονης γ. Ένα άτομο (που συνελήφθη), Εργαζόμενοι/ Υπάλληλοι επιχείρησης (2), Υπεύθυνοι εργοστασίου
8	makeleio.gr	α. Η 8χρονη (4) β. Οι δικοί της, Η μητέρα & η γιαγιά της 8χρονης (2), Γονείς της 8χρονης γ. Ένα άτομο (που συνελήφθη) (2), Οι παρευρισκόμενοι (2), Οι εργαζόμενοι
9	tanea.gr	α. Η 8χρονη (8) β. Οι δικοί της, Η μητέρα & η γιαγιά της 8χρονης γ. Ένα άτομο (που συνελήφθη), Εργαζόμενοι εργοστασίου (5)
10	typosthes.gr	α. Το 8χρονο κορίτσι, Η 8χρονη β. Μητέρα & γιαγιά της 8χρονης γ. Παρευρισκόμενοι/εργαζόμενοι/υπάλληλοι, Υπεύθυνος επιχείρησης & Οδηγός φορτηγού

4.2.4 Μελέτη του άξονα Ενέργεια/Δράση

A/A	ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΕΙΔΗΣΕΟΓΡΑΦΙΚΟΙ ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ	ΠΡΟΣΩΠΟ
1	in.gr	α. Εγκλωβίστηκε στην ηλεκτρική συρόμενη πόρτα (3), Πιάστηκε/Εγκλωβίστηκε σε πόρτα εργοστασίου (3),

		<p>Σφήνωσε σε μεταλλική πόρτα, Εγκλωβίστηκε στη σιδερένια πόρτα (2), (Συνεθλίβη όταν) Εγκλωβίστηκε/Σφήνωσε σε μεταλλική πόρτα εργοστασίου 2 φορές (4), Την πλάκωσε η τεράστια μεταλλική πόρτα του εργοστασίου, Εγκλωβίστηκε σε συρόμενη πόρτα εργοστασίου βάρους 1 τόνου</p> <p>β. Διέφυγε της προσοχής των οικειών/δικών της (2)</p> <p>γ. Ανθρωποκτονία από αμέλεια, Αδιαφόρησαν (7), Οι υπάλληλοι πέρασαν το παιδί για σακούλα (2), Οι υπάλληλοι δεν αντιλήφθηκαν τι συμβαίνει, Κανείς δεν την πλησίασε, Δόθηκε εντολή να σταματήσει η παραγωγή και να απομακρυνθούν οι εργαζόμενοι από το εργοστάσιο, Δεν την βοήθησαν ενώ έφυγαν από την πόρτα που ήταν εγκλωβισμένη η δχρονη (2), Κάποιος έσπρωξε/κλότσησε με το πόδι του το σώμα του κοριτσιού για να δει αν ζει ή αν πέθανε (2)</p>
2	lifo.gr	<p>α. Εγκλωβίστηκε στην ηλεκτρική συρόμενη πόρτα/μεταλλική πόρτα εργοστασίου 2 φορές (2)</p> <p>β. Περνούσαν δίπλα από το άψυχο κορμί του κοριτσιού αδιαφορώντας, μην προσφέροντας βοήθεια, Άφησαν το κορίτσι αβοήθητο, Οι υπάλληλοι περνούσαν λίγα μέτρα μακριά του</p>
3	dikaiologitika.gr	<p>α. Εγκλωβίστηκε/Σφήνώθηκε στην ηλεκτρική μεταλλική πόρτα εργοστασίου (4) 2 φορές (2), Παρέμεινε εγκλωβισμένη για περισσότερο από μια ώρα σε μεταλλική πόρτα εργοστασίου, Σφήνωσε/Εγκλωβίστηκε στην πόρτα εργοστασίου (2), Το άψυχο κορμί της κειτόταν στη μεταλλική πόρτα</p> <p>β. Διέφυγε της προσοχής των δικών της, Εξέθεσαν ανήλικο σε κίνδυνο (2)</p> <p>γ. Υπάλληλος/οι αντιλήφθηκε/αν το γεγονός αλλά δεν</p>

		<p>έπραξε/αν αναλόγως, Ανθρωποκτονία από αμέλεια (2), Αδιαφόρησαν (2) Δεν το αντιλήφθηκαν νόμιζαν ότι ήταν σακούλα, Περνούσαν δίπλα από το άψυχο κορμί του κοριτσιού αδιαφορώντας (μη προσφέροντας βοήθεια) (2), Μετά από εντολή οι εργαζόμενοι έφυγαν πήγαν σπίτι τους, Κάποιος την κλότσησε (2) για να δει αν είναι ζωντανή, Δείχνανε πλήρη αδιαφορία, ενώ έβλεπαν το μικρό κορίτσι αβοήθητο το προσπερνούσαν, Μιλούσαν διαρκώς στο τηλέφωνο, κανείς δεν πήγε να δει αν έχει σφυγμό</p>
4	enimerotiko.gr	<p>α. Εγκλωβίστηκε σε (βαριά) μεταλλική πόρτα εργοστασίου/στην ηλεκτρική συρόμενη πόρτα (3), Σφήνωσε στην πόρτα εργοστασίου, Εγκλωβίστηκε στη σιδερόπορτα του εργοστασίου</p> <p>β. Ξέφυγε από την προσοχή των δικών της, Η μητέρα & η γιαγιά της συνελήφθησαν και αφέθηκαν ελεύθερες</p> <p>γ. Ένα άτομο συνελήφθη με την κατηγορία της ανθρωποκτονίας από αμέλεια (2), Αδιαφόρησαν (2), κανείς δεν την βοήθησε, κάποιος τη σκούντηξε με το πόδι του (2), Δεν άνοιξαν την πόρτα εγκαίρως</p>
5	zougla.gr	<p>α. Εγκλωβίστηκε σε μεταλλική πόρτα εργοστασίου/από τη συρόμενη πόρτα του εργοστασίου (2), Σφήνωσε σε συρόμενη μεταλλική πόρτα βάρους ενός τόνου</p> <p>β. Διέφυγε της προσοχής της μητέρας & της γιαγιάς της, Εξέθεσαν ανήλικο σε κίνδυνο</p> <p>γ. Έγινε αντιληπτή από κάποιον εργαζόμενο, Ενημερώθηκε ο γενικός διευθυντής εγκαταστάσεων-δεν έκαναν κάτι για να βοηθήσουν, Ένα άτομο συνελήφθη με την κατηγορία της ανθρωποκτονίας από αμέλεια</p>
6	pagenews.gr	<p>α. Σφήνωσε σε μεταλλική πόρτα εργοστασίου, Εγκλωβίστηκε σε συρόμενη ηλεκτρική/μεταλλική πόρτα</p>

		<p>εργοστασίου (2) βάρους 1 τόνου</p> <p>β. Διέφυγε της προσοχής των δικών της, Εξέθεσαν ανήλικο σε κίνδυνο</p> <p>γ. Ένα άτομο συνελήφθη με την κατηγορία της ανθρωποκτονίας από αμέλεια (2), Πέρασαν το παιδί για σακούλα-κανείς δεν του πρόσφερε βοήθεια-αδιαφόρησαν</p>
7	alfavita.gr	<p>α. Σφήνωσε/Εγκλωβίστηκε σε μεταλλική πόρτα εργοστασίου (2), Κλείστηκε/Εγκλωβίστηκε από βαριά (συρόμενη) πόρτα εργοστασίου (2)</p> <p>β. Διέφυγε της προσοχής των δικών της, Συνελήφθησαν η μητέρα & η γιαγιά της 8χρονης για έκθεση ανηλίκου σε κίνδυνο</p> <p>γ. Ένα άτομο συνελήφθη με την κατηγορία της ανθρωποκτονίας από αμέλεια, Την είδαν και δεν την βοήθησαν, απλά τη σκούντηξαν με το πόδι (2), μιλούσαν στο τηλέφωνο-κανείς δεν έτρεξε προς το μέρος της, Επιδείκνυαν αδιαφορία, περνούσαν από δίπλα της και δεν την βοήθησαν</p>
8	makeleio.gr	<p>α. Εγκλωβίστηκε σε μεταλλική πόρτα εργοστασίου/σε συρόμενη ηλεκτρική πόρτα/στην ηλεκτρική μεταλλική πόρτα, Σφήνωσε από βαριά πόρτα εργοστασίου</p> <p>β. Διέφυγε της προσοχής των δικών της, Συνελήφθησαν για έκθεση ανηλίκου σε κίνδυνο και αφέθηκαν ελεύθερες, Τους διέφυγε το παιδί σε μεγάλη απόσταση από το σπίτι του</p> <p>γ. Συνελήφθη ένα άτομο με την κατηγορία της ανθρωποκτονίας από αμέλεια (2), Περνούσαν άνθρωποι από το σημείο-πέρασαν το παιδί για σακούλα-δεν το βοήθησαν, Είδαν το κορίτσι-κάποιος το κλότσησε για να δει αν ζει-δεν ειδοποίησαν την αστυνομία-αδιαφόρησαν</p>

9	tanea.gr	<p>α. Σφήνωσε/Εγκλωβίστηκε σε (βαριά) μεταλλική πόρτα εργοστασίου (4), Εγκλωβίστηκε στη (σιδερένια) πόρτα του εργοστασίου (2), Εγκλωβίστηκε σε μεταλλική πόρτα εργοστασίου 2 φορές (2)</p> <p>β. Ξέφυγε της προσοχής των οικείων της, Η μητέρα & η γιαγιά της 8χρονης συνελήφθησαν για έκθεση ανηλίκου σε κίνδυνο</p> <p>γ. Ένα άτομο συνελήφθη με την κατηγορία της ανθρωποκτονίας από αμέλεια, Οι υπάλληλοι την είδαν αλλά δεν την πλησίασε κανείς, Είδαν το κορίτσι-αδιαφόρησαν πλήρως- ένας εργαζόμενος πλησίασε και με το πόδι του την σκούνηξε για να δει αν ζει (2), Υπάρχουν άνθρωποι που περνούν από το σημείο με χαρακτηριστική αδιαφορία-κανείς δεν προσπάθησε να σώσει την 8χρονη, Αποχωρούν ένας-ένας από το κτίριο χωρίς να βοηθήσουν την Όλγα</p>
10	typosthes.gr	<p>α. Εγκλωβίστηκε στη συρόμενη πόρτα της εισόδου του εργοστασίου, Σφηνώθηκε στη μεταλλική πόρτα εργοστασίου βάρους μισού τόνου</p> <p>β. Εξέθεσαν ανήλικο σε κίνδυνο</p> <p>γ. Περνούν από δίπλα της σαν να μην συμβαίνει τίποτα-πέρασαν το παιδί για σακούλα-αποχωρούν από δίπλα του αδιαφορώντας, Δεν την βοήθησαν-αδιαφόρησαν-κάποιος τη σκούνηξε με το πόδι του</p>

4.2.5 Μελέτη του άξονα Σκοπός:

Α/Α	ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΕΙΔΗΣΕΟΓΡΑΦΙΚΟΙ ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ	ΠΡΟΣΩΠΟ
1	in.gr	α. Το κορίτσι προσπαθούσε να μπει στις εγκαταστάσεις του εργοστασίου/της εταιρείας (5), Προσπάθησε να φύγει

		<p>από το προαύλιο του εργοστασίου</p> <p>β. Αδιαφορία από οικογένεια</p> <p>γ. Ίσως κάποιος την κυνηγούσε (2) (σύμφωνα με την γιαγιά και τον παππού της 8χρονης), Το κορίτσι ζήτησε να πάει να πάρει κάτι να φάει λίγα μέτρα πιο κάτω από ένα μαγαζί όπως συνήθιζε (σύμφωνα με τη γιαγιά της 8χρονης)</p> <p>δ. Αδιαφορία (9) από όσους βρίσκονταν εκεί στο συμβάν, Ανθρωποκτονία, Δόλος, Ρατσισμός, Απανθρωπιά, Αναισθησία, Αποκτήνωση</p>
2	lifo.gr	<p>α. Προσπαθούσε να μπει στο εσωτερικό των εγκαταστάσεων (2)</p> <p>β. Ανθρωποκτονία από αμέλεια, Αδιαφορία (2)</p>
3	dikaiologitika.gr	<p>α. Επιχείρησε να μπει στις εγκαταστάσεις του εργοστασίου (3), Γνώριζε ότι υπήρχε φωτοκύτταρο στην πόρτα και πήγαινε εκεί για να παίξει (2)</p> <p>β. Αδιαφορία από οικογένεια/αμέλεια, Έκθεση ανηλίκου σε κίνδυνο (2)</p> <p>γ. Αδιαφορία από υπάλληλο/ους (6), Ανθρωποκτονία από αμέλεια (2), Δόλος, Κακουργηματική πράξη (2), Αμέλεια</p>
4	enimerotiko.gr	<p>α. Προσπάθησε να μπει μέσα στις εγκαταστάσεις του εργοστασίου (2), Πίστευε ότι η πόρτα λειτουργεί με φωτοκύτταρο (2)</p> <p>β. Αδιαφορία από οικογένεια, Αμέλεια, Έκθεση της 8χρονης</p> <p>γ. Ανθρωποκτονία από αμέλεια (2), Αδιαφορία (2)</p>
5	zougla.gr	<p>α. Προσπάθησε να μπει μέσα στον εσωτερικό χώρο του εργοστασίου/ στις εγκαταστάσεις της εταιρείας (2)</p> <p>β. Αδιαφορία από οικογένεια, Έκθεση ανηλίκου σε</p>

		κίνδυνο, Αμέλεια γ. Αδιαφορία, Ανθρωποκτονία από αμέλεια
6	pagenews.gr	α. Προσπάθησε να μπει στις εγκαταστάσεις της εταιρείας (3), Γνώριζε ότι υπήρχε φωτοκύτταρο στην πόρτα και πήγαινε εκεί για να παίξει β. Ανθρωποκτονία από αμέλεια (2), Κάλυψη θανάτου-ανθρωποκτόνος δόλος γ. Έκθεση ανηλίκου σε κίνδυνο (2), Αμέλεια
7	alfavita.gr	α. Προσπάθησε να μπει μέσα στις εγκαταστάσεις της εταιρείας β. Αδιαφορία από οικογένεια, Έκθεση ανηλίκου σε κίνδυνο γ. Ανθρωποκτονία από αμέλεια, Αδιαφορία (2)
8	makeleio.gr	α. Επιχείρησε να μπει στις εγκαταστάσεις εργοστασίου (2) β. Αδιαφορία από οικογένεια (3) γ. Ανθρωποκτονία από αμέλεια (2), Αδιαφορία, Κακουρηματική πράξη
9	tanea.gr	α. Προσπάθησε να μπει μέσα στις εγκαταστάσεις του εργοστασίου/ της εταιρείας β. Αμέλεια/Αδιαφορία από οικογένεια, Έκθεση ανηλίκου σε κίνδυνο γ. Κάποιος την κυνηγούσε (σύμφωνα με τον παππού της 8χρονης), Ζήτησε να πάει να πάρει κάτι να φάει λίγα μέτρα πιο πέρα (σύμφωνα με τη γιαγιά της 8χρονης) δ. Ανθρωποκτονία από αμέλεια, Αδιαφορία (3), Δόλος, Κακουρηματική πράξη
10	typosthes.gr	α. Έκθεση ανηλίκου σε κίνδυνο

4.3 Κοινά σημεία δημοσιεύσεων

Αρχικά σε όλα τα άρθρα, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, υπάρχουν κοινά σημεία. Στην αρχή αναφέρεται ότι η δχρονη προσπάθησε να μπει στις εγκαταστάσεις της εταιρείας/εργοστασίου, αφού διέφυγε της προσοχής των οικείων της, όπου και βρήκε ακαριαίο θάνατο. Αργότερα αναλύεται το βίντεο ντοκουμέντο που ήρθε στη δημοσιότητα με κάθε κίνηση και αντίδραση. Αξιοσημείωτο είναι πως σε ορισμένα άρθρα αναφέρεται ότι κάποιος την κυνηγούσε, σύμφωνα με τα όσα καταθέτει η πλευρά του θύματος, σε άλλα, όπως προαναφέρθηκε, ότι προσπάθησε/επιχείρησε να μπει στις εγκαταστάσεις της εταιρείας, ενώ προς το τέλος αναφέρεται ότι η δχρονη γνώριζε ότι η μεταλλική πόρτα είχε φωτοκύτταρο και πήγαινε εκεί για να παίξει. Ταυτόχρονα, σε κάποια άρθρα λέγεται, σύμφωνα με τη γιαγιά της δχρονης που έχασε τη ζωή της, ότι, ενώ περνούσαν από την περιοχή, το κορίτσι της ζήτησε να πάει να πάρει κάτι να φάει λίγα μέτρα πιο πέρα σε ένα μαγαζί, όπως συνήθιζε, και εκείνη την άφησε. Εν συνεχεία, και με βάση νέες πληροφορίες και καινούρια στοιχεία, προκύπτει ότι ο θάνατος της δχρονης δεν ήταν ακαριαίος, αλλά προκλήθηκε από ασφυξία και εσωτερική αιμορραγία από το κλείσιμο της βαριάς πόρτας, συνθλίβοντας τη σπονδυλική της στήλη. Παράλληλα λέγεται ότι, ενώ το εργοστάσιο λειτουργεί σε 3 βάρδιες όλο το 24ωρο, δόθηκε από την διοίκηση εντολή να φύγουν οι υπάλληλοι και να σταματήσει η παραγωγή, όταν αντιλήφθηκαν το γεγονός. Οι υπάλληλοι περνούσαν δίπλα από την Όλγα χωρίς να της προσφέρουν βοήθεια, ενώ κάποιος φαίνεται να την πλησιάζει και με το πόδι του να την σκουντάει ή κλωτσάει για να δει αν ζει. Ακόμα αναφέρεται ότι υπάρχει στο παρασκήνιο ένα αυτοκίνητο και μία μηχανή, ενώ ο υπάλληλος που βγήκε έξω φαίνεται να συνομιλεί με τον οδηγό του οχήματος. Ωστόσο η Αστυνομία δεν έχει ειδοποιηθεί και περνάει τυχαία από το σημείο. Τελικά, προκύπτει ότι ο τραγικός θάνατος της δχρονης δεν ήταν ακαριαίος, αφού προκλήθηκε από συμφόρηση πνευμόνων και πνευμονικού οιδήματος εντός 5 λεπτών, και παράλληλα δεν βρέθηκαν συντριπτικά κατάγματα στο σώμα της. Τέλος, αναφέρεται από την Πυροσβεστική Υπηρεσία, η οποία βρίσκεται ούτε 10 μέτρα μακριά από την πόρτα του εργοστασίου, ότι χρειαζόταν απλά να πατήσουν ένα κουμπί για να ανοίξει η βαριά πόρτα. Η ποινική αποτίμηση, τελικά, κατατείνει προς την αμέλεια.

Κεφάλαιο 5^ο : Συζήτηση και Συμπεράσματα

5.1 Συζήτηση ευρημάτων, βάσει ερευνητικών ερωτημάτων

5.1.1 Πώς παρουσιάστηκε το τραγικό γεγονός από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης;

Παρατηρήθηκε σχετική και μεγάλη ομοιότητα στα άρθρα μεταξύ τους και η πλειοψηφία αυτών επιχείρησε να αναλύσει διεξοδικά κάτω από ποιες συνθήκες εκτυλίχθηκε το συμβάν που οδήγησε στο θάνατο της 8χρονης Όλγας. Περιγράφουν και χαρακτηρίζουν το συμβάν, δηλαδή το θάνατο της 8χρονης, με λέξεις όπως φρικτό, τραγικό, αποτρόπαιο, μαρτυρικό, ασφυκτικό, ενώ χρησιμοποιούν και λέξεις για το χαρακτηρισμό της 8χρονης, όπως κοριτσάκι, παιδάκι, 8χρονο αγγελούδι που ευαισθητοποιούν το κοινό και τους αναγνώστες. Γενικότερα, θα μπορούσε κανείς να πει ότι υπάρχει αντικειμενικότητα, ωστόσο κάποια συμπεράσματα που προέκυψαν άλλαξαν πολλάκις στην πορεία, καθώς δεν ήταν σωστά και έγκυρα και ήταν πολύ νωρίς, όπως για παράδειγμα το συμπέρασμα ότι ο θάνατος της 8χρονης ήταν ακαριαίος, ενώ τελικά δεν ήταν. Υπάρχει μεγάλη διάσταση σχετικά με τα αίτια, καθώς κανείς δεν γνωρίζει πραγματικά πως βρέθηκε εκεί η 8χρονη. Κάποιες απόψεις υποστηρίζουν ότι προσπαθούσε να μπει στις εγκαταστάσεις της εταιρείας, άλλες (σύμφωνα με την πλευρά του θύματος) ότι κάποιος ίσως την κυνηγούσε, ότι ζήτησε να πάει να πάρει κάτι να φάει λίγα μέτρα πιο πέρα, πως γνώριζε ότι η πόρτα λειτουργεί με φωτοκύτταρο και πήγαινε εκεί για να παίξει.

5.1.2 Τί στάση είχε ο κόσμος κατά τη διάρκεια του τραγικού γεγονότος;

Σύμφωνα με όλα όσα αναφέρονται στα άρθρα, αλλά και με βάσει το βίντεο ντοκουμέντο που έχει έρθει στη δημοσιότητα, οι άνθρωποι, είτε περαστικοί, είτε υπάλληλοι, αντιμετώπισαν το τραγικό γεγονός με πλήρη αδιαφορία. Φαίνεται ότι κανένας δεν επιχείρησε να σώσει την 8χρονη, να δει αν ζει ή να τη μεταφέρει στο νοσοκομείο. Ακόμα και εκείνοι που έκαναν ένα “βήμα” παραπάνω από τους υπόλοιπους, την αντιμετώπισαν σαν να είναι κάποιο άψυχο αντικείμενο (κάποιος τη σκούντηξε με το πόδι του για να δει αν ζει). Ορισμένοι υποστηρίζουν στις καταθέσεις τους ότι αντέδρασαν με αυτόν τον τρόπο διότι «σοκαρίστηκαν», «θόλωσαν», όπως λένε, ενώ δίνεται η εντύπωση ότι άλλοι δεν αντιλήφθηκαν καν ότι επρόκειτο για ένα 8χρονο παιδί, αλλά για σακούλα (Dikaiologitika.gr, 2021β).

Λαμβάνοντας υπόψιν το άρθρο της Όλγας Στέφου, που αναρτήθηκε στο διαδικτυακό ειδησεογραφικό ιστότοπο του in.gr στις 26/11/21, με τίτλο «Αυτοί που σκοτώνουν τα παιδιά», μεγάλη σημασία στο θάνατο της 8χρονης λαμβάνει το γεγονός ότι ήταν Ρομά, και το γεγονός ότι δεν αποδεχθήκαμε ποτέ τους Ρομά. Τονίζει πως αν ήταν «λευκή» με καλοφορεμένα ρούχα, το πιθανότερο σενάριο θα ήταν να είχε βοηθηθεί και να είχε σωθεί. Αναφέρεται, επιπροσθέτως, το ενδεχόμενο η πανδημία να μας έχει αποξενώσει και αποκτηνώσει, αλλά καταλήγει στο συμπέρασμα ότι δεν είναι η πανδημία η αιτιολογία του χαμού ενός 8χρονου Ρομά κοριτσιού, αλλά ο ρατσισμός. Ταυτόχρονα, εκφράζεται η πιθανότητα οποιοσδήποτε ενεπλάκη στην τραγωδία να μην βοήθησε, να εθελotuφλούσε, για να μην μπλέξει, καθώς έχουμε το στερεότυπο και την προκατάληψη ότι με τους Ρομά ανθρώπους υπάρχει μεγάλο ενδεχόμενο να μπλέξουμε. (Στέφου, 2021).

Οι γρήγοροι ρυθμοί της σύγχρονης ζωής και της καθημερινότητας σε συνδυασμό με τον τεράστιο όγκο των εργασιακών υποχρεώσεων, περιορίζουν τον ελεύθερο χρόνο των ανθρώπων γενικά, αλλά και τον χρόνο με τον ίδιο τους τον εαυτό, γεγονός που οδηγεί στην αποξένωση και την αλλοτρίωση. Έτσι, πολλοί άνθρωποι εφόσον δεν έχουν καν τον απαιτούμενο χρόνο με τον εαυτό τους, συνάμα δεν έχουν χρόνο και γνώσεις πάνω σε πολιτικά και κοινωνικά θέματα και δρώμενα. Σήμερα οι ανθρώπινες σχέσεις έχουν γίνει πιο αδύναμες και οι άνθρωποι νοιάζονται μόνο για τους εαυτούς τους (Τσικούρας, 2021).

5.1.3 Ποιος κατηγορήθηκε ή ανέλαβε την ευθύνη; Το εργοστάσιο, το προσωπικό, οι γονείς του κοριτσιού;

Αρχικά συνελήφθησαν η μητέρα και η γιαγιά της 8χρονης Όλγας για έκθεση ανηλίκου σε κίνδυνο, οι οποίες στην πορεία αφέθηκαν ελεύθερες. Ωστόσο, αναφέρεται σε όλα τα άρθρα, έπειτα από ένα σημείο, η σύλληψη ενός ατόμου με την κατηγορία της ανθρωποκτονίας από αμέλεια και μόνο προς το τέλος αναφέρεται ότι αυτό το άτομο ήταν ο 44χρονος υπάλληλος που έκλεισε πρώτος τη μεταλλική πόρτα του εργοστασίου. Η εταιρεία ELBISCO, από την πλευρά της, εξέφρασε τα συλλυπητήριά της για τον θάνατο του άτυχου 8χρονου κοριτσιού. Τονίζει, όμως, ότι δεν έχει καμία σχέση με τις επιχειρήσεις στις εγκαταστάσεις των οποίων συνέβη το τραγικό συμβάν του θανάτου της 8χρονης. Αναφέρει, παράλληλα, ότι οι επιχειρήσεις στις εγκαταστάσεις στο Κερατσίνι Πειραιώς, στις οποίες συνέβη το φρικτό γεγονός, δεν έχουν καμία απολύτως σχέση με την εταιρεία ELBISCO και τη μάρκα ΑΛΛΑΤΙΝΗ (μετοχική, επιχειρηματική, εμπορική, συνεργασίας ή άλλη). Τέλος, υποστηρίζει

ότι η επιχείρηση στο Κερατσίνι Πειραιώς χρησιμοποιεί σε προϊόντα παραγωγής της το σήμα ΑΛΛΑΤΙΝΗ, εναντίον της θέλησης της παραπάνω εταιρείας, λόγος για τον οποίο από το 2015 είχαν προσφύγει στην ελληνική δικαιοσύνη και βρίσκονται σε αντιδικία μεταξύ τους.

Σχετικά με την ευθύνη, κατά κανόνα σε τέτοιες περιπτώσεις τείνουμε στο να προσπαθήσουμε να την αποποιηθούμε. Η ευθύνη αναφέρεται σε συνέπειες μετά από συγκεκριμένες πράξεις. Ωστόσο πάντα ως άνθρωποι δρούμε και πράττουμε, ακόμα και όταν δεν κάνουμε κάτι και είμαστε παθητικοί. Κατά αυτόν τον τρόπο είμαστε πάντα υπεύθυνοι για τις πράξεις μας, από τη στιγμή που πάντα δρούμε. Φέρουμε την ευθύνη, αρχικά, για τους εαυτούς μας και εν συνεχεία για τους άλλους, καθώς πάντα αλληλεπιδρούμε με εκείνους, είτε με άμεσο, είτε με έμμεσο τρόπο. Τέλος, από τη στιγμή που έχουμε συνείδηση και επιλογή, αμέσως φέρουμε και ευθύνη (Ταλαμάγκας, 2020).

Τελικά, η ποινική αποτίμηση κατατείνει προς την αμέλεια, ενώ θα πρέπει να απαντηθούν συγκεκριμένα ερωτήματα που έχει θέσει η Εισαγγελία Πειραιά, σχετικά με το αν λειτουργούσε η πόρτα με συγκεκριμένες δικλίδες ασφαλείας που απαιτούνται. Επίσης αναμένεται η νομική αντίδραση της οικογένειας (Zougla.gr, 2021δ).

5.1.4 Πώς επηρεάστηκε η κοινή γνώμη από τον τρόπο που παρουσιάστηκε το γεγονός από τα ΜΜΕ;

Είδαμε παραπάνω στα άρθρα που αναλύθηκαν, ότι θέση πήραν αρκετοί διάσημοι Έλληνες, λέγοντας πολλά, όπως για παράδειγμα «δεν πρέπει να λέγονται άνθρωποι αυτοί», ενώ άλλοι χαρακτηρίζουν ως «απανθρωπιά, αναισθησία, αποκτήνωση» το συγκεκριμένο γεγονός. Ταυτόχρονα, βλέπουμε παρουσιάστρια δελτίου ειδήσεων να λυγίζει στον αέρα (Dikaiologitika.gr, 2021γ).

«Οι άνθρωποι πια δεν έχουν χρόνο ν' ακούσουν τον συνάνθρωπό τους. Έχουν χάσει το αληθινό νόημα της ζωής. Κυνηγούν τα υλικά αγαθά, αντί να καλλιεργήσουν την ψυχή, το πνεύμα και την ανθρωπιά τους. Ένα σύννεφο μιζέριας έχει καταπλακώσει την ανθρωπιά» (Τσικούρας, 2021).

Στην ανάρτηση που έκανε ο Αύγουστος Κορτώ (2021) για τον άδικο χαμό της δχρονης σε κοινωνικά μέσα και συγκεκριμένα στο Facebook, υπήρξαν εκατοντάδες σχόλια, εκ των οποίων τα περισσότερα αναφέρονταν στην κακία των ανθρώπων, καταδικάζοντας τόσο την απάνθρωπη συμπεριφορά των εργαζομένων, όσο και την συμπεριφορά των γονέων-οικείων της δχρονης, οι οποίοι την άφησαν χωρίς επίβλεψη. Τέλος, μέσω των σχολίων, εκφράζεται η

οργή των ανθρώπων, με την επικρατέστερη άποψη να καταδικάζει την αδιαφορία των παρευρισκόμενων.

Οι άνθρωποι, εξαιτίας των γρήγορων ρυθμών ζωής και των πολλαπλών υποχρεώσεων τους, δεν έχουν τον απαιτούμενο χρόνο για την επεξεργασία και εξέταση των διαφόρων κοινωνικών και πολιτικών ζητημάτων της εποχής, με αποτέλεσμα να υιοθετούν χωρίς κριτική σκέψη οτιδήποτε βλέπουν στα ΜΜΕ και στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης, παραβλέποντας τα συμφέροντα που κρύβονται πίσω από αυτά. Έτσι χάνουν την προσωπική τους ταυτότητα, μετατρέπονται σε άβουλα όντα, χωρίς το πλεονέκτημα να διαμορφώνουν τις δικές τους απόψεις για την κοινωνική τους πραγματικότητα (Τσικούρας, 2021).

Επιπροσθέτως, σχετικά με τα ΜΜΕ, μια ομάδα θεωριών, που βασίζεται στις σχολές του λειτουργισμού, της συμβολικής αλληλεπίδρασης, θεωρεί ότι το άτομο υιοθετεί επιλεκτικά τα μηνύματα που βλέπει, τα οποία συμφωνούν με τις ήδη διαμορφωμένες απόψεις του. Όταν το μήνυμα δεν ταιριάζει με τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του, το άτομο το απορρίπτει, το αγνοεί ή το εξηγεί με τον δικό του τρόπο. Ταυτόχρονα, σύμφωνα με αυτήν την θεωρία, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η ηλικία, το φύλο και τα κοινωνικά χαρακτηριστικά. Συμπερασματικά, το άτομο επηρεάζεται έμμεσα, εφόσον για την τελική διαμόρφωση της στάσης του λαμβάνονται υπόψιν και άλλα δεδομένα (Σαρρηγιάννη, 2021).

Τέλος, μια άλλη ομάδα θεωριών, εξηγεί τη «βιομηχανία της μαζικής κουλτούρας» με το παράδειγμα των κοινωνικών δικτύων και τον τρόπο χρήσης τους. Τα ΜΜΕ προβάλλουν πολιτιστικά πρότυπα, τα οποία το κοινό υιοθετεί, ενσωματώνοντας τα στον τρόπο ζωής του. Επιβάλλει, δηλαδή, αντιλήψεις και στάσεις ζωής, που λαμβάνουν καθοριστικό παράγοντα στην καθημερινότητά μας, αλλά και στη ζωή μας. Εξάλλου, ερχόμαστε αντιμέτωποι με τη συνεχή προβολή συγκεκριμένων προτύπων για τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να ζούμε, να διασκεδάζουμε, να συμπεριφερόμαστε, να σκεφτόμαστε, να δρούμε για να είμαστε ευτυχισμένοι, πλήρεις και αποδεκτοί (Σαρρηγιάννη, 2021).

5.1.5 Σχετίζεται η στάση του κόσμου με προκαταλήψεις και στερεότυπα που ενδεχομένως κατέχει;

Σύμφωνα με το προαναφερόμενο άρθρο της Όλγας Στέφου (2021) η στάση του κόσμου σχετίζεται ξεκάθαρα με τον ρατσισμό. Η ίδια αναφέρει, επίσης, ότι αν το κορίτσι είχε άλλα χαρακτηριστικά που θα την παρέπεμπαν σε άλλη κοινωνικοοικονομική τάξη, όπως αν ήταν «λευκό» και καλοντυμένο, κατά πάσα πιθανότητα ο κόσμος θα το βοηθούσε.

Κατά τον Mudde (2011, όπως αναφέρεται στο Σμυρνής, 2013) η πιο ευρέως στοχοποιημένη εθνοτική μειονότητα στην Κεντρική και την Ανατολική Ευρώπη είναι οι Ρομά, που συχνά τη συναντάμε με τον υποτιμητικό όρο «Γύφτοι». Ιδιαίτερα σε χώρες όπου η μειονότητα των Ρομά είναι σχετικά πολυάριθμη τα αισθήματα, η βία και οι ρατσιστικές συμπεριφορές εναντίον τους είναι σημαντικά. Κατά αυτόν τον τρόπο, σε μεγάλο τμήμα της κεντροανατολικής Ευρώπης, οι Ρομά είναι οι βασικοί εχθροί εντός του κράτους, αλλά και εκτός του έθνους (Σμυρνής, 2013).

Οι πιο γνωστές προκαταλήψεις που αφορούν τους Ρομά, κατά τον Mudde (2011, όπως αναφέρεται στο Σμυρνής, 2013), είναι ότι θεωρούνται ως εγγενώς πρωτόγονοι, εγγενώς εγκληματίες, ως κοινωνικά παράσιτα και ως επωφελούμενοι των θετικών διακρίσεων εκ μέρους του κράτους. Ωστόσο, τα τεράστια επίπεδα ανεργίας που χαρακτηρίζουν την πληθυσμιακή ομάδα των Ρομά εκλαμβάνονται ως στοιχείο της υποτιθέμενης παρασιτικής φύσης τους. Οι προκαταλήψεις αυτές και οι γενικεύσεις, που αφορούν σε ολόκληρη την πληθυσμιακή ομάδα των Ρομά, οδηγούν στην στοχοποίηση τους (Σμυρνής, 2013).

«Από τη στιγμή που γεννιέται ένας άνθρωπος, μέχρι και τη στιγμή που πεθαίνει, βρίσκεται, χωρίς να το επιλέγει, ενταγμένος σε ένα κοινωνικό πλαίσιο. Και είναι υποχρεωμένος να μάθει να ζει και να συμπεριφέρεται σύμφωνα με αυτά που επιτάσσει και ορίζει η κοινωνία στην οποία έτυχε να ανήκει.» (Μάρκος, 2019). Επομένως σε όλο τον κόσμο υπάρχουν άνθρωποι όλων των ειδών, με διαφορετικές απόψεις και διαφορετικό χαρακτήρα. Κάθε άνθρωπος, λοιπόν, είναι αποτέλεσμα της κοινωνίας, μέσα στην οποία αναπτύχθηκε και ζει. Συχνά όταν άνθρωποι από διαφορετικές κοινωνίες έρχονται κοντά, παρατηρούμε φαινόμενα όπως ανταλλαγή ιδεών και συμπεριφορών, εξέλιξη και κατανόηση ως προς τα καινούργια δεδομένα. Άλλες όμως φορές υπάρχει και η σύγκρουση, ο φόβος, η απέχθεια και το μίσος, ιδίως προς το διαφορετικό. Φόβος μην αλλοτριωθούμε και μην αλλοιωθούμε. Εν ολίγοις, οποιοσδήποτε αποκλίνει από το πλαίσιο που έχουμε μάθει, πρέπει να απομονώνεται για να νιώθουμε εμείς οι ίδιοι ασφαλείς (Πολιτάκη, χ.χ).

Ο κόσμος, στον οποίο ζούμε, υποφέρει από τον πόνο και τη δυστυχία των ανθρώπων. Η κοινωνία μας μας σκληραγωγεί καθημερινά, καθιστώντας μας απαθείς μπροστά σε απαράδεκτα και τραγικά σκηνικά, ενώ θα έπρεπε να μας ευαισθητοποιεί όλο και πιο πολύ. Η αδιαφορία δεν αφορά μονάχα στην πολιτική απάθεια, αλλά αφορά, επίσης, στην ηθική συμπεριφορά και τις κοινωνικές σχέσεις (Μάρκος, 2019).

Σε κοινωνικό επίπεδο αδιαφορούμε για τους συνανθρώπους μας, ενώ συχνά τους θεωρούμε και αντίπαλους μας. Παρκάρουμε όπου βρούμε, είτε σε διαβάσεις πεζών, είτε σε διαβάσεις ΑΜΕΑ, είτε σε parking ΑΜΕΑ, είτε σε στρόφες, αδιαφορώντας για τους συνανθρώπους μας. Οδηγούμε όπως μας αρέσει, έχοντας πλήρη αδιαφορία για τον συνάνθρωπό μας, είτε είναι οδηγός, είτε είναι πεζός. Περπατάμε σε δρόμους γεμάτους από κορμιά σωριασμένα σε γωνίες, στοιβαγμένα κοντά σε κάδους σκουπιδιών και περικυκλωμένα από χάρτινες κούτες. Το μόνο που κάνουμε για αυτό είναι να συνεχίζουμε να περπατάμε. Όλοι βρίσκουμε το θέαμα αυτών των καταστάσεων αποτρόπαιο ή σοκαριστικό, αλλά με τον καιρό το "συνηθίσαμε" (Μάρκος, 2019). Στην προκειμένη περίπτωση ενδεικτικό παράδειγμα της αδιαφορίας, της απάθειας αλλά και της ασέβειας, αποτελεί ο θάνατος ενός ανήλικου κοριτσιού.

Έτσι, λοιπόν, η στάση των ανθρώπων εκείνη τη στιγμή και η συμπεριφορά τους πιθανότατα βασίζονται και σχετίζονται με προκαταλήψεις, στερεότυπα, αλλά και κοινωνικές διακρίσεις. Γιατί, εκ του αποτελέσματος, πέρα από τις στάσεις αποστροφής και εχθρότητας για τα μέλη μιας ομάδας που χαρακτηρίζουν τις προκαταλήψεις, ένα 8χρονο κορίτσι έχασε τη ζωή του και του στερήθηκε το δικαίωμα στην ανθρώπινη ζωή.

5.1.6 Η οικονομική κρίση σχετίζεται με το συγκεκριμένο γεγονός, υποθέτοντας ότι αυξάνει τον ατομικισμό και κάνει τους ανθρώπους να αδιαφορούν για τους συνανθρώπους τους, καθώς έχουν ήδη αρκετά προβλήματα;

Ζούμε στην εποχή του ατομικισμού, όπου ο καθένας σκέφτεται τον εαυτό του, η οποία εποχή χαρακτηρίζεται από έντονο ανταγωνισμό. Η οικονομική κρίση έχει διαιρέσει τους ανθρώπους στην κατηγορία των ευαισθητοποιημένων, εκείνων, δηλαδή, που διατίθενται να βοηθήσουν τους συνανθρώπους τους, και σε εκείνους που έχουν κλειστεί ακόμα περισσότερο στους εαυτούς τους, κοιτώντας μονάχα πως θα επιβιώσουν οι ίδιοι (Μπέλλου, 2012).

Ο ατομικισμός αφορά στην υπερβολική ή και στην αποκλειστική ενασχόληση με τον εαυτό μας, σε συνδυασμό με την αδιαφορία για τους συνανθρώπους μας. Ο καθένας, έτσι, ανησυχεί για το δικό του συμφέρον και όχι για το κοινό. Αποτελέσματα του ατομικισμού είναι η αδικία, η αδιαφορία για τους συνανθρώπους και η εκμετάλλευση, ενώ προϋδεάζεται η κατάσταση για συναισθήματα όπως μίσος, ζήλια και κακία. Στον ατομικισμό δεν υπάρχει ηθική, αλλά παρατηρούνται άλλα κυρίαρχα χαρακτηριστικά, όπως η απληστία και η υποδούλωση στο εγώ. Ο ατομικισμός διακρίνεται παντού στην καθημερινότητά μας, στην

οδήγηση, στην αγορά, στις διάφορες εκδηλώσεις, στην παρέα και σε πολλά άλλα (Τζιγκουνάκη, 2020).

Κατά την άποψη της παραπάνω αρθρογράφου, Τζιγκουνάκη (2020), ως ανθρώπινα όντα είμαστε φτιαγμένοι για το Εμείς και όχι για το Εγώ, καθώς με το να είμαστε σε καθημερινή και συχνή αλληλεπίδραση με άλλους δεν είναι δυνατόν να εστιάζουμε μονάχα στο δικό μας συμφέρον. Μέσα από την θεωρία του ατομικισμού δεν υπάρχει τίποτα συλλογικό. Ο ατομικισμός στηρίζεται στην αδιαφορία για τους συνανθρώπους και στις αδικίες. Ξεχνάμε ότι όλοι οι άνθρωποι είμαστε κομμάτια του συνόλου και μόνο όταν το σύνολο ευημερεί, ευημερεί και το άτομο. Ο ατομικισμός, ως πρότυπο ζωής, κατά το οποίο το άτομο θεωρεί τον εαυτό του σαν ύψιστη αξία αυτού του κόσμου οδηγεί στο μηδενισμό, και ο μηδενισμός δεν κάνει καμία διάκριση, μηδενίζει όχι μόνο το σύνολο αλλά και την μονάδα (Τζιγκουνάκη, 2020).

Το Εθνικό Παρατηρητήριο του Ρατσισμού και της Ξενοφοβίας καταγράφει τη δραματική αύξηση των περιστατικών ρατσιστικής βίας. Η οικονομική κρίση και οι επιπτώσεις της οδηγούν στην περαιτέρω αύξηση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας και των διακρίσεων. Η επίπτωση της κρίσης είναι ορατή και έχει αντίκτυπο στις μειοψηφικές, αποκλεισμένες και περιθωριοποιημένες ομάδες του πληθυσμού, μέσα από την κατάρρευση του κοινωνικού κράτους, της πρόνοιας, της εκπαίδευσης και της υγείας. Σε τέτοιες περιόδους αναπτύσσονται με μεγαλύτερη ευκολία οι ρατσιστικές συμπεριφορές. Τέλος σε τέτοιες περιόδους τα δικαιώματα των μειοψηφιών και των περιθωριοποιημένων έρχονται σε δεύτερη μοίρα ή αγνοούνται παντελώς. Έτσι οι μειονότητες αντιμετωπίζουν πιο βίαια από όλους τις συνέπειες που επιφέρει η κρίση του οικονομικού και πολιτικού συστήματος (Εθνικό Παρατηρητήριο του Ρατσισμού και της Ξενοφοβίας, 2009).

5.2 Συμπεράσματα

Στο διάστημα μεταξύ τις 20/11/21 έως τις 18/12/21 δημοσιεύθηκαν συνολικά από όλους τους διαδικτυακούς ειδησεογραφικούς ιστότοπους 74 άρθρα σχετικά με το περιστατικό που μελετάται στη συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία, δηλαδή το θάνατο της 8χρονης Όλγας. Η ουσία παραμένει η ίδια, ένα 8χρονο Ρομά κορίτσι απεβίωσε αβοήθητο στη θέα πολλών ανθρώπων και κανείς δεν έσπευσε πραγματικά να τη βοηθήσει, αποτρέποντας το αποτέλεσμα του τραγικού γεγονότος. Παρατηρείται σύγχυση και διάσταση σχετικά με τα αίτια που η 8χρονη βρέθηκε εξ' αρχής στο χώρο των εγκαταστάσεων του εργοστασίου και κανείς δεν

γνωρίζει τους λόγους στην πραγματικότητα. Όπως αναφέρθηκε νωρίτερα, ορισμένοι διαδικτυακοί ιστότοποι υπερανέλυσαν το συμβάν (π.χ in.gr → 17 άρθρα), ενώ άλλοι αναφέρθηκαν απλά στο γεγονός και στα αποτελέσματα αυτού, χωρίς να επεκταθούν περαιτέρω (π.χ tyrothes.gr → 2 άρθρα).

Σύμφωνα με το άρθρο του Συντάγματος 5^Α «καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφορία και στη διαχείρισή της». Ο τρόπος με τον οποίο τα ΜΜΕ διαχειρίζονται πληροφορίες που αφορούν την εγκληματικότητα έχει προβληματίσει την επιστήμη της Εγκληματολογίας, εφόσον μέσω αυτών επιτυγχάνεται η πληροφόρηση των πολιτών για τα κοινωνικά ζητήματα και η διαμόρφωση της κοινωνικής συνείδησης. Ο τρόπος επιλογής των ειδήσεων από τα ΜΜΕ δεν είναι αντικειμενικός, γεγονός που έχει αποδειχθεί από έρευνες των κοινωνικών αναπαραστάσεων για το έγκλημα και τον εγκληματία. Πρωταρχικό στόχο τους αποτελεί η αύξηση της ακροαματικότητας, η οποία προέρχεται από τη συγκινησιακή φόρτιση και τον εντυπωσιασμό που αναζητά το κοινό. Τα κριτήρια με βάση τα οποία επιλέγουν τις ειδήσεις δίνουν έμφαση στη σοβαρότητα του εγκλήματος, δηλαδή στις ανθρωποκτονίες, σε εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και στο οργανωμένο έγκλημα, στη θέση του θύματος, όπου ιδιαίτερη προσοχή δίνεται όταν το θύμα είναι ηλικιωμένος ή παιδί και στον τρόπο που πραγματοποιήθηκε το έγκλημα (Κωνσταντίνου, 2018).

Εδώ και δεκαετίες, τα «παραδοσιακά» μέσα ενημέρωσης έρχονται αντιμέτωπα με οικονομικά θέματα, ανταγωνίζονται τα νέα μέσα, την παραπληροφόρηση στα κοινωνικά δίκτυα και στο Διαδίκτυο. Ταυτόχρονα μεγεθύνονται οι ανάγκες μειονοτήτων, η ανισότητα, η μετανάστευση, ο διχασμός «συντηρητικών»-«προοδευτικών» και οι απειλές που δέχεται η δημοκρατία. Μεγάλα μέσα ενημέρωσης άρχισαν να ασχολούνται με θέματα που δεν έκαναν προηγουμένως, στην προσπάθεια τους να επιβιώσουν και να εξελιχθούν. Στην Ελλάδα τα μέσα ενημέρωσης παραδοσιακά εκφράζουν θέσεις και ισχυρές, αντιμαχόμενες απόψεις. Επομένως, το να παίρνουμε θέση δεν οδηγεί σε μια κοινώς αποδεκτή «αλήθεια». Αξίζει να σημειωθεί ότι βασική ανάγκη μιας κοινωνίας που έχει διχαστεί είναι μέσα ενημέρωσης που μπορούν να είναι αξιόπιστα σχετικά με την πληροφόρηση και την τιμιότητα της άποψής τους (Κωνσταντάρας, 2023).

«Ως κοινωνία φαίνεται να αγνοούμε επιδεικτικά τον σεβασμό των δικαιωμάτων του ατόμου, να αγνοούμε και να υποβαθμίζουμε το διαφορετικό και ακόμα χειρότερα να δικαιολογούμε πράξεις μίσους που απορρέουν από «καθυστερημένες» νοητικές συνήθειες.» (Κατσούλας, Ορφανός, Πάτσιου, 2018).

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, «οι παραβατικές συμπεριφορές, με τις οποίες συχνά συνδέεται η πληθυσμιακή ομάδα των Ρομά, γίνονται αντιληπτές ως αποτέλεσμα εγγενών, βιολογικών αιτιών και όχι ως συνέπεια των κοινωνικών συνθηκών και της απομόνωσης, στις οποίες η κοινωνία τους έχει επιβάλει να ζουν. Τα περισσότερα ΜΜΕ, αντίθετα, διοχετεύουν το μίσος στην κοινωνία και λειτουργούν ως πολλαπλασιαστές κοινωνικών στερεότυπων» (Κατσούλας, Ορφανός, Πάτσιου, 2018).

Το παραπάνω περιστατικό, ο θάνατος ενός 8χρονου παιδιού αποτελεί πραγματικά το ζωντανό παράδειγμα του πόσο ατομικιστής, εγωκεντρικός, ρατσιστής και απάνθρωπος έχει γίνει ο κόσμος, ο οποίος «βουλιαγμένος», «πνιγμένος» και «βομβαρδισμένος» από τη δική του καθημερινότητα, ενεργώντας με βάση τη δική του ηθική και τις δικές του αξίες παρέλειψε και στην ουσία επέλεξε να μη βοηθήσει, ώστε να σωθεί η ζωή ενός ανθρώπου, παιδιού ή μη, γένους θηλυκού ή αρσενικού, Ρομά ή μη.

Βιβλιογραφία

- Αναγνωστοπούλου, Τ., Τριλίβα, Σ., Χατζηνικολάου, Σ. (2008). *Ούτε καλύτερος, ούτε χειρότερος...Απλά διαφορετικός! :Ασκήσεις ευαισθητοποίησης στη διαφορετικότητα για παιδιά δημοτικού και γυμνασίου*. Αθήνα: Gutenberg.
- Αραμπατζή, Φ. (2012). *Ανάλυση – Αξιολόγηση κλάδου Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης*. (Μεταπτυχιακή Εργασία). Πανεπιστήμιο Μακεδονίας: Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Διοίκηση Επιχειρήσεων. Ανακτήθηκε από : <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/14820/3/ArampatziPhoteiniMsc2012.pdf> (Ημερομηνία Πρόσβασης 11/01/2022)
- Βαλάρης, Σ. (2016). *Πώς έγιναν τα ΜΜΕ παντοδύναμα;* Ανακτήθηκε από: https://www.huffingtonpost.gr/sotiris-valaris/-7527_b_12166530.html (Ημερομηνία Πρόσβασης 15/03/23)
- Βενιέρης, Δ. (2015). *Κοινωνική Πολιτική: Έννοιες & Σχέσεις*. Αθήνα: Τόπος.
- Γαλάνης, Π. (2018). *Μέθοδοι συλλογής δεδομένων στην ποιοτική έρευνα*. Ανακτήθηκε από <https://www.mednet.gr/archives/2018-2/pdf/268.pdf> (Ημερομηνία Πρόσβασης 12/01/2022)
- Δραγώνα, Θ. (2007). *Στερεότυπα και Προκαταλήψεις*. Πανεπιστήμιο Αθηνών. Ανακτήθηκε από: <http://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/3227/933.pdf> (Ημερομηνία Πρόσβασης 25/02/23)
- Εθνικό Παρατηρητήριο του Ρατσισμού και της Ξενοφοβίας (2009). *Ρατσισμός και κοινωνία σε κρίση. Δήλωση του Εθνικού Παρατηρητηρίου για την Παγκόσμια Ημέρα κατά του Ρατσισμού*. Ανακτήθηκε από: https://www.hlhr.gr/wp-content/uploads/2018/01/pr_hlhr-kemo-day-r-21.3.2009.pdf (Ημερομηνία Πρόσβασης 14/03/23)
- Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο (2021). *Παραπληροφόρηση στην ΕΕ: υπό αντιμετώπιση όχι όμως και υπό απόλυτο έλεγχο*. Ανακτήθηκε από: https://ketlib.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/ket/3641/SR_Disinformation_EL.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Ημερομηνία Πρόσβασης 25/11/22)
- Ζάρκα, Ε., Πρέντζα, Δ., Σταμούλης, Ι., Χραπάλου, Ι. (2020). *Η παρουσίαση του προσφυγικού μέσα από τον έντυπο και διαδικτυακό τύπο* (Διπλωματική Εργασία). Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο: Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας. Ανακτήθηκε από: https://apothesis.lib.hmu.gr/bitstream/handle/20.500.12688/9617/ZarkaElpiniki_Prent

[zaDespoina_StamoulisIoannis_ChrapalouIoanna2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y](#)

(Ημερομηνία Πρόσβασης 01/01/2022)

- Καλλινάκη, Θ. (2011). *Εισαγωγή στη θεωρία & την πρακτική της κοινωνικής εργασίας*. Αθήνα: Τόπος
- Κανδυλάκη, Α. (2009). *Κοινωνική εργασία σε πολυπολιτισμικό περιβάλλον* (2^η έκδ.). Αθήνα: Τόπος.
- Καρατζίου, Ν. (2022). *Έλληνες Ρομά: Πολλά τα κονδύλια, μικρή η ενσωμάτωση*. Ανακτήθηκε από: <https://www.lifo.gr/articles/roma-polla-ta-kondyλια-mikri-i-ensomatosi> (Ημερομηνία Πρόσβασης 26/02/23)
- Καταπολεμώντας τις διακρίσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση (2005). Ευρωπαϊκή Επιτροπή: Βρυξέλλες-Βέλγιο.
- Κατσούλας, Α., Ορφανός, Α., Πάτσιου, Α. (2018). *Έγκλημα, μίσος, προκατάληψη*. Ανακτήθηκε από: https://www.efsyn.gr/stiles/apopseis/153896_egklima-misos-prokatalipsi (Ημερομηνία Πρόσβασης 23/02/23)
- Κωνσταντάρας, Ν. (2023). *Η «αντικειμενικότητα» και η «αλήθεια»*. Ανακτήθηκε από: <https://www.kathimerini.gr/opinion/562262482/i-antikeimenikotita-kai-i-alitheia/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 23/02/23)
- Κωνσταντίνου, Κ. (2018). *Η Επίδραση των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης στην κοινή γνώμη για την εγκληματικότητα*. Ανακτήθηκε από: <https://socialpolicy.gr/2018/05/η-επίδραση-των-μέσων-μαζικής-ενημέρωσ.html> (Ημερομηνία Πρόσβασης 25/02/23)
- Μάρκος, Μ. (2019). *Αδιαφορία, ανομία, αναξιοκρατία: τα τρία κακά της μοίρας μας*. Ανακτήθηκε από: <https://www.capital.gr/me-apopsi/3368267/adiaforia-anomia-anaxiokratia-ta-tria-kaka-tis-moiras-mas> (Ημερομηνία Πρόσβασης 12/01/2022)
- Μπέλλου, Σ. (2012). *Η εποχή του ατομικισμού ή η ώρα της αλληλεγγύης;* Ανακτήθηκε από: <https://www.tovima.gr/2012/10/15/opinions/i-epoxi-toy-atomikismoy-i-i-wra-tis-allileggyis/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 14/01/23)
- Νόβα-Καλτσούνη, Χ. (2006). *Μεθοδολογία εμπειρικής έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες: Ανάλυση δεδομένων με τη χρήση του SPSS 13*. Αθήνα: Gutenberg.
- Παζαρτζή, Ε. Ν. (2015). *Εισαγωγή στην κοινωνική ψυχολογία*. Αθήνα: Da Vinci.
- Παπαδοπούλου, Δ. (2012). *Κοινωνιολογία του αποκλεισμένου στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*. Αθήνα: Τόπος
- Παπαθεοδώρου, Χ., Πετμεζίδου, Μ., (2004). *Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός*. Αθήνα: Εξάντας.

- Πολιτάκη, Μ. Λ. (χ.χ). *Αδιαφορία: η σοβαρότερη ασθένεια του 21ου αιώνα*. Ανακτήθηκε από: <https://steps.org.gr/adiaforia-h-sovaroterh-astheneia-tou-21-ou-aiwna/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 15/03/23)
- Σαρρηγιάννη, Μ. (2021). *Το άτομο, η κοινωνία και πώς τα ΜΜΕ επηρεάζουν τη ζωή μας*. Ανακτήθηκε από: <https://yourearticles.com/koinwniologia/to-atomo-i-koinwnia-kai-pws-ta-mme-ephreazoun-ti-zwi-mas/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 26/02/23).
- Σμυρνής, Γ. (2013). *Οι φόβοι για τους Ρομά*. Ανακτήθηκε από: <https://www.monopoli.gr/2013/10/23/istories/123017/oi-foboi-gia-toys-roma/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 26/02/23)
- Σταθόπουλος, Π. Α. (2015). *Κοινωνική Προστασία Κοινωνική Πρόνοια: Πολιτικές και προγράμματα*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Στεργίου, Ι. (2012). *Ο ρόλος των ΜΜΕ στη Δημοκρατία*. Ανακτήθηκε από: <https://amarysia.gr/arthra-sxolia-main/44171-2012-06-14-07-13-23> (Ημερομηνία Πρόσβασης 14/01/2022)
- Συνήγορος του Πολίτη. *Φτώχεια*. Ανακτήθηκε από: <https://www.synigoros-solidarity.gr/467/ftoxia> (Ημερομηνία Πρόσβασης 05/09/2022)
- Συνήγορος του Πολίτη. *Ευάλωτες/ Ευπαθείς Ομάδες*. Ανακτήθηκε από: <https://www.synigoros-solidarity.gr/452/evalotes-efpatheis-omades> (Ημερομηνία Πρόσβασης 10/09/22)
- Ταλαμάγκας, Β. (2020). *Περί ατομικής ευθύνης*. Ανακτήθηκε από: <https://www.cnn.gr/focus/apopseis/story/243215/peri-atomikis-eythynis> (Ημερομηνία Πρόσβασης 26/02/23)
- Τζελεπόγλου, Χ. (χ.χ). *Social Media, Κοινωνικά Στερεότυπα και Ρητορική Μίσους*. Ανακτήθηκε από: <https://positivelife.gr/business/nea-draseis/social-media-koinwnika-stereotypa-kai-rhthorikh/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 05/02/2023)
- Τζιγκουνάκη, Ρ. (2020, Ιούνιος 17). *Ατομικισμός: Η σοβαρή ασθένεια της εποχής*. Χανιώτικα νέα. Ανακτήθηκε από: <https://www.haniotika-nea.gr/atomikismos-i-sovari-astheneia-tis-epochis/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 15/01/23).
- Τομπέα, Ε. (2016). *Κοινωνιολογία της κοινωνικής ανισότητας*. Ανακτήθηκε από: <https://socialpolicy.gr/2016/02/κοινωνιολογία-της-κοινωνικής-ανισότη.html> (Ημερομηνία Πρόσβασης 18/08/22)
- Τσαούσης, Δ. Γ. (2006). *Η κοινωνία του ανθρώπου: Εισαγωγή στην κοινωνιολογία*. Αθήνα: Gutenberg.

- Τσικούρας, Δ. (2021). *Αποξένωση, Αλλοτριώση, Ατομικισμός...* Ανακτήθηκε από: <https://www.eleftheria.gr/m/απόψεις/item/295365.html> (Ημερομηνία Πρόσβασης 28/02/23)
- Τσομπανίδης, Γ. (2018). *Η προπαγάνδα από την άποψη του σύγχρονου διεθνούς δικαίου*. (Διπλωματική Εργασία). Πανεπιστήμιο Μακεδονίας: Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών-Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών- Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου. Ανακτήθηκε από : <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/22675/3/TsompanidisGeorgiosMsc2018.pdf> (Ημερομηνία Πρόσβασης 11/01/2022)
- Υπουργείο Δικαιοσύνης (2016). *Η έννοια των διακρίσεων*. Ανακτήθηκε από: <http://www.opengov.gr/ministryofjustice/?p=6737> (Ημερομηνία Πρόσβασης 22/08/22)
- American Psychological Association (2019). *Discrimination: What it is and how to cope*. Ανακτήθηκε από: <https://www.apa.org/topics/racism-bias-discrimination/types-stress> (Ημερομηνία Πρόσβασης 02/11/2022)
- Australian Human Rights Commission (χ.χ). *What is Racism?* Ανακτήθηκε από: <https://humanrights.gov.au/our-work/race-discrimination/what-racism> (Ημερομηνία Πρόσβασης 15/11/22)
- Britannica.com (2023). *Poverty*. Ανακτήθηκε από: <https://www.britannica.com/topic/poverty> (Ημερομηνία Πρόσβασης 25/01/23)
- Burke, K. (1945). *A grammar of motives*. UNIVERSITY OF CALIFORNIA PRESS.
- Duignan, B. (2022). *Mass Media*. Ανακτήθηκε από: <https://www.britannica.com/topic/mass-media> (Ημερομηνία Πρόσβασης 11/12/22)
- Hughes, M. & Kroehler, C. (2014). *Κοινωνιολογία: Οι βασικές έννοιες* (επιμ. Χρηστίδης, Γ.). Αθήνα: Κριτική.
- Internetsafety (χ.χ). *Κίνδυνοι: Παραπληροφόρηση*. Ασφάλεια στο Διαδίκτυο. Ανακτήθηκε από: <https://internetsafety.pi.ac.cy/teenagers-misinformation/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 11/01/22)
- Ireton, C., Posetti, J. (2021). *Δημοσιογραφία, “Ψευδείς Ειδήσεις” & Παραπληροφόρηση*. Ανακτήθηκε από: <https://books.google.gr/books?hl=en&lr=&id=PiNeEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA4&dq=παραπληροφόρηση&ots=fKfqF6wI-0&sig=d5->

[R1raX1p5nI5Jf9adJx_FMPV0&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false](#) (Ημερομηνία Πρόσβασης 15/11/22)

- Livesey, C. (2005-2010). *The Mass Media: Defining the Mass Media*. Ανακτήθηκε από: http://www.sociology.org.uk/notes/Media_Intro.pdf (Ημερομηνία Πρόσβασης 05/12/22)
- Portal of the Greek language (χ.χ). *Προπαγάνδα*. Ανακτήθηκε από: https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/search.html?lq=%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%80%CE%B1%CE%B3%CE%AC%CE%BD%CE%B4%CE%B1&sin=all (Ημερομηνία Πρόσβασης 11/01/22)
- Smedley, A. (2023). *Racism*. Ανακτήθηκε από: <https://www.britannica.com/topic/racism> (Ημερομηνία Πρόσβασης 10/01/23)
- Sociology Central (2011). *The Mass Media: Defining the Mass Media*. Ανακτήθηκε από: http://www.sociology.org.uk/notes/media_defined.pdf (Ημερομηνία Πρόσβασης 10/12/22)
- Socialpolicy.gr (2018). “Όψεις του ρατσισμού” | Εκπαιδευτικό Υλικό και Εργαστήρια του Ιδρύματος της Βουλής. <https://socialpolicy.gr/2018/03/όψεις-του-ρατσισμού-εκπαιδευτικό-υλ.html> (Ημερομηνία Πρόσβασης 12/08/22)
- Wallenfeldt, J. (2023). *Poverty*. Ανακτήθηκε από: <https://www.britannica.com/topic/poverty> (Ημερομηνία Πρόσβασης 25/01/23)

Ιστότοποι τύπου

- Alfavita.gr (2021α). *Τραγωδία στο Κερατσίνι: 8χρονη σφήνωσε σε μεταλλική πόρτα εργοστασίου*. Ανακτήθηκε από: https://www.alfavita.gr/koinonia/363695_tragodia-sto-keratsini-8hroni-sfinose-se-metalliki-porta-ergostasioy (Ημερομηνία Πρόσβασης 10/09/2022)
- Alfavita.gr (2021β). *Κερατσίνι: Μία σύλληψη για τον τραγικό θάνατο της 8χρονης*. Ανακτήθηκε από: https://www.alfavita.gr/koinonia/363706_keratsini-mia-syllipsi-gia-ton-tragiko-thanato-tis-8hronis (Ημερομηνία Πρόσβασης 10/09/2022)
- Alfavita.gr (2021γ). *Κερατσίνι: Σφοδρές αντιδράσεις για τον τραγικό θάνατο του κοριτσιού - Συγκλονίζει το βίντεο*. Ανακτήθηκε από:

- https://www.alfavita.gr/koinonia/364197_keratsini-sfodres-antidraseis-gia-ton-tragiko-thanato-toy-koritsioly-syglonizey (Ημερομηνία Πρόσβασης 10/09/2022)
- Alfavita.gr (2021δ). *Κερασίνη: Η δχρονη πέθανε από ασφυξία - Πάλευε επί πέντε λεπτά*. Ανακτήθηκε από: https://www.alfavita.gr/koinonia/365998_keratsini-i-8hroni-pethane-apo-asfyxia-paleye-epi-pente-lepta (Ημερομηνία Πρόσβασης 10/09/2022)
  - Αρετάκη, Μ. (2021). *Κερασίνη: Συγκλονιστικό βίντεο ντοκουμέντο από τον τραγικό χαμό του δχρονου κοριτσιού*. Dikaiologitika.gr. Ανακτήθηκε από: <https://www.dikaiologitika.gr/eidhseis/koinonia/363406/keratsini-syglonistikovinteo-dokoumento-apo-ton-tragiko-xamo-tou-8xronou-koritsioly> (Ημερομηνία Πρόσβασης 08/09/22)
  - Καλαντζή, Γ. (2021). *Κερασίνη: Έβλεπαν την δχρονη να ξεψυχάει και την κλωτσούσαν, οργή προκαλεί το βίντεο- «Γιατί το έκαναν αυτό» λέει ο παππούς της*. Dikaiologitika.gr. Ανακτήθηκε από: <https://www.dikaiologitika.gr/eidhseis/koinonia/364256/keratsini-evlepan-tin-8xronina-ksepsyxaei-kai-tin-klotsoysan-orgy-prokalei-to-vinteo-giati-to-ekanan-afto-leei-o-pappoy-tis> (Ημερομηνία Πρόσβασης 08/09/22)
  - Dikaiologitika.gr (2021α). *Κερασίνη: Σοκάρει η ιατροδικαστική έκθεση για την δχρονη-Χαροπάλευε εγκλωβισμένη για 70 λεπτά*. Ανακτήθηκε από: <https://www.dikaiologitika.gr/eidhseis/koinonia/363624/keratsini-sokarei-i-iatrodikastiki-ekthesi-gia-tin-8xroni-xaropaleve-egklovismeni-gia-70-lepta> (Ημερομηνία Πρόσβασης 08/09/22)
  - Dikaiologitika.gr (2021β). *Κερασίνη: «Καίνε» τους υπεύθυνους του εργοστασίου οι μαρτυρίες των εργαζομένων για τον θάνατο της δχρονης*. Ανακτήθηκε από: <https://www.dikaiologitika.gr/eidhseis/koinonia/363887/keratsini-kaine-tous-ypeythynous-tou-ergostasiou-oi-martyries-ton-ergazomenon-gia-ton-thanato-tis-8xronis> (Ημερομηνία Πρόσβασης 08/09/22)
  - Dikaiologitika.gr (2021γ). *Νέο σοκαριστικό βίντεο με την δχρονη στο Κερασίνη: «Τόσα χρόνια στη δημοσιογραφία τέτοιο πράγμα δεν έχω ξαναδεί» (βίντεο)*. Ανακτήθηκε από: [https://www.dikaiologitika.gr/eidhseis/koinonia/364054/neo-sokaristiko-vinteo-me-tin-8xroni-sto-keratsini-tosa-xronia-sti-dimosiografia-tetoio-pragma-den-exo-ksanadei-vinteo](https://www.dikaiologitika.gr/eidhseis/koinonia/364054/neo-sokaristiko-vinteo-me-tin-8xroni-sto-keratsini-tosa-xronia-sti-dimosiografia-tetoio-pragma-den-exo-ksanadei) (Ημερομηνία Πρόσβασης 08/09/22)
  - Dikaiologitika.gr (2021δ). *ELBISCO: Δεν έχουμε σχέση με τις εγκαταστάσεις όπου έχασε τη ζωή της η δχρονη*. Ανακτήθηκε από:

<https://www.dikaiologitika.gr/eidhseis/business-news/364404/elbisco-den-exoume-sxesi-me-tis-egkatastaseis-opou-exase-ti-zoi-tis-i-8xroni> (Ημερομηνία Πρόσβασης 08/09/22)

- Dikaiologitika.gr (2021ε). *Κερατσίνι: Μήνυση κατά παντός υπευθύνου κατέθεσε η οικογένεια της δχρονης.* Ανακτήθηκε από: <https://www.dikaiologitika.gr/eidhseis/koinonia/364598/keratsini-minysi-kata-pantos-ypefthynou-katethese-i-oikogeneia-tis-8xronis> (Ημερομηνία Πρόσβασης 08/09/22)
- Dikaiologitika.gr (2021στ). *Κερατσίνι: Νέο βίντεο-ντοκουμέντο, μυστήριο με αμάξι απέναντι από την πύλη που σκοτώθηκε η δχρονη.* Ανακτήθηκε από: <https://www.dikaiologitika.gr/eidhseis/koinonia/364698/keratsini-neo-vinteo-dokoumento-mystirio-me-amaksi-apenanti-apo-tin-pyli-pou-skotothike-i-8xroni> (Ημερομηνία Πρόσβασης 08/09/22)
- Ραχμάνη, Σ. (2021). *Κερατσίνι: Ερωτηματικά για τον φρικτό θάνατο της δχρονης, «κάποιος την κυνηγούσε» λένε ο παππούς και η γιαγιά της (βίντεο).* Dikaiologitika.gr. Ανακτήθηκε από: <https://www.dikaiologitika.gr/eidhseis/koinonia/363449/keratsini-erotimatika-gia-ton-frikto-thanato-tis-8xronis-kapoiios-tin-kynigoyse-lene-o-pappoys-kai-i-giagia-tis-vinteo> (Ημερομηνία Πρόσβασης 08/09/22)
- Σπανός, Π. (2021α). *Τραγωδία στο Κερατσίνι-Οκτάχρονο αγγελούδι σφήνωσε σε ηλεκτρική πόρτα εργοστασίου και ξεψύχησε (βίντεο).* Dikaiologitika.gr. Ανακτήθηκε από: <https://www.dikaiologitika.gr/eidhseis/koinonia/363353/tragodia-sto-keratsini-oktaxrono-aggeloydi-sfinose-se-ilektriki-porta-ergostasiou-kai-ksepsyxise-vinteo> (Ημερομηνία Πρόσβασης 08/09/22)
- Σπανός, Π. (2021β). *Κερατσίνι: Σύλληψη για ανθρωποκτονία από αμέλεια για την τραγωδία με την δχρονη.* Dikaiologitika.gr. Ανακτήθηκε από: <https://www.dikaiologitika.gr/eidhseis/koinonia/363380/keratsini-syllipsi-gia-anthropoktonia-apo-ameleia-gia-tin-tragodia-me-tin-8xroni> (Ημερομηνία Πρόσβασης 08/09/22)
- Σπανός, Π. (2021γ). *Κερατσίνι: Σοκάρει η έκθεση του ιατροδικαστή, μαρτυρικός ο θάνατος της δχρονης Όλγας όσο την έλιωνε η βαριά μεταλλική πόρτα (βίντεο).* Dikaiologitika.gr. Ανακτήθηκε από: <https://www.dikaiologitika.gr/eidhseis/koinonia/366951/keratsini-martyrikos-o-thanatos-tis-8xronis-olgas-oso-tin-elione-i-varia-metalliki-porta-vinteo> (Ημερομηνία Πρόσβασης 08/09/22)

- Enimerotiko.gr (2021α). *Φρικτός θάνατος δχρονης στο Κερατσίνι – Σφήνωσε σε μεταλλική πόρτα εργοστασίου.* Ανακτήθηκε από: <https://www.enimerotiko.gr/ellada/frikτος-thanatos-8chronis-sto-keratsini-sfinose-se-metalliki-porta-ergostasioy/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 09/09/2022)
- Enimerotiko.gr (2021β). *Τραγωδία στο Κερατσίνι: Η στιγμή που η δχρονη εγκλωβίζεται στην μεταλλική πόρτα του εργοστασίου.* Ανακτήθηκε από: <https://www.enimerotiko.gr/ellada/tragodia-sto-keratsini-i-stigmi-poy-i-8chroni-egklovizetai-stin-metalliki-porta-toy-ergostasioy/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 09/09/2022)
- Enimerotiko.gr (2021γ). *Κερατσίνι: Σύλληψη για ανθρωποκτονία από αμέλεια για τον θάνατο της δχρονης που σφήνωσε σε μεταλλική πόρτα.* Ανακτήθηκε από: <https://www.enimerotiko.gr/ellada/keratsini-syllipsi-gia-anthropoktonia-apo-ameleia-gia-ton-thanato-tis-8chronis-poy-sfinose-se-metalliki-porta/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 09/09/2022)
- Enimerotiko.gr (2021δ). *Κερατσίνι – Σοκαριστικό βίντεο: Νεκρή επί 3 ώρες η δχρονη, την έσπρωχναν με το πόδι ενώ η πόρτα έκλεινε πάνω της.* Ανακτήθηκε από: <https://www.enimerotiko.gr/ellada/keratsini-sokapistiko-vinteo-nekri-epi-3-ores-i-8chroni-tin-esprochnan-me-to-podi-eno-i-porta-ekleine-pano-tis/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 09/09/2022)
- Enimerotiko.gr (2021ε). *ELBISCO: «Δεν έχουμε καμία σχέση με το θάνατο της δχρονης στο Κερατσίνι, εκφράζουμε τη βαθύτατη θλίψη μας».* Ανακτήθηκε από: <https://www.enimerotiko.gr/media-tv/elbisco-den-echoyme-kamia-schesi-me-to-thanato-tis-8chronis-sto-keratsini-ekfrazoyme-ti-vathytati-thlipsi-mas/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 09/09/2022)
- Enimerotiko.gr (2021στ). *Μαρτυρικός ο θάνατος της δχρονης Όλγας στο Κερατσίνι – Τι λέει το πόρισμα του ιατροδικαστή.* Ανακτήθηκε από: <https://www.enimerotiko.gr/ellada/martyrikos-o-thanatos-tis-8chronis-olgas-sto-keratsini-ti-leei-to-porisma-toy-iatrodikasti/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 09/09/2022)
- E-tetradio.gr (2020). *Τα 20 κορυφαία ενημερωτικά site του ελληνικού internet.* Ανακτήθηκε από: <https://www.e-tetradio.gr/Article/22316/ta-20-koryfaia-enhmerwtika-site-toy-ellhnikoy-internet> (Ημερομηνία Πρόσβασης 1/12/21)
- Ethnos.gr (2021). *Η ανάρτηση του Αύγουστου Κορτώ για την δχρονη Όλγα που έχασε τη ζωή της σε εργοστάσιο στο Κερατσίνι.* Ανακτήθηκε από:

<https://www.ethnos.gr/greece/article/184882/hanarthshtoyaygoystoykortogiathn8xronholgapoyexasethzohthsseergostasiostokeratsini> (Ημερομηνία Πρόσβασης 18/11/23)

- In.gr (2021α). *Αποκλειστικό MEGA-Φρικτός θάνατος δχρονης στο Κερασίι-Σφήνωσε σε μεταλλική πόρτα εργοστασίου*. Ανακτήθηκε από: <https://www.in.gr/2021/11/20/in-tv/apokleistiko-mega-frikto-thanatos-8xronis-sto-keratsini-sfinose-se-metalliki-porta-ergostasiou/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 07/09/22)
- In.gr (2021β). *Σύλληψη για ανθρωποκτονία από αμέλεια για τον θάνατο της δχρονης στο Κερασίι*. Ανακτήθηκε από: <https://www.in.gr/2021/11/21/greece/syllipsi-gia-anthropoktonia-apo-ameleia-gia-ton-thanato-tis-8xronis-sto-keratsini/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 07/09/22)
- In.gr (2021γ). *Θάνατος δχρονης στο Κερασίι- «Ήθελαν να το καλύψουν», αποκαλύπτει ο δικηγόρος της οικογένειας*. Ανακτήθηκε από: <https://www.in.gr/2021/11/21/greece/thanatos-8xronis-sto-keratsini-ithelan-na-kalypsoun-apokalypitei-o-dikigoros-tis-oikogeneias/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 07/09/22)
- In.gr (2021δ). *Κερασίι-Συγκλονιστικό βίντεο με τις στιγμές πριν τον φρικτό θάνατο της δχρονης-Οι κινήσεις του κοριτσιού*. Ανακτήθηκε από: <https://www.in.gr/2021/11/22/greece/keratsini-syglonistikovinteo-tis-stigmes-prin-ton-frikto-thanato-tis-8xronis-oi-kiniseis-tou-koritsiou/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 07/09/22)
- In.gr (2021ε). *Κερασίι-Δεκάδες ερωτήματα για τον φρικτό θάνατο της δχρονης-«Κάποιος την κυνηγούσε»*. Ανακτήθηκε από: <https://www.in.gr/2021/11/22/greece/keratsini-dekades-ta-erotimata-gia-ton-frikto-thanato-tis-8xronis-kapoiostin-kynigouse/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 07/09/22)
- In.gr (2021στ). *Κερασίι-Ένταση έξω από το εργοστάσιο που σκοτώθηκε η δχρονη*. Ανακτήθηκε από: <https://www.in.gr/2021/11/22/greece/keratsini-entasi-ekso-aporergostasio-pou-skotothike-8xroni/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 07/09/22)
- In.gr (2021ζ). *Κερασίι-Οργή και ερωτήματα για τον θάνατο της δχρονης μετά τη δημοσιοποίηση του φρικτού βίντεο*. Ανακτήθηκε από: <https://www.in.gr/2021/11/22/greece/keratsini-orgi-kai-erotimata-gia-ton-thanato-tis-8xronis-meta-ti-dimosiopoisi-tou-frikto-vinteo/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 07/09/22)
- In.gr (2021η). *Κερασίι-Σοκάρει η ιατροδικαστική έκθεση για την δχρονη-Αρροπέθαινε εγκλωβισμένη στη σιδερένια πόρτα*. Ανακτήθηκε από:

- <https://www.in.gr/2021/11/23/in-tv/keratsini-sokarei-iatrodikastiki-ekthesi-gia-tin-8xroni-argopethaine-egklovismeni-sti-siderenia-porta/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 07/09/22)
- In.gr (2021θ). *Κερασίни-Συγκλονίζουν τα στοιχεία-Η δχρονη είχε αργό και βασανιστικό θάνατο-Έκαναν 20 λεπτά να ανοίξουν την πόρτα.* Ανακτήθηκε από: <https://www.in.gr/2021/11/24/greece/keratsini-syglonizoun-ta-stoixeia-8xroni-eixe-argo-kai-vasanistiko-thanato-ekanan-20-lepta-na-anoiksoun-tin-porta/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 07/09/22)
  - In.gr (2021ι). *Τραγωδία στο Κερασίни-Έσπρωξαν με το πόδι το κοριτσάκι για να δουν αν ζει- «Λύγισε» η Ζαχαρέα.* Ανακτήθηκε από: <https://www.in.gr/2021/11/25/greece/tragodia-sto-keratsini-klotsousan-koritsaki-gia-na-doun-zei-lygise-zaxarea/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 07/09/22)
  - In.gr (2021ια). *Κερασίни-Συγκέντρωση διαμαρτυρίας για την δχρονη Όλγα.* Ανακτήθηκε από: <https://www.in.gr/2021/11/28/greece/keratsini-sygentrosi-diamartyrias-gia-tin-8xroni-olga/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 07/09/22)
  - In.gr (2021ιβ). *Θάνατος δχρονης στο Κερασίни-Οι μοιραίες στιγμές και η εντολή σε υπάλληλο-Μήνυση από την οικογένεια.* Ανακτήθηκε από: <https://www.in.gr/2021/11/30/greece/thanatos-8xronis-sto-keratsini-oi-moiraies-stigmes-kai-entoli-se-ypallilo-minysi-apo-tin-oikogeneia/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 07/09/22)
  - In.gr (2021ιγ). *Θάνατος δχρονης στο Κερασίни-Σοκάρει το ιατροδικαστικό πόρισμα-Πέθανε μέσα σε 5 λεπτά.* Ανακτήθηκε από: <https://www.in.gr/2021/12/17/greece/thanatos-8xronis-sto-keratsini-sokarei-iatrodikastiko-porisma-pethane-mesa-se-5-lepta/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 07/09/22)
  - In.gr (2021ιδ). *Κερασίни-Σοκάρει η ιατροδικαστική έκθεση για τον θάνατο της δχρονης-Τα αναπάντητα ερωτήματα.* Ανακτήθηκε από: <https://www.in.gr/2021/12/18/in-tv/keratsini-sokarei-iatrodikastiki-ekthesi-gia-ton-thanato-tis-8xronis-ta-anapantita-erotimata/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 07/09/22)
  - Στέφου, Ο. (2021). *Αυτοί που σκοτώνουν τα παιδιά.* In.gr. Ανακτήθηκε από: <https://www.in.gr/2021/11/26/apopsi/aytoi-pou-skotonoun-ta-paidia/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 07/09/22)
  - Lifo.gr (2021α). *Τραγωδία με δχρονη στο Κερασίни: Εγκλωβίστηκε σε μεταλλική πόρτα εργοστασίου.* Ανακτήθηκε από: <https://www.lifo.gr/now/greece/tragodia-me->

Πρόσβασης 09/09/2022)

- Lifo.gr (2021β). *Κερατσίνι: Σύλληψη για ανθρωποκτονία από αμέλεια για το θάνατο της δχρονης - Εγκλωβίστηκε σε μεταλλική πόρτα*. Ανακτήθηκε από: <https://www.lifo.gr/now/greece/keratsini-syllipsi-gia-anthropoktonia-apo-ameleia-gia-thanato-tis-8hroni-egklobistike-s> (Ημερομηνία Πρόσβασης 09/09/2022)
- Lifo.gr (2021γ). *Κερατσίνι: Υπάλληλοι περνούσαν δίπλα από την εγκλωβισμένη δχρονη και δεν έκαναν τίποτα- Βίντεο ντοκουμέντο*. Ανακτήθηκε από: <https://www.lifo.gr/now/greece/keratsini-ypalliloi-pernoysan-dipla-stin-8hroni-kai-den-ekanan-tipota-binteo-ntokoymento> (Ημερομηνία Πρόσβασης 09/09/2022)
- Lifo.gr (2021δ). *Κερατσίνι: Συγκέντρωση διαμαρτυρίας έξω από το εργοστάσιο που σκοτώθηκε η δχρονη Όλγα*. Ανακτήθηκε από: <https://www.lifo.gr/now/greece/keratsini-sygkentrosi-diamartyrias-exo-apo-ergostasio-poy-skotothike-i-8hroni-olga> (Ημερομηνία Πρόσβασης 09/09/2022)
- Makeleio.gr (2021α). *Κερατσίνι: Φρικτός θάνατος δχρονης που σφήνωσε σε μεταλλική πόρτα εργοστασίου* (2021, Νοέμβριος 20). Ανακτήθηκε από: <https://www.makeleio.gr/επικαιροτητα/Κερατσίνι-Φρικτός-θάνατος-δχρονης-που/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 11/09/2022)
- Makeleio.gr (2021β). *Θάνατος δχρονης στο Κερατσίνι – Μία σύλληψη για ανθρωποκτονία από αμέλεια* (2021, Νοέμβριος 21). Ανακτήθηκε από: <https://www.makeleio.gr/επικαιροτητα/Θάνατος-δχρονης-στο-Κερατσίνι-Μία-σύλληψη/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 11/09/2022)
- Makeleio.gr (2021γ). *Μεγαλώνει η οργή και τα ερωτήματα για το θάνατο της δχρονης στο Κερατσίνι* (2021, Νοέμβριος 22). Ανακτήθηκε από: <https://www.makeleio.gr/επικαιροτητα/Μεγαλώνει-η-οργή-και-ερωτήματα-για-το-θ/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 11/09/2022)
- Makeleio.gr (2021δ). *ΔΕΝ ΤΟ ΧΩΡΑΕΙ Ο ΝΟΥΣ! ΤΟ ΚΛΩΤΣΟΥΣΑΝ ΤΟ ΚΟΡΙΤΣΑΚΙ ΓΙΑ ΝΑ ΔΟΥΝ ΑΝ ΖΕΙ. ΤΟ ΒΙΝΤΕΟ ΤΗΣ ΦΡΙΚΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΔΧΡΟΝΗ ΣΤΟ ΚΕΡΑΤΣΙΝΙ* (2021, Νοέμβριος 25). Ανακτήθηκε από: <https://www.makeleio.gr/επικαιροτητα/ΔΕΝ-ΤΟ-ΧΩΡΑΕΙ-Ο-ΝΟΥΣ-ΤΟ-ΚΛΩΤΣΟΥΣΑΝ-ΤΟ-Κ/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 11/09/2022)
- Διαμαντάκος, Β. (2021α). *Θάνατος οχτάχρονης στο Κερατσίνι: Μία σύλληψη για ανθρωποκτονία – Ελεύθερες η μητέρα και η γιαγιά*. Pagenews.gr. Ανακτήθηκε από:

- <https://www.pagenews.gr/2021/11/21/ellada/thanatos-oxtaxronis-sto-keratsini-mia-syllipsi-gia-anthropoktonia-eleutheres-i-mitera-kai-i-giagia/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 10/09/2022)
- Διαμαντάκος, Β. (2021β). *Κερασίνοι δχρονη: Συγκλονιστικό βίντεο ντοκουμέντο με τις στιγμές πριν τον φρικτό θάνατο της δχρονης*. Pagenews.gr. Ανακτήθηκε από: <https://www.pagenews.gr/2021/11/21/video/keratsini-8xroni-sygklonistiko-binteo-ntokoumento-me-tis-stigmes-prin-ton-frikto-thanato-tis-8xronis/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 10/09/2022)
  - Διαμαντάκος, Β. (2021γ). *δχρονη Κερασίνοι: «Ήξεραν ότι σκοτώθηκε η δχρονη και ήθελαν να το καλύψουν»*. Pagenews.gr. Ανακτήθηκε από: <https://www.pagenews.gr/2021/11/22/ellada/8xroni-keratsini-ikseran-oti-skotothike-i-8xroni-kai-ithelan-na-to-kalypsoun/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 10/09/2022)
  - Διαμαντάκος, Β. (2021δ). *Κερασίνοι: Μαρτυρικός ο θάνατος της δχρονης – Τι αναφέρει η ιατροδικαστική έκθεση*. Pagenews.gr. Ανακτήθηκε από: <https://www.pagenews.gr/2021/12/17/ellada/keratsini-martyrikos-o-thanatos-tis-8xronis-ti-anaferei-i-iatrodikastiki-ekthesi/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 10/09/2022)
  - Tanea.gr (2021α). *Αποκλειστικό MEGA-Φρικτός θάνατος δχρονης στο Κερασίνοι-Σφήνωσε σε μεταλλική πόρτα εργοστασίου*. Ανακτήθηκε από: <https://www.tanea.gr/2021/11/20/greece/apokleistiko-mega-frikτος-thanatos-8xronis-sto-keratsini-sfinose-se-metalliki-porta-ergostasiou/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 08/09/22)
  - Tanea.gr (2021β). *Κερασίνοι-Συγκλονιστικό βίντεο με τις στιγμές πριν τον φρικτό θάνατο της δχρονης*. Ανακτήθηκε από: <https://www.tanea.gr/2021/11/22/greece/keratsini-sygklonistiko-vinteo-me-tis-stigmes-prin-ton-frikto-thanato-tis-8xronis-oi-kiniseis-tou-koritsiou/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 08/09/22)
  - Tanea.gr (2021γ). *Κερασίνοι-Ένταση έξω από το εργοστάσιο που σκοτώθηκε η δχρονη*. Ανακτήθηκε από: <https://www.tanea.gr/2021/11/22/greece/keratsini-entasi-ekso-apo-to-ergostasio-pou-skotothike-i-8xroni/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 08/09/22)
  - Tanea.gr (2021δ). *Οργή και ερωτήματα για τον θάνατο της δχρονης μετά τη δημοσιοποίηση του φρικτού βίντεο*. Ανακτήθηκε από: <https://www.tanea.gr/2021/11/22/greece/orgi-kai-erotimata-gia-ton-thanato-tis-8xronis-meta-ti-dimosiopoisi-tou-frikto-vinteo/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 08/09/22)

- Tanea.gr (2021ε). *Κερατσίνι-Συγκλονίζει η ιατροδικαστική έκθεση για την δχρονη-Αργοπέθαινε εγκλωβισμένη στη σιδερένια πόρτα*. Ανακτήθηκε από: <https://www.tanea.gr/2021/11/23/greece/keratsini-syglonizei-i-iatrodikastiki-ekthesi-gia-tin-8xroni-argopethaine-egklovismeni-sti-siderenia-porta/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 08/09/22)
- Tanea.gr (2021στ). *Εσπρωχναν με το πόδι το κοριτσάκι για να δουν αν ζει*. Ανακτήθηκε από: <https://www.tanea.gr/2021/11/25/greece/esproxnan-me-to-podi-to-koritsaki-gia-na-down-an-zei/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 08/09/22)
- Tanea.gr (2021ζ). *Συγκέντρωση διαμαρτυρίας για την δχρονη Όλγα*. Ανακτήθηκε από: <https://www.tanea.gr/2021/11/28/greece/syggkentrosi-diamartyrias-gia-tin-8xroni-olga/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 08/09/22)
- Tanea.gr (2021η). *Κερατσίνι-Νέο βίντεο ντοκουμέντο από το θάνατο της δχρονης*. Ανακτήθηκε από: <https://www.tanea.gr/2021/11/30/greece/keratsini-neo-vinteo-ntokoumento-apo-to-thanato-tis-8xronis/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 08/09/22)
- Tanea.gr (2021θ). *Θάνατος δχρονης στο Κερατσίνι-Οι μοιραίες στιγμές και η εντολή σε υπάλληλο*. Ανακτήθηκε από: <https://www.tanea.gr/2021/11/30/greece/thanatos-8xronis-sto-keratsini-oi-moiraies-stigmes-kai-i-entoli-se-ypallilo/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 08/09/22)
- Tanea.gr (2021ι). *Θάνατος δχρονης στο Κερατσίνι-Σοκάρει το ιατροδικαστικό πόρισμα*. Ανακτήθηκε από: <https://www.tanea.gr/2021/12/17/greece/thanatos-8xronis-sto-keratsini-sokarei-to-iatrodikastiko-porisma/> (Ημερομηνία Πρόσβασης 08/09/22)
- Typosthes.gr (2021α). *Κερατσίνι: VIDEO - σοκ από τον εγκλωβισμό δχρονης σε πόρτα εργοστασίου*. Ανακτήθηκε από: https://www.typosthes.gr/koinonia/266682_keratsini-video-sok-apo-ton-egklobismo-8hronis-se-porta-ergostasioy (Ημερομηνία Πρόσβασης 11/09/2022)
- Typosthes.gr (2021β). *Τραγωδία στο Κερατσίνι: Κλωτσούσαν την δχρονη για να δουν αν ζει (VIDEO)*. Ανακτήθηκε από: https://www.typosthes.gr/koinonia/267090_tragodia-sto-keratsini-klotsoysan-tin-8hroni-gia-na-doyn-zei-video (Ημερομηνία Πρόσβασης 11/09/2022)
- Zougla.gr (2021α). *Κερατσίνι: Φρικτός θάνατος για δχρονη που σφήνωσε σε μεταλλική πόρτα εργοστασίου*. Ανακτήθηκε από: <https://www.zougla.gr/greece/article/keratsini-frikto-8anatos-gia-8xroni-pou-sfinose-se-metaliki-porta-ergostasioy> (Ημερομηνία Πρόσβασης 10/09/2022)

- Zougla.gr (2021β). *Κερασίνοι: Σύλληψη για ανθρωποκτονία από αμέλεια για τον θάνατο 8χρονης που εγκλωβίστηκε σε μεταλλική πόρτα*. Ανακτήθηκε από: <https://www.zougla.gr/greece/article/keratsini-sinelif8i-ke-trito-atomo-gia-ton-tragiko-8anato-8xronis-pou-eglovistike-se-metaliki-porta> (Ημερομηνία Πρόσβασης 10/09/2022)
- Zougla.gr (2021γ). *ELBISCO: Δεν έχουμε σχέση με τις εγκαταστάσεις όπου έχασε τη ζωή της η 8χρονη*. Ανακτήθηκε από: <https://www.zougla.gr/money/article/elbisco-den-exoume-sxesi-me-tis-egatastasis-opou-exase-ti-zoi-tis-i-8xroni> (Ημερομηνία Πρόσβασης 10/09/2022)
- Zougla.gr (2021δ). *Κερασίνοι: Τι αναφέρει η ιατροδικαστική έκθεση για τον θάνατο της 8χρονης Ολγας*. Ανακτήθηκε από: <https://www.zougla.gr/greece/article/keratsini-ti-anaferi-i-iatrodikastiki-ek8esi-gia-ton-8anato-tis-8xronis-olgas> (Ημερομηνία Πρόσβασης 10/09/2022)